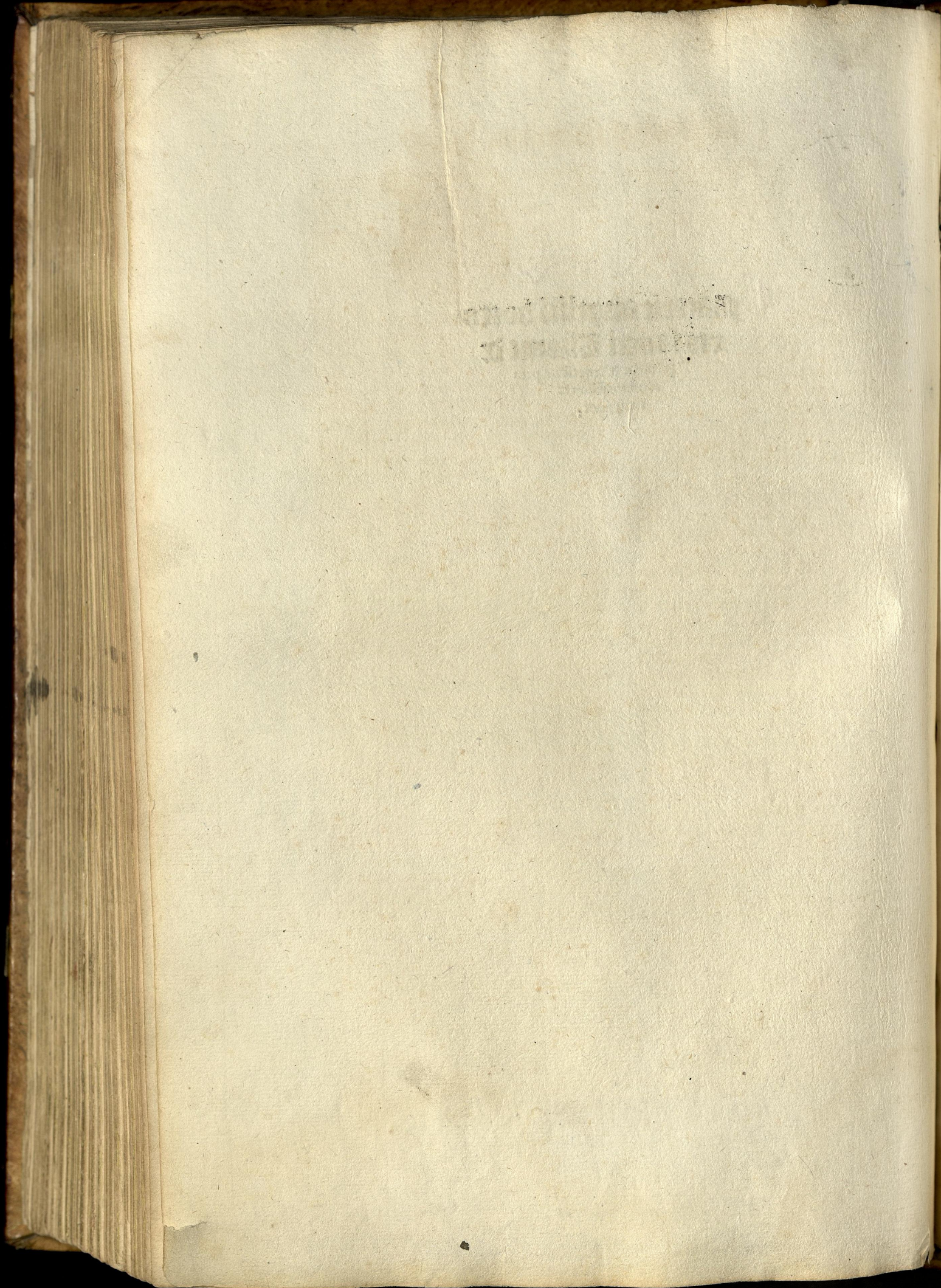

De
**Materie angelici docto-
ris sancti Thome de**
*Quino de Virtutibus pre-
tulate feliciter
incipiunt.*

Articulus Primus

Primo que

ritur utrum virtutes sunt habitus Et videtur quod non, sed magis actus. Dicit enim Aug. in li. retra. q. bonus usus li. ar. e virtus, sed usus li. ar. est actus ergo, virtus est actus. ¶ Preterea. 2. pmissum non debet alicui nisi ratione actus, debet autem omni homini virtutes quicunque in caritate decedit ad mercedem pervenit, ergo virtus est meritum, meritum autem est actus ergo virtus est actus. ¶ Preterea. 3. quanto aliquid est in nobis deo similis, tanto est melius, sed maxime deo similis secundum quod sumus in actu qui est actus purus, ergo actus est optimum eorum que sunt in nobis, sed virtutes sunt maxime bona que sunt in nobis ut Aug. dicit in li. de gratia et li. ar. ergo virtutes sunt actus. ¶ Pre. 4. perfectio vie videtur perfectio patrie, si perfectio patrie est actus scilicet felicitatis que in actu consistit secundum philosophum, ergo et perfectio vie scilicet virtus actus est. ¶ Preterea. 5. contraria sunt que in eodem genere ponuntur et mutuo se expellunt, si actus potest expellit virtutem ratione oppositionis quam habet ad ipsam, ergo virtus est in genere actus. ¶ Pretere. 6. philosophus dicit in .1. ce. et mundo, quod virtus est ultimum potentie, ultimum autem potentie est actus ergo virtus est actus. ¶ Prete. 7. pars rationalis, est nobilior et perfectior quam pars sensitiva Sed vis sensitiva habet suam operationem nullo habitu vel qualitate mediante, ergo nec in parte intellectiva oportet ponere habitus quibus mediantibus pars intellectiva perfectam operationem habet. ¶ Pre. 8. philosophus dicit in vij. phi. quod virtus est dispositio perfecti ad optimum optimum autem est actus, dispositio autem est eiusdem generis cum eo ad quod disponit, ergo virtus est actus. ¶ Prete. 9. Aug. dicit in li. de moribus ecclesie, Virtus est ordo amoris, ordo autem (ut ipse dicit in xix. de civi. dei) est pariter dispariterque sua cuique tribuens loca dispositio, Virtus ergo est dispositio, non ergo est habitus. ¶ Prete. 10. habitus est qualitas difficile mobilis Sed virtus est facile mobilis, quod per unum actum potest mortalis amittitur, ergo virtus non est habitus. ¶ Prete. 11. si habitus aliquid indiget genus qui sunt virtutes: aut indigemus ad operationes naturales: aut meritorias que sunt quasi supernaturales, non autem ad naturales, quod quilibet natura etiam insensibilis potest suam operationem perficere absque habitu, multo fortius hoc poterit rationalis natura Sicut nec ad ope-

ratiōes meritorias, quod has deus in nobis operatur Philo. ij. quod operatur in nobis velle et perficere etc. ergo nullo modo virtutes sunt habitus. ¶ Prete. 12. omne agens secundum formam semper agit secundum exigentiam illius forme: sicut calidum agit spiritum calefaciendo, si ergo in mente sit aliquid habitus, alia forma que est forma et que virtus dicitur, oportet quod habens virtutem spiritum virtutem operetur, quod est falsum, quod sic quilibet habens virtutem est perfectus, ergo virtutes non sunt habitus. ¶ Pre. 13. habitus ad hoc insunt potestatis ut attribuunt eis facilitatem operandi, sed ad actus virtutum non indigemus aliqua facilitate in faciente ut videtur, consistit enim principaliter in electione et voluntate, ergo virtutes non sunt habitus. ¶ Prete. 14. effectus non potest esse nobilior quam sua causa sed si virtus est habitus erit causa actus qui est habitus nobilior, ergo non videtur pueniens quod virtus sit habitus. ¶ Prete. 15. medium et extrema sunt unius generis, sed virtus moralis est medium inter passiones, passiones autem sue de genere actuum, Sed contra virtus secundum Aug. est bona qualitas mentis, non autem potest esse in alia specie nisi in prima que est habitus. ¶ Prete. 2. philosophus dicit in .ij. ethico, quod virtus est habitus electivus in mente consistens. ¶ Prete. 3. virtutes sunt in dormientibus, quod non amittuntur nisi per peccatum mortale, non autem in eis sunt actus virtutum, quia non habent usum li. ar. ergo virtutes non sunt actus. ¶ Bn. di. quod virtus secundum sui nominis rationem potentie complementum designat, unde et vis dicitur secundum quod res aliquid per partem completam quas habet sequi suum impetum vel motum, virtus enim secundum suum nomen potestatem perfectionem demonstrat unde philosophus dicit in .1. celo, et mundo quod virtus est ultimum in re de potentia, quod vero potentia ad actum dicitur, complementum potentie attenditur penes hoc quod completam generationem suscipit, quod vero operatio est finis operantis cum omnis res secundum philosophum in .1. ce. et mun. sit propter suam operationem sicut propter finem et primum, unumquodque est bonum secundum quod habet completum ordinem ad suum finem: inde est quod virtus facit bonum habentem, et opus eius reddit bonum ut dicitur in quinto ethico, Et per hunc etiam modum patet quod est dispositio perfecti ad optimum, ut dicitur vij. metaphisicorum, et hec omnia pueniunt virtuti cuiuscunque rei, nam virtus equi est que facit ipsum bonum et opus ipsius, sicut virtus lapidis vel hominis vel cuiuscunque alterius, Secundum autem diversam conditionem potentiarum diversus est modus completionis ipsius, est enim aliqua potentia tantum agens, aliquid tantum acta vel mota, alia vero agens

De virtutibus in communi

acta Potētia ergo que est tantum agēs nō indiget ad hoc q̄ sit principium act⁹ aliquo inducto. vnde virtus talis potentie nihil est aliud q̄ ipsa potētia. talis autē potētia est diuina. intellectus agēs potētie naturales. vñ harū potētiarū virtutes nō sunt aliqui habitus. sed ipse potētie in seipsis sunt complete. Ille vero potentie que sunt tm̄ acte que non agunt nisi ab alijs more. nec est in eis agere vel nō agere. s̄ fm̄ impetū virtutis mouētis agunt: et tales sunt vires sensitue fm̄ se cōsiderate. Vnde in. viij. Ethic. d̄ q̄ sensus nullius act⁹ est principiu. he potētie pficiūtur ad suos act⁹ p̄ aliquod superinductū. qd̄ tamē non inest eis sicut aliqua forma manēs in subiecto: sed solum per modū passionis sicut species in pupilla. vnde nec harū potētiarum virtutes sunt habitus sed magis ipse potētie: fm̄ q̄ sunt actu passe a suis actiuis potētie vero ille sunt agentes et acte que ita mouētur a suis actiuis q̄ tamen per eas nō determinātur ad vnū. sed in eis est agere sicut vires aliquo modo rōnales. et he potētie p̄plentur ad agendum p̄ aliquod sup̄inductum. qd̄ non est in eis p̄ modū passiōis tm̄: sed per modū forme quiescentis et manentis in subiecto. ita tm̄ q̄ per eas nō de necessitate potentia ad vnū cogatur. quia sicut potētia non esset dñs sui actus. harum aut potētiarum virtutes non sunt ipse potētie neq̄ passiones: sicut est in sensituis potētijs. neq̄ qualitates de necessitate agentes. sicut sunt q̄litates passibiles rerū naturaliu. sed sunt habitus fm̄ quos pōt quis agere cū voluerit. vt dicit p̄men in. iij. de aia Et aug. in li. de bono p̄ngalidit̄. q̄ habit⁹ est q̄ quis agit cum t̄pus affuerit Sic ergo p̄t q̄ virtutes sunt habitus. et qualiter h̄t⁹ differant a sc̄da et tertia specie qualitatis. qualiter autē et quantū differant in p̄mptu est. nā figura nō dicit ordinē ad actū q̄tm̄ in se ē Ex his p̄t etiā patere q̄ habitibus virtutū ad tria indigemus. Primo vt sit firmitas in sua opatōe Ea em̄ que ex sola opatōe dependent facile immutātur nisi fm̄ aliquā inclinacionē habitualem fuerint stabilita Sc̄do vt opatio p̄fecta in p̄mptu habeatur. nisi em̄ potentia rōnalis p̄ habitum aliquo mō inclinetur ad vnū: opabitur semper. cum necesse fuerit operari p̄cedere inquisitionē de opatione: sicut patet de eo qui vult considerare nondū habens scientie habitū. et qui vult fm̄ virtutem agere habitū virtutis carens Vñ ph̄s

dicit in. iij. ethico. q̄ representatiua sunt habitualia Tertio vt delectabiliter p̄fecta opatio p̄pleatur. qd̄ quidē sit per habitū q̄ cū sit per modū cuiusdam nature opationē sibi p̄p̄iam quasi causam naturā reddit. et p̄ consequens delectabilem Nam cōuenientia est delectabilis causa Vñ ph̄s in. ij. Ethic. ponit signum habitus delectationē in opere existētem.

¶ Ad p̄imum ergo dicendum: q̄ sicut potestates ista: ita et virt⁹ accipitur dupliciter Vno modo materialiter put dicimus id qd̄ possumus esse nostram potētiā et sic Aug. bonum vsum li. ar. dicit esse virtutes Alio modo essentialiter. et sic neq̄ potentia neq̄ virtus est actus. ¶ Ad fm̄ dicendū q̄ merito dupliciter accipitur Vno modo large. et sic nihil aliud est facere aliquā actionē. vnde aliquis sibi iuste acquirit mercedē. Alio mō proprie et sic quelibet cōditio que facit hōiē aliquo modo dignum meritu dicitur. vt si dicamus q̄ species p̄iam meruit imperiu quia digna imperio fuit. Premium ergo cui merito debeat: debetur quodāmodo et q̄litati habituali per quam aliquis reddet idoneus ad premiū. et sic debetur paruulis baptisatis. et iterū debetur merito actuali. et sic non debetur virtuti sicut actui virtutis. sed tamē etiam paruulis quodāms redditur ratione meriti actualis: in quantum ex merito christi sacramentum efficaciam habet qd̄ regenerat ad vitam. Ad. iij. dicendum q̄ Aug. dicit virtutes esse mixta bōa: nō simpliciter sed in genere: sicut et ignis dicit subtilissimū corpus. vnde nō sequitur q̄ nihil sit in nobis ipsis virtutib⁹ melius. sed q̄ sint de nūero eorū que sunt maxima bona fm̄ genus suum. ¶ Ad quartum dicendum. q̄ sicut in via est p̄fectio habitualis que est virtus. et p̄fectio actualis q̄ est virtus act⁹: ita et in patria felicitas ē p̄fectio actual. p̄cedēs ex aliq̄ h̄itu p̄summato. Vñ etiā philosoph⁹ in primo Ethic. dicit q̄ felicitas est opatio fm̄ virtutem p̄fectam. ¶ Ad quintum dicendum. q̄ actus viciosus directe tollit per modum contrarietatis actum virtutis Ip̄sum vero virtutis habitum tollit per accūs in quantum separat a causa virtutis in se scilicet deo Vnde Isa. lix. Peccata vestra diuiserunt inter vos et deū vñ. et p̄pter hoc virtutes acq̄site p̄ vnū actū viciosuz nō collunt ¶ Ad vi. di. quilla diffinitio ph̄i pōt intelligi Vno mō materialiter: vt per virtutē intelli

Articulus Secundus

gamus id in qd virtus potest: qd est vltim in-
ter ea in que potest potest: sicut virtus ei qui
potest ferre centum libras est in eo inquantum potest
ferre centum libras non inquantum fert. licet alio
modo potest intelligi exercitue. et sic virtus dicitur vlti-
mum potestie: quia designat potestie plenitudinem
sive id per quod potest plenitudo sit alia a potentia
sive non. Ad septimum dicitur. quod non est sicut ratio
de potestatis sensitiuis et rationalibus. vt dictum
est. Ad. viij. dicendum quod dispositio ad aliquid
dicitur per quod aliquid mouetur in illud consequendum
motus autem habet terminum in eodem genere. sicut
motus alteracionis est qualitas. vnde dispositio ad hunc
terminum est species eiusdem generis cum termino. quoniam
vero habet terminum alterius generis: sicut altera-
tionis terminus est forma substantialis. et sic dis-
positio non est species eiusdem generis cum eo ad quod dis-
ponit: sicut calor est dispositio ad formam substantialem
ignis. Ad. ix. dicendum quod dispositio dicitur tribus
modis Vno modo per quam materia disponit ad for-
me receptionem: sicut calor est dispositio ad formam
ignis. Alio modo per hoc quod agens disponit ad age-
dum. sicut velocitas est dispositio ad cursum Ter-
cio modo dicitur dispositio ipsa ordiatio aliquid ad inui-
cem. et hoc modo dispositio ab Aug. sumitur. Dispositio
vero per habitum dividitur primo modo Ipsa vero
virtus dispositio est secundo modo. Ad. x. dicitur. quod nul-
la res est adeo stabilis quam non statim ex se defi-
ciat sua causa deficiente. vnde non est mirum si de-
ficiat virtus infusa: nec hoc repugnat sue im-
mobilitati: que intelligitur non per se sua causa
manente. Ad. xi. dicitur. quod ad varias operationes
habitu indigemus. ad naturales quod est tri-
bus rationibus superius positis. ad meritorias autem
insuper vt naturalis potest eleuari ad id quod est su-
pra naturam ex habitu infuso. nec hoc remo-
uetur ex hoc quod deus in nobis operatur. quia ita agit
in nobis quod et nos agimus. vnde habitu indige-
mus quo sufficienter agere possimus. Ad
xij. dicitur. quod omnis forma recipit in suo supposito
sibi modum recipientis. proprietates autem rationales
potestie est vt in opposita possit. et vt sit diuina
sui actus. vnde nunquam per formam habituale recep-
tam cogitur potestie rationali simpliciter ad agendum
sed potest agere vel non agere. Ad. xij. dicitur.
quod illa que in sola electione consistunt. facile
quidem qualitercumque est sunt. sed quod debi-
to modo fiant. sicut expedite firmiter delecta-
biliter hoc non est facile. vnde ad hoc habi-
tibus virtutum indigemus. Ad. xiiij. dicitur.
quod omnis motus animalium vel hominum qui de nouo
incipiunt sunt ab aliquo mouente motu. et de-

pendent ab aliquo priori in actu existente. et sic
habitus de se actu non elicit nisi ab alio agere
excitatus. Ad xv. dicitur. quod virtus est me-
dium inter passiones non quasi aliqua passio
media: sed actio. quia in passionibus medium
constituit.

Articulus secundus.

Secundo Queritur Virtus

diffinitio vir-
tutis quam Aug. ponit sic est
veniens scilicet Virtus est bona qua-
litas mentis que recte vivit: que nemo male vti-
tur. quare deus in nobis sine nobis operatur Et vi-
detur quod sit inconueniens. Virtus enim est bonitas
quedam Si ergo ipsa est bona: aut ergo sua bo-
nitate aut alia Si alia: procedit in infinitum
si seipsa: ergo virtus est bonitas prima. quia
sola bonitas prima est bona per seipsum. Pre. 2.
illud quod est omnino omnino non debet poni in
diffinitione alicuius Sed bonum est genus omnino
entis. ergo non debet poni in diffinitione virtutis
Pre. 3. sicut bonum est in moralibus ita et
in naturalibus. Sed bonum et malum in natu-
ralibus non diuersificant speciem. ergo nec in
diffinitione virtutis debet poni bona quasi
differentia specifica ipsius virtutis. Pre. 4.
Differentia non includit in ratione generis
Sed bonum includitur in ratione qualitatis si-
cut et ens. ergo non debet addi in diffinitione
virtutis vt dicatur virtus est bona qualitas
mentis etc. Pre. 5. malum et bonum sunt
opposita. Sed malum non constituit aliam
speciem cum sit priuatio. ergo nec bonum.
ergo non debet poni in diffinitione virtutis
tanquam differentia constitutiva. Pre. 6.
6. bonum est in plus quam qualitas. ergo per bo-
num non differt vna qualitas ab alia. ergo
non debet poni in diffinitione virtutis bonum
sicut differentia qualitatis vel virtutis.
Pre. 7. ex duobus actibus nihil fit
sed bonum predicat actum quendam: et qualitas
similiter. ergo male dicitur quod virtus sit
bona qualitas. Pre. 8. quod pre-
dicatur in abstracto non predicatur in con-
creto: sicut albedo est color: non tamen co-
lorata. Sed bonitas predicatur de virtute
in abstracto. ergo non predicabitur in con-
creto. ergo non bene dicitur. Virtus est bo-
na qualitas. Pre. 9. nulla differen-
tia predicatur in abstracto de specie. Vnde
dicit Avicenna quod homo non est rationabili-
tas sed rationale. Sed virtus est bonitas.
ergo bonitas non est differentia virtutis.
ergo non bene dicitur. Virtus est bona qualitas

De virtutibus in communi

¶ Preterea . 10. malum moris idem est q̄ vicium . ergo bonum moris idem est q̄ virtus . ergo bonum non debet poni in diffinitione virtutis . quia sic idem diffiniret seipsum .
¶ Preterea . 11. mens ad intellectum pertinet . Sed virtus magis recipit effectum . ergo male dicitur q̄ sit virtus bona qualitas mentis .
¶ Preterea . 12. s̄m Augusti . mens noīat superiorē partem anime . Sed alię virtutes sunt in superiorib⁹ potēcijs . ergo male ponitur in diffinitione virtutis : bona qualitas mentis .
¶ Preterea . 13. subiectū virtutis nominat potētiā non essentiam . Sed mens videtur nominare essentiaē anime . q̄ dicit Augusti . q̄ in mente est intelligentia . memoria et voluntas . ergo non debet poni mens in diffinitione virtutis .
¶ Preterea . 14. illud quod est proprium speciei non debet poni in diffinitione generis . Sed rectitudo est proprium iusticie . ergo nō debet poni in diffinitione virtutis : vt dicitur bona qualitas mentis qua recte vivitur .
¶ Preterea . 15. vivere in viventibus est esse . Sed virtus nō perficit ad esse sed ad opera . ergo male dicitur qua recte vivitur .
¶ Preterea . 16. quicumq̄ superbit de aliqua re male vitur ea . Sed de virtutibus aliq̄s superbit . ergo virtutibus aliq̄s male vitur .
¶ Preterea . 17. Augustinus dicit in libro de libero arbitrio : q̄ solis maxis bonis nullus male vitur . Sed virtus non est de maximis bonis . quia bona maxima sunt que propter se appetunt . q̄ nō cōuenit virtutibus cum propter aliud appetantur . quia propter felicitatē . ergo male ponitur . quia nullus male vitur .
¶ Preterea . 18. ab eodē aliquid generatur et nutritur vel augetur . Sed virtus per actus nostros nutritur et augetur . quia diminutio cupiditatis est augmentum charitatis . ergo per actus nostros generatur . ergo male ponitur in diffinitione quam deus in nobis sine nobis operatur .
¶ Preterea . 19. remouens prohibens ponitur mouens et causa . Sed liberi arbitriū est quodammodo causa virtutis . ergo nō bene ponitur q̄ sine nobis deus virtutem operetur .
¶ Contra Augusti . dicit Qui creauit te sine te : non iustificabit te sine te . ergo rē .
¶ Preterea . 2. ista diffinitio conuenit graciaē vt videtur . Sed virtus et gracia sunt vnum et idē ergo bene diffinitur per hanc diffinitionem virtus .
¶ Respon . dicendum q̄ ista diffinitio p̄plectitur diffinitio enim virtutis : etiā

si vltima particula omittatur . et conuenit omni virtuti humane sicut dictum est . virtus perficit potētiā in comparatione ad actum perfectum . Actus autem perfectus est finis potētie vel operantis vnde virtus facit et potētiā bonum et operantem vt prius dictum est . et ideo in diffinitione virtutis aliquid ponitur quod pertinet ad perfectionem actus . et aliquid quod pertinet ad perfectionem potētie vel operantis . Ad perfectionem autem actus duo requiruntur requiritur autem q̄ actus sit rectus . et q̄ habitus nō possit esse principium boni et mali actus . Id enim quod est principium boni et mali actus . non potest esse quātū est de se principium perfectum boni actus qui est perfectio potētie : oportet q̄ ita sit principium actus boni q̄ nullo mō mali propter q̄ phis dicit in . vi . ethico . q̄ opinio que potest esse vera et falsa non est virtus . Sed scientia que non est nisi de vero . Primum designatur in hoc q̄ dicitur qua recte vivitur . s̄m in hoc q̄ dicitur qua nemo male vitur . Ad hoc vero q̄ virtus facit subiectum bonum tria sunt ibi consideranda . subiectum ipsum et hoc determinatur cum dicitur mens . q̄ virtus hūana non potest esse in eo q̄ non est hominis in quātū est homo . perfectio virtutis designatur in hoc quod dicitur bonum q̄ bonū dicitur s̄m ordinē ad finem . Modus autē habēdi designatur in hoc q̄ dicitur qualitas . q̄ virtus quia non inest per modum passionis sed per modum habit⁹ . vt supra dictum est hec autem omnia conueniunt tam virtuti morali q̄ intellectuali q̄ theologice . q̄ acquisite q̄ infuse . Illud vero quod Augusti . addit quā in nobis sine nobis deus operatur : conuenit solum virtuti infuse .
¶ Ad primum ergo dicendum q̄ accētia sicut nō dicitur entia q̄ subsistant sed q̄ aliquid inest eis . ita virtus non dicitur bona q̄ ipsa sit bona sed quia ea aliquid est bonum . vnde nō oportet q̄ virtus sit bona alia bonitate quasi in se inest alia bonitate .
¶ Ad s̄m dicendum q̄ bonum quod conuertitur cum ente non ponitur hic in diffinitione virtutis : sed bonū q̄ determinatur actum morale .
¶ Ad tertium dicendum q̄ si actiones diuersificantur s̄m formam agentis vt calefacere et frigidare bonum autē et malū q̄ si p̄ formā et obiectū voluntatis . q̄ si agens imprimit formā suā in patientē . et mouēs in motū . et ideo act⁹ morales quorum principium est voluntas diuersi

Articulus Tertius

ficantur specie secundum bonum et malum principia aut naturalium operationum non est finis sed forma. et ideo non diversificantur in naturalibus species secundum bonum et malum: sed in moralibus sic. ¶ Ad quartum dicendum. quod bonitas moralis non includitur in intellectu qualitatatis. et ideo non est ad propositum.

¶ Ad .v. dicendum quod malum non constituit speciem ratione privationis: sed ratione eius quod privationi subternitur. quia non compatitur secundum rationem boni. et hoc ex hoc habet quod constituit speciem. ¶ Ad sextum dicendum quod obiectio illa procedit de bono nature non de bono moris quod ponitur in definitione virtutis. ¶ Ad .vij. dicendum quod bonitas non importat aliam bonitatem quam ipsam virtutem ut ex dictis patet. ipsa virtus per essentiam suam est qualitas. unde manifestum est quod bona et qualitas non dicitur diversos actus sed unum. ¶ Ad .viii. dicendum quod istud fallit in transcendentibus si circumveniunt omne ens. Nam essentia est ens. et bonitas est bona. et unitas est una non autem sic potest dici albedo alba. cuius ratio est. quia quicquid cadit in intellectum oportet quod cadat sub ratione entis: et per consequens sub ratione boni et unitatis. unitas et bonitas non possunt intelligi nisi intelligatur sub ratione boni et unitatis et entis propter hoc potest dici bonitas bona et unitas una. ¶ Ad reliqua argumenta patet solutio ex dictis.

Articulus Tertius.

Quarta Queritur

Utrum potentia anime possit esse virtutis subiectum. Et videtur quod non quia secundum Augustinum. virtus est qua recte vivit vivere autem non est secundum potentiam anime sed secundum essentiam. ergo potentia anime non est virtutis subiectum. ¶ Preterea .2. nobilior est esse gratie quam nature. Sed esse nature anime solum est esse potentie utpote earum principium. ergo esse gratie quod est per virtutes non est per potentias. et sic potentia non erit virtutis subiectum. ¶ Preterea .3. accidens subiectum esse non potest. Sed potentia anime est de genere accidentium. potentia enim et impotentia naturalis pertinent ad secundam speciem qualitatatis. ergo potentia anime non potest esse virtutis subiectum.

¶ Preterea .4. si aliqua potentia anime est virtutis subiectum et quelibet: cum quelibet

potentialis vis anime viciis impugnetur: contra que virtutes ordinantur. Sed non omne quelibet potentia anime potest esse virtutis subiectum ut postea patebit. ergo virtutis subiectum potentia esse non potest.

¶ Preterea .5. principia activa in naturalibus aliorum agentium subiecta non sunt ut calor et frigus. Sed potentie anime sunt quedam activa principia. sunt enim principia operationum anime. ergo aliorum accidentium subiecta esse non possunt.

¶ Preterea .6. anima est subiectum potentie. Si ergo potentia subiectum est alterius accidentis. ergo pari ratione illud accidens erit subiectum alterius accidentis. et ita abitur in infinitum. quod est inconueniens. Non ergo potentia anime est subiectum virtutis. ¶ Preterea .7. in libro primo posteriorum dicitur. quod qualitatatis non est qualitas. Sed potentia anime quedam qualitas est in secunda specie qualitatatis. Virtus etiam in prima specie qualitatatis est. ergo potentia anime non potest esse subiectum virtutis. ¶ Sed contra. cuius est actio eius est esse principium actionis. Sed actiones virtutum sunt potentiarum anime. ergo et ipse virtutes.

¶ Preterea .2. Philosophus dicit in primo ethicorum quod virtutes intellectuales sunt rationales per essentiam. virtutes autem morales sunt rationales per participationem. Sed rationale per essentiam et per participationem notat quaedam anime potentias. ergo potentie anime sunt subiecta virtutum. ¶ Respondendum quod subiectum tripliciter comparatur ad accidens. Uno modo sicut subiciens ei sustentamentum. Nam accidens per se non subsistit: fulcitur vero per subiectum. Alio modo sicut potentia ad actum. Nam subiectum accidenti subicitur sicut potentia ad quedam potentia actui. unde et accidens forma dicitur. Tertio modo dicitur sicut causa ad effectum. Nam principia subiecti sunt principia per se accidentis. Quantum ergo ad primum unum accidens alterius subiectum esse non potest. Nam cum nullum accidens per se subsistat non potest alteri sustentamentum prebere. nisi fortasse dicatur quod in quantum est a subiecto sustentatum. nam accidens sustentat. Sed quantum ad alia duo unum accidens se habet ad aliud per modum subiecti. nam diaphoneitas ad lucem: et superficies ad colorem. unum etiam accidens potest esse causa alterius: ut huiusmodi sapientia. et per hunc modum

De Virtutibus in communi

dicitur vnū accidens aliter accidentis esse subiectum . non q̄ accidens possit alterius accidens sustentamentū prebere . sed q̄ subiectum est principium accidentis alteri mediante . et p̄ hunc modū dicitur potentia anime esse habitus subiectū . nam habitus ad potentia anime comparatur . sic actus ad potentiam . cum potentia sit indeterminata quantum est de se . et per habitum determinetur ad hoc v̄ illud ex principijs potentiarū habitus acquisiti causatus . Sic ergo dicendum est potentias esse virtutum subiecta . quia virtus anime inest potentia mediante . ¶ Ad primum ergo dicendū q̄ viuere in diffinitione virtutis positum ad actionem pertinet . vt supra dictum est . ¶ Ad secundum dicendū q̄ esse spirituale non est per virtutes sed per gratiam . nam gratia est principium spiritualiter essendi . virtus vero spiritualiter operandi . ¶ Ad tertium dicendum q̄ potentia non est per se subiectum : sed in quantum est per animam sustentata . ¶ Ad quartum dicendū q̄ nunc loquimur de virtutibus humanis . et ideo in illis potentijs que nullo modo possunt esse humane ad quas nullo modo se extendit imperium rationis . sicut sunt vires anime vegetabilis : non possunt esse subiecta virtutū . Omnis autē impugnatio que ex his virtutibus puenit sit mediante appetitu sensitivo ad quē pertingit imperium rationis vt possit dici humanus et virtutis subiectū humane ¶ Ad . v . dicendū q̄ inter potentias anime non sunt actiue nisi intellectus agens et vires anime vegetabilis que non sunt aliquorū habitū subiecta . alie autem potentie anime sunt passiuę tamē actionū anime existentes s̄m q̄ sunt motę a suis actiuis . ¶ Ad . vi . dicendum q̄ non oportet in infinitum abire q̄ perueniret ad aliq̄s accidens q̄ non est in potentia respectu alterius accidentis . ¶ Ad septimum dicendum q̄ qualitatis qualitas non dicitur esse ita q̄ per se sit qualitas qualitatis subiectū . quod in pposito non accidit . vt supra dictum est .

¶ Articulus Quartus .

Quarto queritur

¶ **Q**uod irascibilis et concupiscibilis possunt esse subiectū virtutis . Et videtur q̄ non . quia contraria nata sunt fieri circa idem . virtutis autē contrarium est peccatū mortale . quod non potest esse in sensibilitate cuius partes sunt irascibilis et concupiscibilis ergo irascibilis et concupiscibilis

subiectum virtutis esse non possunt . ¶ Preterea . 2 . eiusdem potentie est habitus et actus . Sed principalis actus virtutis est electio s̄m ph̄m in li . Ethic . que non potest esse actus irascibilis et concupiscibilis . ergo nec habitus virtutis possunt esse in irascibili et concupiscibili . ¶ Preterea . 3 . Nullum corruptibile est subiectū perpetui . Vnde aug . pbat animam esse perpetua . q̄ est subiectū virtutis que esse perpetua Sed irascibilis et concupiscibilis sicut et ceterę potentie sensitiue non remanent post corpus : vt quibusdā videtur . virtutes autē manent . nam iusticia est perpetua et immortalis vt dicitur Sapientie . 1 . quod pari ratione de omnibus dici potest . ergo irascibilis et concupiscibilis virtutū subiecta esse non possunt . ¶ Preterea . 4 . irascibilis et concupiscibilis habet organū corpale Si ergo virtutes sunt in irascibili et concupiscibili sunt in organo corpali ergo p̄nt apprehendi per imaginationē v̄ fantasiam et sic non sunt sola mente perceptibiles vt August . dicit de iusticia . q̄ est rectitudo sola mente perceptibilis ¶ Sed dices q̄ irascibilis et concupiscibilis possunt esse subiectū virtutis inquantū participant aliquantulum ratione . Sed contra irascibilis et concupiscibilis dicitur ratione participare inquantū a ratione ordinatur . Sed ordo rationis non potest virtuti sustentamentū prebere cum non sit quid subsistens . ergo nec in quantum ratione participant potest irascibilis et concupiscibilis esse virtutis subiectū . ¶ Preterea . 6 . sicut irascibilis et concupiscibilis que pertinent ad sensibilem appetitū subseruiunt rationi ita et apprehensiuę et sensitiue . Sed in nulla apprehensiuę vel sensitiua potentiarū sensitiuarum potest esse virtus . ergo nec in irascibili et concupiscibili . ¶ Preterea . 7 . si ordo rationis participari potest in irascibili et concupiscibili poterit minui rebellio sensualitatis que has duas vires continet quia per rationis tolli posset . Sed rebellio predicta non est in finita : cum sensualitas sit virtus finita . et virtus non potest esse actio infinita . ergo poterit totaliter tolli predicta rebellio . Omne enim finitum consumitur ablato quodam . vt patet per philosophum in primo physico . Et sic sensualitas in hac vita posset totaliter curari quod est impossibile . ¶ Sed dices q̄ deus qui virtutem infundit posset totaliter predictam rebellionem auferre . Sed ex parte nostra est q̄ non totaliter auferatur ¶ Sed contra homo est id quod est : inquantū

¶ Articulus Quartus

est rationalis cum ex hoc speciem sortiatur quanto ergo est aliquid quod in homine magis rationi subicitur tãto magis competit humane nature. maxime autem subicerentur inferiores vires anime rationi si predicta rebellio totaliter tolleretur. ergo hoc maxime esset competens humane nature. et ita ex parte nostra non est impedimentum quin predicta rebellio totaliter tollatur. ¶ Preterea 9. ad rationem virtutis nõ sufficit qd pctm vitetur. Perfectio enim iusticie in hoc consistit fm qd in ps dicitur Declina a malo et fac bonum Sz ad irascibilem pertinet detestari malum: vt dicitur in primo de spiritu et aia ergo in irascibili ad min? nõ potest esse virt? ¶ Preterea. 10. in eodem li. dicitur qd in ratione est desiderium virtutis. in irascibili odium vicioum. Sed in eodẽ est desiderium virtutis et virtus. cum quelibet res suam perfectionẽ desideret. ergo omnis virtus est in ratione et non in irascibili et concupiscibili. ¶ Pre. 11. in nulla potentia potest esse habitus que agitur tm et non agit. eo qd habitus est eo qd quis agit cum voluerit: vt dicitur commẽ. in quarto de anima. sed irascibilis et concupiscibilis non agunt sed aguntur. qd vt dicitur in iij. ethico. Sesus nulli? act? dñs est. ergo non potest esse habitus virtutis in irascibili et concupiscibili ¶ Preterea ppriũ subiectũ pificatur pprie passioni. virt? autem pificatur rationi. non aut irascibilis et concupiscibili que sunt nobis et brutis cõmunes virtus autem est in hominibus tm sicut et ratio ergo omnis virt? ẽ in homine non aut in irascibili et concupiscibili. ¶ Preterea. 13. Ro. 7. dicit gl. bona est lex que dum concupiscẽcentiam phibet omne malum phibet. oia autem vicia ad concupiscibilem pertinet cui? est concupiscẽtia. sed in eodem sunt virtutes et vicia ergo virtutes non sunt in irascibili et concupiscibili ad minus. ¶ Sed ptra est qd phis dicit de temperantia et fortitudine qd sunt irrationabilium partium. partes autem irrationabiles. i. sensibiles appetitus sunt irascibilis et concupiscibilis. vt habet in. iij. de anima. ergo in irascibili et concupiscibili possunt esse virtutes. ¶ Pre. 2. peccatum ventale est dispositio ad mortale perfectio autem et dispositio sunt in eodem. Cum ergo ventale peccatum sit in irascibili et concupiscibili. primus enim motus est actus sensibilitatis qui peccatum ventale ponitur in glo. Ro. septimo. ergo et mortale

peccatum ibi esse poterit. et sic etiam vitet? que est peccato mortali contraria. ¶ Pre. terea. 3. medium et extrema sunt in eodem Sed virtus aliqua est medium inter humanas passiones. sicut fortitudo inter timorẽ et audaciam. et temperantia inter superfluitatẽ et diminutum in concupiscẽtijs. cum ergo huiusmodi passiones sunt in irascibili et concupiscibili. videtur etiam qd in eisde sit virt? Respon. dicendum circa questionem istam sunt diuerse opinionones que ad inuicem sibi repugnant. Aliqui enim concedunt aliquas virtutes in irascibili et concupiscibili esse. sicut temperantiam in concupiscibili et fortitudinem in irascibili. sed in hoc est differentia Quidam enim distinguunt duplicem irascibilem et concupiscibilem duplicem. Ponunt enim irascibilem et concupiscibilem esse in superiori parte anime et iterum in inferiori. Dicunt enim qd irascibilis et concupiscibilis que sunt in superiori parte anime cuz ad naturam rationalem pertineant possunt esse subiecta virtutis. non autem ille que sunt in inferiori parte ad naturam sensualem vel brutalem pertinentes. Sed hoc quidem in alia questione discussum est. Vtrum scilicet in superiori parte anime possunt distingui due vires. quarũ vna sit irascibilis et alia concupiscibilis proprie loquendo. Sed quicquid de hoc dicat nihilominus in irascibili et concupiscibili que sunt in inferiori appetitu fm philosophum oportet ponere esse aliquas virtutes vt etiam alij dicunt. quod quidem sic patet Cum enim virtus vt supra dictum est nomen quoddam potentie complementum. potentia autem ad actum respiciat oportet humanam virtutem in illa potentia ponere que est principium actus humani. actus autem humanus dicitur non qui quocumq; modo in homine vel per hominem exercetur. cum in quibusdam etiam plante et bruta conueniant: sed qui hominis proprius est. Inter cetera vero hoc habet homo proprium in suo actu: qd sui actus est dominus. Quilibet ergo actus cuius hõ dominus est: est proprie actus humanus. non autem illi quorum homo nõ est dominus. licet in homine fiant: vt digerere et augeri et alia huiusmodi. In eo ergo quod est principium talis actus cuius homo dñs est: potest poni virtus humana Sciedum tm est qd hõ actus ptingit esse triplr principium Vnũ qd sit principium mouens et impans p hoc qd homo sui act? sit dñs. et hec est ratio

De Virtutibus in communi

vel volūtas. Aliud est q̄ est mouēs motum sicut appetit⁹ sensibilis qui mouet ab appetitu superiori inq̄tū rōni obedit. et iterum mouet mēbra exteriora p̄ sui imperiū Tercitū autē est qd̄ est motū tm̄ s̄z mēbrū exteri⁹. Cū autē utrūq; s̄z et mēbrū exteri⁹ et appetit⁹ inferius a supiori p̄ce aie moueāt. tm̄ aliter et aliter. nā mēbrū exteri⁹ ad nutū obedit supiori impanti absq; vlla repugnantia s̄m nature ordinē. nisi sit impedimentū aliquod vt patet in manu et pede. Appetitus autē inferior h̄z ppriā inclinationē et natura sua vnde nō obedit supiori appetitui ad nutū: sed interdū repugnat. Vnde aristo. dicit in politica sua. q̄ aia dñat corp̄ disposito p̄cipatu. i. sicut dñs suo. q̄ nō facultatem h̄z resistendi in aliquo impio dñi. Rōnali vero dñatur in inferiorib⁹ aie p̄tibus regali et politico principatu: id est sicut reges et principes ciuitatū dñant liberis q̄ h̄nt ius et facultatem repugnandi q̄tū ad aliqua p̄cepta regū vel principis. In mēbro ergo exteriori non est necessariū aliqd̄ p̄fectū act⁹ h̄māni: nisi naturalis eius dispositio p̄ quā natū est moueri a rōne Sed in appetitu inferiori cū rōni repugnare pōt esse necessariū aliqd̄ q̄ opatōz illā quā rō impat absq; repugnantia p̄sequat̄ Si em̄ immediatū opatōis principū sit imp̄fectū oportet opationē esse imp̄fectā quācumq; p̄fectio adsit supiori principio Et ideo si appetit⁹ inferior nō esset ī p̄fecta dispōne ad sequendum impitū rōnis. opatio q̄ est appetitus inferioris sicut p̄mi p̄cipū nō esset in bonitate p̄fecta. Esset em̄ cū quadā repugnantia sensibilis appetitus: et q̄ qdā tristitia p̄sequeret appetitui interiori p̄ quadam violentiā a supiori moto. sicut accidit in eo q̄ h̄z fortes p̄cupias. q̄s tm̄ nō sequit̄ rōne phibente Cū ergo oportet opationē hominis esse circa ea que sunt obiecta sensibilis appetitus predictus de facili obijciat rōni. et h̄ac virtutē nō vocam⁹. Quā ergo aliq̄ virtus ē circa illa que pprie ad vim irascibilem p̄tinent. sicut fortitudo circa timores et audacias: vt magnanimitas circa ardua spata. māstudo circa iras. talis virt⁹ d̄ esse in irascibili sicut in subiecto. qm̄ autē est circa ea q̄ sunt p̄prie. p̄cupiscibilis d̄ esse in p̄cupiscibili s̄z in subiecto. sicut castitas que est circa delectationes venereas. et sobrietas et abstinētia que sunt circa delectationes in cibis et potibus ¶ Ad primū ergo dōm q̄ virtus et p̄ctm̄ mortale dupl̄r p̄siderari p̄nt. s̄m actū et s̄m h̄itū

Sicut autē actus concupiscibilis et irascibilis s̄m se consideratus non est p̄ctm̄ mortale. cōcurrit tamē in actu p̄cti mortalis: qm̄ rōne mouente tendunt in cōtractū legis diuine ita actus eorū d̄ si per se accipiātur nō p̄nt esse actus virtutis: sed solū cū cōcurrunt ad sequendū imperiū rōnis. qz sic actus p̄cti mortalis et virtutis pertinet aliquo mō ad irascibilem et cōcupiscibilem. vñ et habitus utriusq; in irascibili et p̄cupiscibili esse possunt. s̄ tamē hoc in re hac cōsiderandum est qz sicut virtus consistit in hoc qz irascibilis et concupiscibilis cōsequitur rationē. ita actus p̄cti consistit in hoc qz rōni p̄trariā ad sequendū inclinationē irascibilis et p̄cupiscibilis. vnde et p̄ctm̄ cōsuevit frequētius rationi attribui tanq̄ p̄ime cause. et eadē rōne virtus irascibilis et p̄cupiscibilis. ¶ Ad scōm dicendū. qz sicut iam dictū est: actus virtutis nō potest esse irascibilis et p̄cupiscibilis tm̄ sine rōne Id tamē qd̄ est in actu virtutis principaliter est rōnis s̄z electio. sicut et in qualibet opatione principalior est agētis actio q̄ passio patiens. Ratio em̄ impat irascibili et p̄cupiscibili non ergo p̄ tanto d̄ esse virtus p̄cupiscibilis et irascibilis qz per eas totus actus virtutis vel principalior ps̄ explicetur. sed in quātum p̄ virtutis habitū vltimū p̄lemētū bonitatis actui virtutis p̄ferretur in hoc s̄z qz irascibilis et p̄cupiscibilis absq; difficultate sequetur ordinem rōnis. ¶ Ad tertium dicendū qz supposito qz irascibilis et cōcupiscibilis nō remanent actu in aia sepata manēt tm̄ in ea sicut in radice. nam essentia aie est radix potentiatū et s̄lr virtutes que attribuitur irascibili et cōcupiscibili manēt in rōne sicut in radice Nā ratio est radix oim̄ virtutū vt postea ostēdet. ¶ Ad quartū dōm qz in formis inuenit̄ qdā grad⁹ Sunt em̄ quedā forme et virtutes totaliter ad materiā depresso. quartū ois actio et actus naturale est: vt p̄t̄ in formis elementarijs Intellect⁹ vō ē totalr a materia liber vnde et ei⁹ opatio est absq; corp̄is cōsione Irascibilis autē et p̄cupiscibilis medio mō se h̄nt qz em̄ organo corp̄ali vtantur ostēdit corp̄alis transmutatio que eaz actioib⁹ adiungitur. qz iterum sint aliquo mō a materia eleuate ostēditur p̄ hoc qz p̄ impitū mouētur. et qz obediunt rationi. et sic in eis virtus est inq̄tū eleuate sunt a materia et rōni obediūt. ¶ Ad quintū dicendū. qz ordo irascibilis et concupiscibilis p̄cipant non est aliqd̄ subsistēs. nec per se esse subiectū p̄t̄ tamen esse rōne que

Articulus Quintus

aliquid sit subiectum ¶ Ad. vi. dicendum quod virtutes sensitivae cognitive sunt naturaliter priores ratione cum ab eis ratio accipiat. appetitio autem sequitur naturaliter ordinem rationis. cum naturaliter appetit inferiori superiori obediat. et ideo non est simile. ¶ Ad. vii. dicendum quod tota rebellio irascibilis et concupiscibilis ad rationem tolli non potest per virtutem. cum ex ipsa sui natura irascibilis et concupiscibilis in id quod est bonum secundum sensum quod rationi repugnat. licet hoc possit fieri divina virtute que potens est etiam naturas immutare. nihilominus tamen per virtutem imminuitur illa rebellio in quantum predicte vires assuescunt ut rationi subdantur ut sic ab extrinseco habeant id quod ad virtutes pertinet. scilicet ex dominio rationis sub eas. et seipsis autem retineant aliquid de motibus propriis qui sunt prerati rationi ¶ Ad. viii. dicitur quod licet in homine principium sit quod est rationis. tamen ad repugnantiam humane nature est secundum inferiores anime vires et ipsum corpus. et ideo ex parte humane nature sibi relicte pertinet ut in inferioribus anime virtutibus aliquid sit rationi rebellans. dum inferiores vires anime proprias motus habent. secus autem est in statu innocentie et glorie cum ex coniunctio ad deum ratio sortitur vim totaliter sub se inferiores vires continendi. ¶ Ad. ix. dicendum quod detestari malum secundum quod ad irascibile pertinet debet non solum importat declinationem a malo: sed quendam motum irascibilis ad mali destructioem sicut et raro accidit quod non solum malum peccatoris refugit. sed ad mala extirpanda per vindictam movetur. hoc autem est aliquid bonum facere licet autem sic malum detestari ad irascibile et concupiscibile pertineat. non tamen solum habet actum hunc nam etiam insurgere ad arduum bonum persequendum ad irascibile pertinet. in qua non solum est passio nature et audacie sed etiam spei ¶ Ad. decimum dicendum quod verba illa sunt accipienda per quandam adaptationem et non per proprietatem nam in qualibet potentia anime est desiderium boni proprium. unde et irascibilis appetit victoriam sicut et concupiscibilis delectationem. sed quod concupiscibilis fertur in id quod est bonum totum aiali et simpliciter sue absolute. ideo esse desiderium proprium sibi. ¶ Ad. xi. dicitur quod irascibilis et concupiscibilis secundum se considerate aguntur et non agunt: cum in homine secundum quod precipue aliqualiter ratione quodammodo agunt. non tamen totaliter agunt. unde et in politicis dicit philosophus. quod dominium rationis super has vires est politicum. quod homines vires aliquid habent de proprio motu ut non totaliter obediant rationi. Dominium autem anime ad corpus

est regale. quia membra corporis ad nutum obediunt anime quantum ad motum. ¶ Ad. xii. dicendum. quod licet iste sunt in brutis. non tamen in eis participant aliquid rationis. et ideo virtutes morales habere non possunt. ¶ Ad. tredecimum dicendum quod omnia mala ad concupiscibilem pertinent sicut ad primam radicem et non sicut ad primum principium. nam omnes passiones irascibilis ex concupiscibili oriuntur ut ostensum est cum de passionibus anime ageretur. perveritas vero rationis et voluntate ut plurimum ex passionibus accidit Vel potest dici quod per concupiscentiam intelligit non solum id quod est proprium vis concupiscibilis: sed quod est commune toti appetitive potentie In eadem unaqueque particula invenit alicuius concupiscentia circa quam contingit esse peccatum. nec aliter peccari potest nisi aliquid concupiscendo vel appetendo.

¶ Articulus Quintus.

Quinto queritur

Utrum voluntas sit subiectus virtutis Et videtur quod sic Maior enim perfectio requirit imperatorem ad hoc quod recte imperet quam in eoque ad hoc quod recte exequatur. quod ex imperante procedit ordinatio exequutis Sed ad actum virtutis se habet voluntas sicut imperans Irascibilis autem et concupiscibilis sicut obedientes et exequentes. cum ergo in irascibili et concupiscibili sit virtus sicut in subiecto videtur quod multo fortius debeat esse in voluntate. ¶ Sed dicitur quod naturalis inclinatio voluntatis ad bonum quod est finis sufficit ad eius rectitudinem. nam finem naturaliter desideramus. unde etiam non sequitur quod rectificetur per habitum virtutis supradictum ¶ Sed contra voluntas non solum est finis ultimus: sed etiam finium aliorum. Sed circa appetitum aliorum finium contingit voluntatem et recte et non recte se habere. Nam boni prestunt sibi bonos fines: mali vero malos. Unde dicitur in tertio Ethicorum. Qualis unusquisque est talis finis videtur ei. ergo requiritur ad rectitudinem voluntatis quod sit in ea aliquis habitus virtutis ipsam perficiens. ¶ Preterea. 3. et in parte anime cognoscitive est aliqua cognitio naturalis que est primorum principiorum. et tamen respectu huiusmodi cognitionis est aliqua virtus intellectualis in nobis scilicet intellectus qui est habitus principiorum. ergo et in voluntate debet esse aliquid qua virtus respectu eius ad quod naturaliter inclinatur.

De virtutibus in communi

Preterea .4. sicut circa passiones est aliquid de moralis ut temperantia et fortitudo ita etiam est aliqua circa operationes ut iusticia. Operatio autem sine passione est voluntatis sic enim et operatio sine passione est irascibilis et concupiscibilis. ergo sicut aliqua virtus moralis est in irascibili et concupiscibili: ita aliquid est in voluntate. **P**reterea .5. Philosophus in .iiij. ethicorum dicit quod amor sine amatio ex passione. amicitia autem est ex electione. Dilectio autem que est sine passione est actus voluntatis. Cum ergo amicitia sit vel virtus vel non sine dicitur. ut dicit philosophus in .viij. ethi. videtur quod virtus sit in voluntate sicut in subiecto. **P**reterea .6. charitas est potissima inter virtutes ut probat apostolus .1. Corinth. xiiij. Sed charitatis subiectum esse non potest nisi voluntas. Non enim est eius subiectum concupiscibilis inferior: que solum ad bona sensibilia se extendit. ergo voluntas est subiectum virtutis. **P**reterea .7. secundum Augustinum. voluntas est immediatus deo coniungitur. Sed id quod coniungit nos deo est virtus. ergo videtur quod virtus sit in voluntate sicut in subiecto. **P**reterea .8. felicitas secundum Augustinum. de sancto. videtur in voluntate esse virtutes autem sunt dispositiones quedam ad felicitatem. Cum ergo dispositio et perfectio sint in eodem videtur quod virtus sit in voluntate sicut in subiecto. **P**reterea .9. secundum Augustinum. voluntas est que peccatur et recte vivitur rectitudo autem vite pertinet ad virtutem. Unde Augustinus. dicit quod virtus est bona qualitas mentis que recte vivit. ergo virtus est in voluntate. **P**reterea .10. peccata nata sunt fieri circa idem. virtuti autem peccatum peccatur. Cum ergo omne peccatum sit in voluntate ut Augustinus dicit videtur quod virtus sit in eadem. **P**reterea .11. virtus humana in illa parte anime debet esse que est propria hominis. Sed voluntas est propria hominis sicut et ratio. utpote magis propinquans rationi quam irascibilis et concupiscibilis. cum ergo irascibilis et concupiscibilis sint subiecta virtutum. videtur quod multo fortius voluntas. **S**ed contra. Dicitur virtus autem est intellectualis aut moralis ut patet per philosophum in fine primi ethicorum. Virtus autem moralis est sicut in subiecto in eo quod est rationale non per essentiam sed per participationem. Virtus vero intellectualis habet per subiecto id quod est rationale per essentiam. Cum ergo voluntas in neutra parte possit computari. quod nec est cognoscitiva potentia que pertinet ad rationale per essentiam. nec participatio. videtur quod voluntas nullo modo subiectum virtutis esse possit. **P**reterea .2.

ad eundem actum non debet ordinari plures virtutes. hoc autem sequeretur si voluntas virtutis esset subiectum. quod ut ostensum est in irascibili et concupiscibili sunt alique virtutes. et cum ad actus illarum virtutum se habeat quoddammodo voluntas. oporteret quod ad eundem actum essent alique virtutes in voluntate. ergo non est dicendum quod voluntas sit subiectum virtutis. **R**espon. dicendum. quod per habitum virtutis potentia que ei subicit respectu sui actus proprie mentis acquiritur. unde ad id ad quod potentia aliqua se extendit. ex ipsa ratione potentie non est necessarius habitus virtutis. Virtus autem ordinat potentias ad bonum. Ipsa est que bonum facit habentem. et opus eius bonum reddit. Voluntas autem hoc quod virtus facit circa alias potentias habet ex ipsa ratione sue potentie. Nam eius obiectum est bonum. unde tendere in bonum hoc modo se habet ad voluntatem sicut tendere in delectabile ad concupiscibile. et sic ordinari ad bonum se habet ad auditum. unde voluntas non indiget aliquo habitu virtutis inclinante ipsam ad bonum quod est sibi proportionatum. quod in hoc ex ratione ipsa potentie tendit. sed ad bonum quod transcendit proportionem potentie indiget habitu virtutis. cum uniuscuiusque appetitus tendat in propria ratione appetere. Duplex aliquid bonum potest excedere voluntatis proportionem uno modo ratione speciei. alio modo ratione individui. ratione quidem speciei ut voluntas eleuetur ad aliquid bonum quod excedit virtutes humani boni. et dico humanum bonum in quod ex virtutibus nature homo potest: sed supra humanum bonum est bonum divinum in quod voluntatem hominis caritas eleuat. et similiter spes. ratio autem individui hoc modo quod aliquis querat id quod est alterius bonum. licet voluntas extra virtutes humani boni non faciat et sic voluntatem perficit iusticia et omnes virtutes in aliis tendentes. ut liberalitas et alia huiusmodi. Nam iusticia est alterius bonum ut philosophus dicit in .v. ethicorum. sic ergo due virtutes sunt in voluntate sicut in subiecto. scilicet caritas et iusticia. cuius signum est. quod iste virtutes quousque ad appetitum pertineant. non tamen circa passiones persistunt sicut temperantia et fortitudo. unde patet quod non sunt in sensibili appetitu in quo sunt passiones. nam omnis passio est in parte anime sensitiva. ut probatur in .viij. politici. Ille autem virtutes que circa passiones persistunt sicut fortitudo circa timores et audacias. et temperantia circa concupiscentias oportet eadem ratione esse in appetitu sensitivo. nec oportet quod ratione istarum passionum sit aliqua virtus in voluntate

Articulus Sextus

quia bonū in istis passionib⁹ est quid est s̄m rationem . et ad hoc naturaliter se h̄z volūtas ex rōne ipsius potentie cū sit ppriū bonū voluntatis . ¶ Ad primū ergo dicendū q̄ ad imperandū sufficit voluntati iudiciū rationis . nā volūtas appetit naturaliter qd̄ est bonū s̄m rōne : sicut concupiscibilis qd̄ est delectabile s̄m sensum . ¶ Ad .ij. dicendū q̄ inclinatio naturalis voluntatis nō solum est in vltimū finem : sed in id bonū qd̄ sibi a rōne demonstratur . nam bonū intellectū est obiectū volūtat̄is . ad qd̄ naturaliter ordinatur volūtas . sicut et quelibet potētia in suū obiectum . dum nō hoc sit ppriū bonum . vt supra dictū est . et tamen circa hoc aliq̄s peccaret in quātū iudiciū rōnis intercipit passionē . ¶ Ad .iij. dicendū q̄ cognitio sit per aliquā speciem . nec ad cognoscendū potentia intellect⁹ sufficit p̄ seipsas vt species a sensibilibus accipiat . et ideo oportet in his et q̄ naturaliter cognoscimus esse quēdā habitum cui erit quodāmodo p̄cipiū a sensibilib⁹ sumit . vt dicitur in fine posteriorū sed volūtas ad volendū nō indiget aliqua specie . vñ non est simile . ¶ Ad quartum dicendum q̄ circa passiones virtutes sunt in appetitu inferiori . nec ad h̄mōi requirit̄ alia virtus in appetitu superiori . rōne iam dicta . ¶ Ad .v. dicendum q̄ amicitia pprie non est virtus sed p̄sequēs virtutem . nam ex hoc ipso q̄ aliquis est vtuosus sequitur q̄ diligit sibi similes . secus est autē de caritate que est quedam amicitia ad deum eleuās hominē in id quod metam nature excedit . vnde caritas in volūntate est vt diximus . Et per hoc patet responsio ad .vi. et ad .vij. nam virtus p̄iungens voluntatē deo est caritas . ¶ Ad .viij. dicendū q̄ ad felicitatem quedā p̄eriguntur sicut dispositiones . sicuti actus virtutū moralium p̄ quos remouentur impedimenta felicitatis scilicet in quietudo mentis a passionibus et ab exterioribus impugnationibus aliquis autē actus est virtutis qui est essentia liter ipsa felicitas quando est p̄pletus . s̄z actus rationis vel intellectus . nam felicitas cōtemplatiua nihil est aliud q̄ perfecta p̄emplatio summe veritatis . felicitas autem actiua est actus prudentie quo h̄s et se et alios gubernat . aliquid autē est in felicitate sicut perfectiū felicitatis s̄z delectatio que p̄ficiat felicitatem sicut decore inuentum vt dicitur in .x. Ethico . et hoc pertinet ad volūntatem . et in ordine ad hoc perficit voluntas

tem caritas . Si loquamur de felicitate celesti que sanctis repromittitur . si autē loquimur de felicitate p̄emplatiua . de qua ph̄s tractauit . ad h̄mōi delectationē volūtas naturaliter desiderio ordinatur . et sic patet q̄ nō oportet omnes virtutes esse in volūntate . ¶ Ad .ix. dicendum q̄ volūntate recte vivitur et peccatur . sicut imperante oēs actus virtutū et viciōrū . nō autē sicut eliciente . vnde non oportet q̄ volūntas sit p̄cipiū subiectum cuiuslibet virtutis . ¶ Ad .x. dicendum q̄ peccatū esse est in volūntate sicut in causa inquantum omne peccatum sit ex consensu voluntatis . non tamen oportet q̄ omne peccatū sit in volūntate sicut in subiecto . sed gula et luxuria sunt in concupiscibili . ira et superbia in irascibili . ¶ Ad .xi. dicendum q̄ ex p̄pinq̄tate voluntatis ad rōnem p̄tingit q̄ volūntas s̄m ipsam rōne potentie p̄sonet rationi . et ideo nō indiget ad hoc habitu virtutis superinducto sicut inferiores potentie s̄z irascibilis et concupiscibilis . ¶ Ad primū vero eorū que in p̄trariū obijciuntur di. q̄ caritas et spes que sunt in volūntate nō p̄tinentur sub ista phillosophi diuisione . sunt em̄ aliq̄d genus virtutū . et dicuntur virtutes theologice . iusticia vō inter morales p̄tinetur . volūntas em̄ sicut et alij appetitus rōne p̄cipiat in quātū diriguntur ratione licet em̄ volūntas ad eandē naturam intellectiue partis p̄tineat . non tamen ad ipsam potentia rōnis . ¶ Ad .ij. dicendū q̄ respectu illorū ad que habet virtus in irascibili et concupiscibili nō oportet esse virtutē in volūntate ratione p̄dicta .

Articulus Sextus

Utrum in intellectu practico sit virtus sicut in subiecto . Et videtur q̄ non . q̄ s̄m ph̄m in .ij. ethico . scire parum vel nihil prodest ad virtutē . loquit̄ autē ibi de scientia practica . qd̄ patet ex hoc quod subiūgit . q̄ multi nō opantur ea quoz habet scientia . scia em̄ ordinata ad opus est practici intellectus . ergo practicus intellectus non poterit esse subiectum virtutis . ¶ Pretere . 2. sine virtute nō p̄t aliquid recte agere . sed sine perfectione practici intellectus potest aliquid recte agere . eo q̄ potest instrui ab aliquo de agendis . ergo perfectio practici intellectus non est virtus . ¶ Pretere . 3. tanto aliquid magis peccat quāto magis recedit a virtute . sed recessus a p̄se

De virtutibus in communi

ctione practici intellectus diminuit peccatū ignorantia em̄ excusat vel a tanto vel a toto ergo perfectio practici intellectus nō p̄t esse v̄t̄.
¶ Preterea .4. virtus s̄m Tullius agit in modum nature. s̄i modus agendi nature opponit̄ cōtra modū agendi rationis sive practici intellectus . quod patet in .ij. phi. vbi diuiditur agens a natura contra agens a pposito. ergo videtur q̄ in practico intellectu nō sit virtus.
¶ Preterea .5. bonum et verum formaliter d̄nt s̄m p̄prias rōnes : sed differentia formalis obiectorum diuersificat habitū cum igitur virtutis obiectū sit bonū. practici aut̄ intellectus perfectio sit verū. t̄nōrdiatum ad opus. videt̄ q̄ perfectio practici intellectus non sit virtus.
¶ Preterea .6. virtus s̄m philosophum in secōdo ethi. est habitus voluntarius. sed habitus intellectus practici differunt ab habitibus voluntariis vel appetitiue partis. ergo habitus qui sunt in intellectu practico non sunt virtutes et sic intellectus practicus non potest esse subiectus virtutis.
¶ Sed contra est q̄ prudentia ponitur vna quattuor virtutum p̄cipalium et cum eius subiectum est practicus intellectus. ergo intellectus practicus potest esse subiectum virtutis.
¶ Preterea virtus humana est cuius subiectum est potentia hūana sed potētia hūana magis est intellectus practicus q̄ irascibilis et concupiscibilis. sicut quod est per essentiam magis est eo q̄ est p̄ participationem. ergo intellectus practicus potest esse subiectum virtutis humane.
¶ Preterea .2. propter q̄d vniūquodq̄ tale et illud magis. sed in parte affirmatiua est virtus propter rationem. q̄ ad hoc deprecatur q̄ obediat rōni. ergo multo fortius in ratione practica oportet esse virtutem. R̄ndeo dicendū q̄ inter virtutes naturales et rōnales hec differentia assignat̄ q̄ naturalis virtus est determinata ad vnum. virtus autem rationalis ad multa se habet. Oportet autē vt appetitus animalis vel rationalis inclinatur in suum appetibile ex aliqua apphensiōe preexistente. Inclinatio em̄ in finem absq̄ preexistente cōgnitiōe ad appetitū pertinet naturalem sicut graue inclinatur ad mediū sed aliq̄d bonū apphensum oportet esse obiectum appetitus animalis et rationalis. vbi ergo istud bonū vniformiter se habet. p̄t esse inclinatio naturalis in appetitū et iudiciū naturale in vi cognoscitiua. sicut accidit in brutis : cum sint paucarū opationū propter de-

bilitem p̄ncipiū actiui in eis quod ad pauca se extendit est in omnibus vnus speciei bonum vniformiter se habens. vnde per appetitum naturalem inclinationē habent in id p̄ quod s̄m vim cognoscitiua naturale iudiciū habent de illo p̄prio bono vniformiter se habente. et ex hoc naturali iudicio et naturali appetitu prouenit q̄ omnis hyrundo vniformiter facit nidum. et omnis aranea vniformiter facit telam. et sic est in omnibus alijs brutis considerare. homo autem est multarum opationum et diuersarū. et hoc propter voluntatem sui p̄ncipiū actiui s̄z anime. cuius virtus ad infinita quodāmodo se extendit. et ideo non sufficeret homini naturalis appetitus boni. nec naturale iudicium ad recte agendum nisi amplius determinetur et perficiat̄ per naturalem siquidē appetitū hō inclināt ad appetendū p̄pū bonū. sed cum hoc multipliciter varietur et in multis bonū hominis consistat non potuit homi inesse naturalis appetitus hōi boni determinati s̄m cōditiones omnes que requiruntur ad hoc q̄ sit ei bonum. cum hoc multipliciter sit s̄m diuersas condiciones personarum et temporū et locorum et hōi Et eadem ratione naturale iudiciū q̄d est vniforme ad hōi bonū querendum nō sufficit. vnde oportet in homine p̄ bonum cuius est inter diuersa p̄ferre inuenire et diuersificare p̄positū bonū s̄m oēs p̄ditōes determinatū put est nūc et hic querendū et ad hoc faciendū rō absq̄ habitu perficiēte hoc mō se h̄z sicut et in speculatiōe se h̄z rō absq̄ habitu scientie ad iudicandū de aliqua p̄clusionē alicuius scientie. quod quidē non p̄t nisi inspecte et cum difficultate agere. Sic igitur oportet rationē speculatiua habitu scientie p̄fici. et ad hoc q̄ recte d̄iudicet de scibilibus ad scientiam aliquam pertinentibus. ita oportet q̄ ratio practica perficiatur aliq̄ habitu ad hoc q̄ recte d̄iudicet de bono humano s̄m singula agenda et hec virtus dicit̄ prudentia. cuius subiectū est ratio practica et est perfectiua omnium virtutum moralium que sunt in parte appetitiua quarū vnaque q̄ facit inclinationem appetitus in aliquod genus humani boni. sicut iusticia facit inclinationem in bonum quod est equalitas pertinentium ad cōsecrationē vite. et p̄antia in bonum quod est refrenariā cōcupiscentiis. et sic de singulis v̄t̄ib̄. vniūquodq̄ autē horū cōtingit multipl̄ fieri et nō eodē mō in omnibus v̄t̄ ad hoc q̄ recte modus statuat̄ requiritur

Articulus Septimus

subiecti prudentia . et ita ab ipso est rectitudo et complementum bonitatis in omnibus alijs virtutibus . vñ phis dicit qd mediū in virtute morali determinatur fm rōne rectā . 7 quia ex hac rectitudine et bonitatis ppletōe oēs habitus appetitiue virtutis rōni subijciuntur . inde est qd prudentia est causa oim virtutū appetitiue partis qd dicitur morales inquantū sunt virtutes Et pre. Grego. dicit in. ij. moralium qd cetera virtutes nisi ea que appetunt prudenter agāt vtutes esse nequaquam possunt ¶ Ad primū ergo dicendū qd phis ibi loquitur de scia practica . sed prudentia plus importat qd scia practica . nā ad sciam practicam pertinet universale iudiciū de agendis . sicut fornicationē esse malā . furtū nō esse faciendū et huiusmodi . qua qdē scia existente in particulari actu contingit iudiciū rōnis intercipi vt non recte iudicet . et ppter hoc dicitur parū valere ad virtutē . qz ea exite ptingit hōiem ptra virtutē peccare . sed ad prudentiā ptenet recte iudicare de singulis agibilibus put sunt agenda . qd quidē iudiciū corrumpitur p quodlibz pctm . et ideo prudentia manente homo nō peccat . vnde ipsa nō parū : simulcum ad virtutē pferit . immo ipsam vtutem causat vt dictū est . ¶ Ad scdm dicendum qd hō ab alio pōt accipere consiliū in vlt de agendis . sed qd iudiciū recte seruet in ipso actu contra oēs passiones hoc solū ex rectitudine prudentie puenit et sine hoc virtus esse non potest . ¶ Ad . iij . dicendū qd ignorantia qd opponit prudentie : est ignorantia electōis fm qua ois malus est ignorās que puenit ex eo qd iudiciū rōnis intercipitur p appetitū inclinationē . hoc nō excusat pctm sed pstituit . sicut ignorantia que opponitur scientia practice excusat vel diminuit pctm . ¶ Ad . iij . di . qd verbū Tullij intelligit quātū ad inclinationem appetitus tēdentis in aliquod bonum commune . sicut in fortiter agere vel aliquid huiusmodi . sed nisi rationis iudicio dirigere tur talis inclinatio frequēter duceret in precipitiū . et tanto magis quāto esset vehementior . sicut ponit exemplum de ceco . in . vi . ethi . qui tanto magis leditur ad parietē impingens quanto fortius currit . ¶ Ad . v . dicendum qd bonum et verum sunt obiecta duarum partium anime scz intellectiue et appetitiue : qd qdē duo hoc mō se habēt qd vtraqz ad actum alteri opatur . sicut volūtas vult intellectū intelligere . et intellectus intelligit volūtatē velle . et ideo hec duo bonū et verū

se inuicem includunt . Nam bonum est qd dam verum inquantum est ab intellectu apprehensum . prout scilicet intellectus intelligit voluntatem velle bonū vel etiā in hōie intelligit aliquid esse bonum . similiter etiam et ipsum verū est qd dam bonum intellectus qd etiā sub voluntate cadit in hōie hic vult intelligere verū . nihilominus tamē verū intellectus practici est bonū qd est finis opatōis bonū em nō mouet appetitū nisi inquantū ē apprehensum . ideo nihil phibet in intellectu practico esse virtutem . ¶ Ad . vi . dicitur . qd phis in . ij . ethi . diffinit virtutē moralem de virtute em intellectuāli determinat in . vi . ethi . virtus autē que est in intellectu practico non est moralis : sed intellectualis . nā etiā prudentiā inter vtutes intellectuales phis ponit in . vi . ethi .

Articulus Septimus.

Primo queritur

Verum in intellectu speculativo sit virtus Et videtur qd nō virtus em ois ordiat ad actū . virtus em est qd op bonū reddit . intellectus autē speculatiu nō ordinatur ad actū . nihil em dicit de vitādo vel faciendo . vt patet in . iij . de aia . ergo in intellectu speculativo nō potest esse virtus . ¶ Preterea . 2 . virtus est que bonū facit habentē . vt dicitur in . ij . ethico . sed habitus intellectus speculatiui nō faciūt bonū habentem : non em dicitur ppter hoc bonū homo quia habet sciam . ergo habitus qui sunt in intellectu speculativo non sunt virtutes . ¶ Preterea . 3 . intellectus speculatiuus picipue perficitur habitu scientie . scientia autē non est virtus . qd ex hoc patet . qz cōtra vtutes diuidit . dicit enim in prima specie qualitatis esse habitus 7 dispositio . et habitus dicitur scientie et virtutis . ergo in intellectu speculativo non est virtus . ¶ Preterea . 4 . ois virtus ordinatur ad aliqd : qz ad felicitatem que est finis virtutis : sed intellectus speculatiuus nō ordinatur ad aliquid aliud . vt dicitur in prin . metha . ergo in intellectu speculativo non potest esse virtus . ¶ Preterea . 5 . actus virtutis est meritorius . sed intelligere non sufficit ad meritum . immo scienti bonū et non facienti peccatum est illi . vt dicit Jacobus ergo in intellectu speculativo nō est virtus . ¶ Sed contra fides est in intellectu speculativo cum sit obiectum eius veritas pri-

De virtutibus in communi

ma. sed fides est virtus. ergo intellectus speculatiuus potest esse obiectum virtutis.

Priore. 2. verū et bonū sunt eque nobilia. Nam seinuicem circumcludūt. nā verum est quoddā bonum. et bonū est quoddā verū et verūq; cōmune est omni enti. si igit in voluntate cui? obiectū est bonū potest esse virtus et in intellectu speculatiuo cui? obiectum est verum poterit esse virtus.

Respon. di. q; virtus in vnaquaq; re dicitur per respectū ad bonū eo q; vniuscuiusq; virtus est (vt ph. losophus dicit) q; bonū facit habentē et opus eius bonū reddit. sicut virtus equi que facit ipsum equum esse bonum et bene currere et bene ferre sefforē qd est opus equi. ex hoc ergo aliquis habitus habebit rōnem virtutis q; ordinatur ad bonū. Hoc autem contingit dupliciter. vno modo formaliter. alio modo materialiter. formaliter quidem cū aliquis habitus ordinatur ad bonū sub ratione boni. materialiter vero quādo ordinatur ad id qd est bonum. non tamen sub ratione boni. bonum autem sub ratione boni est obiectū solius appetitiue partis. nam bonū est quod omnia appetunt. illi igitur habitus qui vel sunt in parte appetitiua vel a parte appetitiua dependent ordinantur formaliter ab bonū. vñ potissime habent rationē virtutis. Illi vero habitus qui nec sunt in appetitiua parte nec ab ea dependent: possunt quidem ordinari materialiter in id qd est bonum. non tamen formaliter: sed sub ratione veri. vnde et possunt aliquo modo dici virtutes. non tamen ita proprie sicut primi habitus. Sciendū est autē q; intellectus tam speculatiuus q; practicus potest perfici dupliciter aliquo habitu. vno modo absolute et sicut se putat precedit voluntatem quasi eam mouens. alio modo putatur sequitur voluntatem quasi ad eius imperiū actus suum eliciens. quia vt dictum est iste due potentie scilicet intellectus et voluntas seinuicē circummeunt. Illi igitur habitus qui sunt in intellectu practico vel speculatiuo primo modo possunt dici aliquo modo virtutes. licet nō ita sicut perfectam rationem. et hoc modo intellectus scientia et sapientia sunt in intellectu speculatiuo. ars vero in intellectu practico. Dicitur enim aliquis intelligens vel sciens. sicut q; eius intellectus est perfectus ad cognoscendum verum: qd quidē est bonū intellectus et licet istud verum possit esse volitū vt hō vult intelligere verū. nō tamē qd ad hoc perficiunt habitus predicti. Non enim ex hoc q;

homo habet scientiā efficitur volēs p̄siderare verū. sed solūmō potēs. vnde et ipsa veri consideratio non est a scientia inquantū est volita. sicut q; directe tendit in obiectū et similiter est de arte respectu intellectus practici. vnde ars nō perficit hominē ex hoc q; bñ velit opari sicut artem. sed solūmō ad hoc q; sciat et possit. habitus vero qui sunt in intellectu speculatiuo vel practico sicut q; intellectus sequitur voluntatem habent verius rationem virtutis inquantū per eos hō efficitur nō solum potens vel sciēs recte agere. sed etiā volens. quod quidē contingit in fide et prudentia sed diuersimode. fides enim perficit intellectum speculatiuum sicut q; impatur ei a voluntate qd ex actu patet. hō enim habens que sunt supra rationē humanā non assentit per intellectum. nisi quia vult sicut Augustinus de q; credere nō potest homo nisi volens. et ita similiter erit fides in intellectu speculatiuo sicut q; subiacet imperio voluntatis. sicut temperantia est in concupiscibili sicut q; subiacet imperio rationis. vnde voluntas impat intellectui credendo. non solum quantū ad actum exequendū: sed quantū ad determinationes obiecti q; ex imperio voluntatis in determinatum creditū intellectus assentit sicut et in determinatum medium a ratione concupiscibilis per r̄pantiam tendit. prudentia vero est in intellectu siue practica rōne. vt dictū est non quidem ita q; ex voluntate determinetur obiectum prudentie: sed solus finis. obiectū autē ipsa perquirat et vias per quas hoc bonū et perficiatur et conseruetur. sic ergo patet q; habitus in intellectu exītes diuersimode se habent ad voluntatem. nam quidē in nullo a voluntate dependent nisi quantū ad eorum vsum. et hoc quidē per accidens. tamē vsum huiusmodi habituum aliter a voluntate dependet et aliter ab habitibus predictis. sicut sunt scientia. sapientia. et ars. non enim per hos habitus homo ad hoc perficitur vt hō eis bene valeat vt si solum vt ad hoc sit potens. alius vero habitus intellectus dependet a voluntate sicut aqua accipit principium suum. nam finis in operatiuis principius est. et sic se habet prudentia aliquis vero habitus etiam determinationem obiecti a voluntate accipit: sicut est in fide. Et licet omnes alio modo possunt dici virtutes. tamen perfectius et magis proprie hī duo vltimi habent rationem virtutis. licet ex hoc non sequitur q; sunt nobiliores habitus aut perfectiores.

Articulus Octauus

¶ Ad primū ergo dicendū q̄ habit⁹ intelle-
ctus speculatiui ordinatur ad actū ppriūm
quē p̄fectū reddit qui est veri p̄sideratio . nō
autē ordinatur sicut in finē in aliquē exteriorē
actū . sed finē habet in suo actu pp̄io Intel-
lectus autē practicus ordinatur sicut in finē
in aliū exteriorē actum . non enim p̄sidera-
tio de agendis vel faciendis pertinet ad intel-
lectum practici nisi p̄pter agere vel facere .
et sicut habitus intellectus speculatiui red-
dit actū suū nobiliori mō bonū q̄ habit⁹ in-
tellectus practici . q̄ ille ut finem hic ut ad
finē . licet hic intellect⁹ practici ex eo q̄ ordi-
nat ad bonū sub rōne boni put supponit vo-
luntati magis pp̄ie hinc rōnē virtutē ¶ Ad
scdm dicendū q̄ hō nō dicitur bon⁹ simplr
ex eo q̄ est in parte bonus . sed ex eo q̄ est fm
totū bonus qd̄ quidē cōtingit p̄ bonitatem
voluntatis nā volūtas impat act⁹ oīm potē-
tiarū hūarum . qd̄ puenit ex hoc q̄ quilibet
actus est bonū sue potētie . vnde sol⁹ ille dici-
tur esse bonus hō simplr qui hz bonā volun-
tatem . Ille autē qui hz bonitatem fm aliqua
potenciā nō p̄supposita bona volūtate dicitur
bonus fm quid sic q̄ hz bonū visum et audi-
tum . aut est bene vidēs et audies Et sic p̄z
q̄ ex eo q̄ hz hō sciam nō dicitur simplr bonus
sed bonus fm intellectū vel bene intelligens
et simplr est de arte et de alijs hmōi habitibus
¶ Ad terciū dicendū q̄ scia diuidit̄ p̄tra mo-
rale virtutē . et tñ ipsa est virt⁹ intellectua-
lis . vel etiā diuiditur p̄tra pp̄issime dicit̄ .
sic em̄ ipsa nō est virtus . ut supra dicit̄ est .
¶ Ad quartū dicendū q̄ intellectus specula-
tiui nō ordinat̄ ad aliqd̄ extra se . ordinat̄
autē ad ppriū actū sicut ad finē . felicitas autē
sz̄ p̄templatiua in eius actu p̄sistit . vñ vir-
tutes speculatiui intellectus sunt pp̄inquo-
res felicitati vltime p̄ modū similitudinis q̄ ha-
bitus practici intellectus . licet habit⁹ intel-
lect⁹ practici fortasse sint pp̄inquoies per
modū p̄paratōis vel p̄ modū meriti . ¶ Ad
quintū dicendū q̄ p̄ actū scie aut alicui⁹ talis
habitus p̄t homo mereri fm q̄ impatur a
volūtate sine qua nullū est meritū . tñ sciētia
nō ad hoc p̄sistit intellectū . ut dicit̄ est . nō
enim ex eo q̄ hō hz sciam efficitur beniuolēs
p̄siderare . s̄ solūmō hū potēs . et ideo mala
volūtas nō opponit̄ scie vltari . sicut prudē-
tie vel fidei aut ep̄antie . et inde est qd̄ phūs
dicit q̄ ille qui peccat voluntarie in agibili-
bus est minus prudens . licet econtrario sit
in scia et in arte . ¶ Articulus Octauus .

Octauo querit̄.

Virtus virtutes insunt nobis
a natura Et videt̄ q̄ sic Dicit
em̄ Dama . in . iij . li . Naturales sunt virtutes
et natale et eq̄liter insunt oīmib⁹ ¶ Prete . 2 .
sup̄ illud Mathe . iij . c . Circūibat ihūs rē .
dicit glo . docet naturales iustitias et casti-
tatem . iusticiā hūilitatez . q̄les naturaliter
habet hō . ¶ Prete . 3 . Roma . 1 . 8 . q̄ ho-
mines nō habētes legem naturaliter ea que
legis sunt faciunt . s̄ lex p̄cipit actū virtutis .
ergo actū virtutis naturaliter hō facit . et ita
videtur q̄ virtus sit a natura . ¶ Pre . 4 .
Anthonius dicit in sermone ad monachos .
si naturā volūtas mutauerit pueritas est .
conditio seruet̄ et virtus est . et in eodē smōe
dicitur q̄ sufficit hōi naturalis ornat⁹ . hoc
autē nō esset si virtutes nō essent natales . ex-
go virtutes sunt naturales . ¶ Prete . 5 .
Tullius d̄ q̄ celsitudo animi est nobis a na-
tura : sed hoc videtur ad magnanimitatem
p̄tinere . ergo magnanimitas est nobis a nat̄a .
et eadē rōne alie virtutes . ¶ Preterea . 6 .
ad faciendum opus virtutis nō requirit̄ nisi
posse bonum et velle et nosse . sed notio boni
ines̄t nobis a natura . ut d̄ Aug . in . ij . li . ar .
Velle etiā bonū inest homi a natura ut idēz
dicit super Gen . ad lēam posse etiā bonum
ines̄t homi naturaliter : cū volūtas sit dñā
sui actus . ergo ad opus virtutis sufficit na-
tura . virtus igitur est homi natalis q̄tum
ad sui inchoationē . ¶ Sed di . q̄ virtus ē
homi naturalis q̄tum ad sui inchoationē . sed
perfectio virtutis nō est a natura . ¶ Sed
contra est qd̄ Dama . d̄ in . ij . li . manentes
in eo qd̄ fm naturā : i virtute sum⁹ . declinā-
tes autē ab eo qd̄ est fm naturā ex virtute ad
id qd̄ est p̄ter naturā deueniam⁹ et in mali-
cia sum⁹ . Ex quo p̄z q̄ fm naturā inest a
malicia declinare . sed hoc est p̄fecte virtutē
ergo etiam perfectio virtutis est a natura .
¶ Preterea . 8 . virtus cū sit forma : est qd̄
dam simplex et partib⁹ carēs . si igit̄ fm ali-
quid sui est a natura . videt̄ q̄ totaliter sit a
natura ¶ Prete . 9 . homo dignior ē et p̄se-
ctior alijs creaturis rō nabilib⁹ . sed alie crea-
ture sufficienter habent a natura ea que pri-
nent ad suā p̄fectionē . cū igit̄ virtutes sint
quedā p̄fectiōes hoīs : videtur q̄ insunt hōi
a natura ¶ Sed di . q̄ hoc nō p̄t esse q̄
p̄fectio hoīs p̄sistit in multis et diuersis . na-
tura autē ordinatur ad vnum . ¶ Sed p̄tra
B ij

De virtutibus in communi

est q̄ virtutis inclinatio est etiā ad vnū sicut et nature dicit em̄ Tullius q̄ vlt̄ est habitus in modū nature rōni p̄sentaneus. ergo nihil prohibet virtutes inesse homini a natura.

¶ Pretere. 11. virtus in medio p̄sistit. mediu aut̄ est vnum et determinatū. ergo nihil prohibet inclinationē nature esse ad id qd̄ est virtutis ¶ Prete. 12. pctm̄ est p̄uatio modi sp̄i et ordinis: sed pctm̄ est p̄uatio virtutis: ergo virtus p̄sistit in modo sp̄i et ordine. sed modus sp̄s et ordo sunt homi nātalia ergo virtus est hōi naturalis ¶ Prete. 13. appetitiua in aīa sequitur p̄e cognoscitiua: sed in p̄e cognoscitiua est aliquis habitus naturalis. s̄z intellectus p̄ncipioꝝ. ergo in p̄e appetitiua vel affectiua que est subiectū virtutis est aliquis habitus naturalis: et ita videtur q̄ aliqua virtus sit naturalis. ¶ Pre. 14. naturale est cuius p̄ncipiū est intra. sicut ferri sursum est naturale igni. q̄ p̄ncipiū huius motus est in eo q̄ mouetur. s̄ p̄ncipiū virtutis est in hōie. ergo virtus est hōi naturalis. ¶ Preterea. 15. cuius semen est naturale ipm̄ q̄ est nātale. sed semen virtutis ē nātale. dicit em̄ quedā glo. hebre. 1. q̄ voluit deus inseminare om̄i anime initia sapie et intellectus. ergo videtur q̄ virtutes sunt naturales ¶ Pre. 16. contraria sunt eiusdē generis. s̄ virtuti p̄variat malicia. malicia aut̄ ē nātalis d̄ em̄ Sap̄e. xij. Erat em̄ naturalis malicia eius. Et Ep̄he. ij. d̄ Erasmus natura filij ire. ergo virtus videtur esse naturalis. ¶ Preterea. 17. rōnabile est q̄ vires inferiores rōni subdant. dicit em̄ ph̄s in. iij. de aīa q̄ appetitus superior qui est rationis mouet inferiorē qui est partis sensitie sicut spera superior mouet inferiorē speram virtus aut̄ moralis in hoc consistit q̄ inferiores vires subdantur rōni. ergo hōi virtutes sunt naturales. ¶ Prete. 18. ad hoc q̄ aliquis motus sit naturalis sufficit naturalis aptitudo interioris p̄ncipij passiu. sic em̄ generatio simplicij corp̄m d̄ naturalis. et etiā motus celestium corp̄m. nā p̄ncipiū actū celestij corp̄m non est natura. sed intellectus p̄ncipiū etiā gnationis simplicij corp̄oz est extrinsecū. sed ad virtutē inest homini aptitudo naturalis. dicit em̄ ph̄s in. ij. ethi. Innatis quidem nobis a natura suscipe p̄fectis aut̄ ab assuetudine. ergo videtur q̄ virtus est naturalis. ¶ Prete. 19. illud quod inest homini a natiuitate est naturale. s̄ s̄m ph̄m in vi. ethi. confestim quidam a natiuitate

videntur esse fortes et temperati et s̄m alias virtutes dispositi Et iob. xxxij. ab infantia creuit mecum miseratio et de vtero egressa est mecum. ergo virtutes sunt homi naturales. ¶ Pre. 20. natura nō deficit in necessarijs. sed virtutes sunt homi necessarie ad finem ad quē naturaliter ordinatur s̄z felicitatem que est actus virtutis perfecte. ergo virtutes habet homo a natura. ¶ Sed contra naturalia p̄ pctm̄ nō amittuntur vñ Dyo dicit. iij. capitulo de di. no. q̄ data naturalia in demonibus p̄manent: sed virtutes per pctm̄ amittuntur. ergo nō sunt naturales. ¶ Prete. 2. ea que sunt a natura neq̄ assuescimus neq̄ dissuescimus. sed ea q̄ sunt virtutis possumus assuescere et dissuescere. ergo virtutes nō sunt naturales ¶ Pre. 3. ea que insunt naturaliter cōmuniter insunt omnibus. sed virtutes non insunt cōmuniter omnibus. cum quibusdam insunt vicia contraria virtutibus. ¶ Prete. 4. naturalibus neq̄ meremur neq̄ demeremur. q̄ non sunt in potestate nostra: sed virtutibus meremur: s̄ et vicijs demeremur. ergo virtutes et vicia non sunt naturalia. Respon. di. q̄ s̄m q̄ diuersificati sunt aliqui qui circa p̄ductionem formarum naturalium. ita diuersificati circa adaptionem scientiarum et virtutum. Fuerunt enim aliqui qui posuerunt formas p̄existere i materia s̄m actū latentes tamen et q̄ per agens naturale reducuntur de oculo in manifestū Hec fuit opinio Anaxagore qui posuit oīa esse in omnibus vt ex omnibus omnia generari possent Alij aut̄ dixerunt formas esse totaliter ab extrinsecō vt ex participatiōe ydearum. vt ponit plato. vt in intelligentia agēte vt ponit Auicenna. et q̄ agentia naturalia disponūt solummodo materiam ad formam. ¶ Tercia est via Arist. media quidem que est q̄ forme p̄existunt in potentia materie. sed educuntur in actū per agens extrinsecū naturale. Similiter etiam q̄ circa scientias et virtutes aliqui dixerunt q̄ scientie et virtutes insunt nobis a natura. et q̄ per studium solummodo colluntur impedita scientie et virtutis Et hoc videtur plato posuisse: qui posuit scientias et virtutes causari in nobis per participatiōes formarum sed anima impediabatur ab earū usu per vnionem ad corpus. quod impedimentū tolli oportebat per studium scientiarum et exercitium virtutum. ¶ Alij vero dixerunt q̄ scientie et virtutes causantur in nobis ex

Articulus Octauus

Influyū intelligentie agentis ad cuius influē-
tiam recipiendam homo disponitur p studi-
um et exercitium. ¶ Tertia est opinio me-
dia . qz scientia et virtutes fm aptitudinem
insunt nobis a natura . sed earum perfectio
nō est nobis a natura . Et hec opinio melior
est . qz sic circa formas naturales nihil derogat
virtuti naturalium agētium . ita circa adep-
tionem scientie et virtutis studio et exercicio
suam efficaciam conseruant Sciendū tamē
est qz aptitudo perfectionis et forme in aliq
subiecto potest esse dupliciter . vno mo fm
potentiam passiuā tm̄ . sicut in materia ac-
ris est aptitudo ad formam ignis Alio modo
fm potentiam passiuam z actiuā simul sicut
in corpe sanabile est aptitudo ad sanitatē . qz
et corpus est susceptiuum sanitatis et habet
in se aliquod principū actū sanitatis et hoc
modo in homie ē aptitudo naturalis ad vir-
tutem partim quidē fm naturā sp̄i . put ap-
titudo ad virtutem est communis omnibz ho-
minibus . et partim fm naturam indiuidui
fm qz quidā pre alijs apti sunt ad virtutem .
Ad cuius evidentiā sciendum est qz in homie
triplex pōt esse subiectū virtutis . sicut ex su-
perioribus patet scz intellectus . voluntas et
appetitus inferior . qui in p̄cupiscibile z iras-
cibilem diuiditur . In vno quodqz autē est con-
siderare aliquo modo et susceptibilitatē vir-
tutis et principū actū virtutis . manifestū
est enim qz in parte intellectiua est intellectus
possibilis qui est in potentia ad omnia intel-
ligibilia in quorum cognitione consistit intel-
lectualis virtus . et intellectus agens cuius lu-
mine intelligibilia sūt actu . quorum quedā
statim a principio naturaliter homi innotes-
cunt absqz studio z inquisitione . et hmoi sunt
principia prima non solum in speculatiuis .
vt omne totum est maius sua parte . sed etiā
in opatiuis : vt malum esse fugiendū z hmoi
hec autē naturaliter nota sunt principia co-
gnitiōis sequētis que p studiū acqui-
runtur . siue sint practica siue sint speculatiua
Silt autē circa volūtatē manifestum est qz est
aliqz principū actū naturale . nā volūtas
naturaliter inclinatur in vltim finē . finis ac
in opatiuis hz rōnē principij naturalis . ergo
inclinatio volūtatē est qdā principū actū re-
spectu eius qd acquirit Manifestū est autē qz
ipsa volūtas in q̄tū est potētia ad vtrūlibet
se hīs in his qz sunt ad finē est susceptiua ha-
bitualis inclinatio in hec vel in illa Irascibi-
lis autē et p̄cupiscibilis naturaliter sunt ob audi-

biles rōni . . vñ naturaliter sunt susceptiue vir-
tutis que in eis p̄ficat fm qz disponuntur ad bo-
num virtutum p̄sequitur naturā sp̄i hūane
vnde et in omnibus sunt cōes Est autē aliqz in-
choatio virtutis qz p̄sequit naturā indiuidui
fm qz aliqz hō ex naturali p̄plexione vel ce-
lesti impressione inclinatur ad actū alicuius vir-
tutis . et hec quidē inclinatio est quedā vir-
tutis inchoatio . nō tamē est virtus p̄fecta . qz
ad virtutē p̄fectam requiritur moderatio ra-
tōis . vñ z in diffinitione virtutis ponit qz est
electiua mediij fm rōnē rectā . Si em̄ aliquis
absqz rōnis discretiōe inclinatur hmoi seque-
retur : frequēter peccaret . et sicut hec virtutis
inclinatio absqz rōnis ope p̄fecte virtutis
rationē nō habet . ita nec aliqua p̄missarum
¶ Itā ex vlibz p̄ncipijs in sp̄ealia p̄uenit p̄ inq-
sitionē rōnis . rōis officio ex appetitu vltimē
finis hō deducit in ea qz sūt p̄ueniētia isti sūt
ipsa etiā ratio impando irascibile et p̄cupisci-
bilez facit sibi esse subiectas . vñ manifestū est
qz ad p̄suationē virtutis requirit opz rōnis siue
v̄t sit in intellectu siue sit in volūtate . siue in ira-
scibili z p̄cupiscibili . hoc tm̄ obsuato qd ad vir-
tutē inferioris pris ordiat inchoatio virtutē
que est in inferiori : sicut ad virtutē q̄ est in vo-
luntate apez reddit hō et p̄ inchoationē vir-
tutis que est in voluntate et per eam que est in
intellectu ad virtutem que est in irascibili et
p̄cupiscibili per inchoatōem virtutis q̄ est in
eis et p̄ eā q̄ est in superioribus . sed nō eodē
so . vnde etiā manifestū est qz rō q̄ est superior
opatur ad p̄pletōez ois virtutē Diuidit autē
principū opatū qd est rō p̄tra principium
opatū qd est natura . vtz . ij . phi . eo qz rōnal
potestas est ad opposita . natura autē ordiat
ad vnū . vnde manifestū est qz p̄fectio virtu-
tis nō est a natura s̄ a rōne ¶ Ad primū ergo
dicendū qz virtutes dicuntur naturales q̄tū ad na-
turales inclinatioes virtutū que insunt homi
non q̄tū ad earū p̄fectionē . Et silt di . est ad
ij . iij . iij . et v . ¶ Ad vi . di . qz posse bonū
simple inest nobis a natura eo qz posse sūt natura-
les velle autē et scire est nobis aliqz mō a natura .
sz fm quandā inchoationē in vli sed hoc nō
sufficit ad virtutē . requiritur autē ad bonam
opationē que est effectus virtutis qz hō p̄mpte
et infallabiliter z vt in plibus bonū attingat
qd nō pōt quis facere sine habitu virtutis .
sic etiā manifestū est qz q̄s in vli scit opz artis
facere . vt puta argumentari vel secare aut
aliqz hmoi Sz ad hoc qz p̄mpte et sine errore
faciat requirit qz habeat artē et silt est in virtute

De virtutibus in communi

¶ Ad septimū dicēdū q̄ ex natura h̄s homo aliquāliter q̄ declinet maliciā . sed ad hoc q̄ hec prompte faciat et infallibiliter requiritur habitus virtutis ¶ Ad . viij . dicēdū q̄ virtus nō d̄ partim a natura esse eo q̄ aliq̄ pars eius sit a natura . et aliqua nōn . sed q̄ s̄m aliquē modū essendi imperfectū est a nat̄a . s̄z s̄m potentia et appetudinē . ¶ Ad nonū dicēdū q̄ deus est p̄ se p̄fectus in bonitate . vnde nullo indiget ad bonitatē p̄sequendāz substantiē autē superiores ei p̄p̄inque paucis indigent ad p̄plendā p̄fectionem bonitatis ab ipso h̄s autē quo est magis remotus pluribus indiget ad assuefactionē bonitatis p̄fecte . q̄ est capax beatitudinis . alia autē inferiora que nōn sunt capacia paucioribz indigent q̄ h̄s vnde h̄s est dignior eis . licet h̄s pluribz indigeat . sicut ille qui p̄t̄ p̄sequi p̄fectā s̄nitatē multis exercitijs est meli⁹ dispositus q̄ ille qui nō p̄t̄ p̄sequi nisi puā s̄ p̄ modica exercitia . ¶ Ad decimū dicēdū q̄ ad ea q̄ sunt vnius virtutis posset esse inclinatio naturalis sed ad ea que sunt oim virtutū nōn posset esse inclinatio a natura . q̄ dispositio naturalis que inclinatur ad vnā virtutē inclinatur ad p̄trariū alteri⁹ virtutis . puta qui est dispositus s̄m naturā ad fortitudinē que est in p̄sequēdo ardua : est min⁹ dispositus ad mā suetudinē que p̄sistit in refrenādo passiones irascibilis . vñ videm⁹ q̄ aialia que natura : liter inclinatur ad actū alicui⁹ virtutis : inclinatur ad viciū p̄trariū alteri virtuti . sicut leo qui naturaliter est audax . est etiā naturaliter crudelis . et hec q̄dē naturalis inclinatio ad hāc vel ad illā virtutē sufficit alijs aialibz q̄ nōn p̄t̄ p̄sequi p̄fectū bonū s̄m virtutē . s̄z sequitur q̄lectiqz determinatū bonū hoies aut nati sunt puenire ad p̄fectū bonū s̄m virtutes et ideo oportz q̄ habeat inclinationē ad oēs actus virtutū . qd̄ tñ nō posset esse a natura oportz q̄ sit s̄m rōnē in qua existit semia omnium virtutū . ¶ Ad . xi . dicēdū q̄ mediū virtutis nō est determinatū s̄m naturā . sicut determinatū est mediū mōdi in qd̄ tendūt grauiā . sed oportet q̄ mediū virtutis determinetur s̄m rōnē rectā . vt d̄ in . z . ethi . q̄ qd̄ est medio cre vni est parz vel multū alteri ¶ Ad xij . dicēdū q̄ modus species et ordo constituit qd̄libet bonū . vt d̄ Aug . in li . de nat̄a boni . vñ mod⁹ spēs et ordo in qbz p̄sistit bonum nature naturaliter assumunt homi . nec p̄ p̄ctm̄ p̄uāntur . s̄ dicitur p̄ctm̄ esse p̄uatio modi speciei et ordinis s̄m q̄ in his consistit bonū

virtutis . ¶ Ad . xij . dicēdū q̄ voluntas nō erit in actu suū per aliquas spēs ipsam in formantes sicut intellectus veritate ad naturale desiderū . et p̄cipue cū ex habitu naturali intellectus moueatur . voluntas inquantū bonū intellectū est obiectū voluntatis . ¶ Ad xij . dicēdū q̄ licet p̄ncipium virtutis sit inera hominē s̄z ratio tamē hoc p̄ncipiū nō agit p̄ modū nature . et ideo qd̄ ad ea est nō d̄ naturale . s̄lt . di . ad xv . ¶ Ad xvi . dicē . q̄ malicia eoz erat naturalis in q̄tuz erat in p̄suetudinē reducta . put p̄suetudo est altera natura . nos autē eram⁹ natura filij ire p̄pter p̄ctm̄ originale . qd̄ est p̄ctm̄ nature ¶ Ad xvij . dicēdū q̄ naturale est q̄ vires inferiora res sint subiectibiles rōni . nō autē q̄ sint s̄m habitū subiecte . ¶ Ad . xvij . dicēdū q̄ motus dicit̄ esse naturalis p̄pter appetudinē naturalem mobilis qm̄ mouēs mouet ad vnum determinate p̄ m̄ odū nature . sicut generas in elementis et motor corp̄m celestium . sicut autē nō est in p̄posito vñ rōnē nō sequitur . ¶ Ad xix . dicēdū q̄ illa inclinatio naturalis ad virtutem s̄m quā quidā mora natiuitate sunt fortes et tempati nō sufficit ad p̄fectā virtutem . vt dicit̄ est . ¶ Ad . xx . dicēdū q̄ nat̄a nō deficit homi in necessarijs . lit̄ em̄ nō dicit̄ ei oia que sunt ei necessaria . tñ dat ei vñ posset omia necessaria acquirere s̄z rōnē et q̄ ei deseruiūt .

¶ Articulus Nonus .

Quo Queritur .
¶ Vtrum virtutes acquiruntur ex actibz ¶ Et videt̄ q̄ nō dicit̄ em̄ Aug . q̄ virtus est bona q̄litas mētis qua recte vivitur : qua nullus male vitur . quā deus in nobis sine nobis opatur . sed illud qd̄ fit in actibus nostris opat̄ de⁹ in nobis . ergo virtus nō causat̄ ex actibz nostris . ¶ Pre . z . Aug . dicit̄ sup̄ illud apli Omne qd̄ nō est ex fide . r̄ . omis infidelium vita p̄ctm̄ est et nihil est bonū sine summo bono . vbi deest cognitio veritatis falsa est virtus etiam in op̄timis moribz ¶ Ex quo habetur q̄ virtus nō potest esse sine fide . fides autē nō est ex opibz nostris . sed ex grā vt patz ad Ephe . ij . Grā estis saluari per fidē et non a vobis ne quis gloriatur . de⁹ em̄ donū est . ergo virtus nō potest causari de actibz nostris . ¶ Pre . 3 . Bernhar . d̄ q̄ in cassum q̄s ad virtutē laborat nisi a dño eā sperādā putet . qd̄ autē speratur obtinendū a deo nō causatur ex actibz nostris . virtus ergo nō causatur ex actibus

Articulus Nonus

nostris ¶ Prete. 4. continētia est minima virtus . ut patet per phm̄ in vij. ethi. s̄ cō-
tinentia non est in nobis nisi ex divino mūere
dicitur em̄ Sapie. 8. Scio q̄ non possum eē
cō. nisi deus det . ergo nec virtutes possum
acquirere ex nostris actibus . sed solū ex dono
dei ¶ Preterea. 5. Aug. dicit q̄ homo non
potest vitare pctm̄ sine gracia . sed p̄ virtu-
tem vitat pctm̄ . nō pōt em̄ esse homo simul
viciosus et virtuosus . ergo virtus nō potest
esse sine gracia . non ergo pōt acquiri ex acti-
bus . ¶ Prete. 6. per virtutē puenit ad feli-
citātē . nam felicitas virtutis est premiuz .
ut ph̄s dicit i primo ethi . sic ergo ex actib⁹
nostris possumus pervenire ad vitā eternaz
que est hominis vltima felicitas sine gracia .
quod est cōtra aplm̄ Roma. vi. Gracia dei
vita eterna . ¶ Pre. 7. virtus pputat̄ in-
ter maxima bona s̄m Aug. in li. de li. arbi .
quia virtute nullus male vitur . sed maria
bona sunt a deo . s̄m illd̄ Jacobi p̄mo Dm̄e
datus optimū r̄ om̄e donū p̄fectū de sur. de.
a patre . r̄ . ergo videtur q̄ virtus nō sit in
nobis nisi ex dono dei . ¶ Preterea . 8. sicut
Aug. dicit in li. de libe . arbi. nihil p̄ forma-
re seipsum . sed virt⁹ est quedā forma anime
ergo homo nō potest in se per suos actus cau-
sare virtutem . ¶ Preterea. 9. sicut intelle-
ctus a principio est in potentia essentiali ad
scientiam ita vis affectiva ad virtutē . sed in
tellectus in potentia essentiali existēs ad hoc
ut reducat̄ in actū scientie indiget motore
extrinsecō . s̄ . doctore ad hoc q̄ scientiam ac-
quirat in actu . ergo similiter ad hoc q̄ homo
virtutē acquirat indiget aliquo agente exte-
rioz . et non sufficiūt ad hoc actus pprii .
¶ Prete. 10. acquisitio fit per receptionem .
actio autem non fit per receptionem . Sed
magis per emissionem . vel exitum actionis
ab agente . ergo per hoc q̄ aliqd̄ agimus nō
acquiritur virtus in nobis .
¶ Prete. 11. si per actum nostrū virtus in no-
bis acquirit̄ . aut per vnū aut per plures . nō
per vnū . q̄ ex vno actu nō efficitur aliquis
studiosus . ut dicitur . in . iij . ethi . similiter
etiam nec ex multis . q̄ multi actus cum nō
sint simul nō possunt simul aliquem effectū
educere . ergo videtur quod nullo mō virtus
in nobis causatur ex actib⁹ nostris . ¶ Pre.
12. Avicenna d̄t q̄ virtus est potentia essen-
tialiter rebus attributa ad suas peragendas
opationes . sed id qd̄ essentialiter attribuitur
rei nō causatur ex actu eius . ergo virtus nō

causatur ex actu habentis virtutē . ¶ Pre. 13.
si virtus causatur ex actibus nostris . aut ex
actibus virtuosis . aut ex viciosis . nō ex vi-
ciosis . q̄ illi magis destruit virtutem . s̄
non ex virtuosis . q̄ illi p̄supponunt virtutē
ergo nullo modo causatur ex actibus nostris
virtus in nobis . ¶ Sed di. q̄ virt⁹ causat̄
ex actibus virtuosis imperfectis ¶ Sed cō-
tra nihil agit vltra suā speciem . si ergo act⁹
precedētes virtutē sunt imperfecti . videtur q̄
nō p̄nt causare virtutē p̄fectam . ¶ Pre. 16.
virtus est vltimū potētie . ut d̄ in p̄mo de
celo et mundo . Sed potentia est naturalis .
ergo virtus est naturalis et non ex opationi-
bus acquisita . ¶ Prete. 17. ut dicit in . iij .
ethi. virtus est que bonū reddit habentē . s̄
hō est bonus s̄m suā naturā . ergo virt⁹ ho-
minis est ei a natura et nō ex actibus acq̄sita
¶ Prete. 18. ex frequētia act⁹ naturalis non
acquirit̄ novus habit⁹ igit̄ r̄ . ¶ Prete. 19.
om̄ia h̄nt esse in sua forma s̄ gracia est forma
virtutū nā sine gracia virtutes dicuntur esse
informes . ergo virtutes sunt a grā et nō ab
actib⁹ . ¶ Prete. 20. s̄m aplm̄ . iij . Tho. xij .
virtus in infirmitate p̄ficitur . s̄ infirmitas
magis est potētia q̄ actio . ergo virt⁹ magis
causatur a passioe q̄ ex actib⁹ . ¶ Prete. 21.
cum virtus sit qualitas mutatio que est s̄m
virtutē videt̄ esse alteratio . nā alteratio est
motus in q̄litate . s̄ alteratio passiva tm̄ est
in pre aie anime sensitiva . ut patet per phm̄
in . vij . phi. si ergo virt⁹ acq̄ritur ex actibus
nris p̄ quādā passionē r̄ alterationē : seq̄tur
q̄ virtus sit in parte sensitiva . qd̄ est contra
Aug. qui dicit q̄ est bona qualitas mentis .
¶ Pre. 22. p̄ virtutē h̄z aliq̄s rectā electiōem
de sine . ut d̄ . i . ethi . s̄ habere rectā electiōem
de sine nō videt̄ esse in ptate nostra . q̄ q̄lis
vnus q̄sq̄ est talis finis ei videt̄ . ut d̄ in . iij .
ethi . hoc aut̄ cōtingit nobis ex nat̄ali p̄plexi-
one v̄l ex impressioe corpis celestis . ergo non
est in ptate nrā acq̄rere virtutes . ergo nō cau-
santur ex actib⁹ nris ¶ Pre. 23. ea q̄ sunt na-
turalia neq̄ assuesci⁹ neq̄ dissuesci⁹ s̄ q̄busdā
homib⁹ insūt nat̄ales inclinatōes ad aliq̄ vi-
cia s̄c̄ ad virtutes . ergo h̄m̄i inclinatōes non
p̄nt tolli p̄ assuetudinē tm̄ . eis aut̄ manētib⁹
non p̄nt in nobis esse virtutes . ergo virtutes
nō p̄nt in nobis acq̄ri p̄ actū . ¶ Sed cōtra
Dyo. d̄t in . iij . c. de di. no. q̄ bonū est vir-
tuosus q̄ malum . sed ex malis actibus cau-
santur in nobis habitus vicioz . ergo ex bōis
actibus causant̄ in nobis habit⁹ virtutum .

De virtutibus in communi

Priete. 2. fm phm in .ij. ethi. opationes sunt cause ei? qd est nos studiosos ee. hoc at est per virtutē. ergo virt? causat in nobis ex actibus **P**riete. 3. ex contrarijs sunt gnationes et corruptioes. s. virt? corrūpitur ex malis actib?. ergo ex bonis actib? generatur **Bn. d.** q. cū virt? sic vltim poñe ad qd qlibz potētia se extēdit vt faciat opationē. qd est opationē esse bonā: manifestū est q. virtus vniuscuiusqz p quā opationē bonā pducit quia oīs res ē ppter suā opationē vniqzqz aut bonū est fm q. bene se hz ad suum finem. oportet q. p virtutē ppiā vnaqueqz res sit bōaz bn opēt. bonū aut ppiū vniuscuiusqz rei est aliud ab eo qd est bonū ppiū alterius diuersoz em pfectibilitū sunt diuerse pfectōes vnde et bonū hoīs est aliud a bono equi et a bono lapidis Ipsius etiā hoīs fm diuersas sui p̄sideratiōes accipit diuersimode bonum. non em idem est bonū hoīs inq̄tū est homo et inq̄tū est ciuis. nā bonū hoīs inq̄tū est hō est vt rō sit pfecta incognitiōe veritatis et inferiores appetitus regulentur fm regulā rōnis. nā hō hz q. sit hō p hoc q. sit rationalis bonū aut hoīs inq̄tum est ciuis vt ordinetur fm ciuitatē q̄tū ad oēs Et ppter hoc phīs dicit in .ij. posteriorū q. nō est eadem virtus hoīs inq̄tū hō est bon? et inq̄tū est bonus ciuis homo aut non solū est ciuis terrene ciuitatis. s. est p̄iceps ciuitatis celestis vltim cuius rector est dñs et ciues angeli et sc̄i oēs siue regnent in gloria. siue quiescāt in patria siue adhuc peregrinentur in terris. fm illud apli ad Ephe. Ciues em estis sc̄i et dome. dei rē. Ad hoc aut q. homo huius ciuitatis sit p̄iceps nō sufficit sua natura sed ad hoc q. eleuetur p gratiā diuinā. manifestū est igit q. virtutes ille que sunt homis inq̄tūm est huius ciuitatis p̄iceps nō p̄t ab eo acq̄ri per sua naturalia. vñ nō causant ab actibus nostris sed ex diuino m̄tere nobis infundunt virtutes aut que sunt hoīs in eo q. est hō vel in eo q. est terrene ciuitatis p̄iceps nō excēdunt facultatē nature hūane. vñ p sua naturalia hō pōt acquirere et ex actibus ppijs qd sic patet. dum em aliquis hz natālē apertitudinē ad p̄fectionē aliquā si hec apertitudo sit fm principū passiuū tm̄ potest eā acquirere. sed nō ex actu p̄prio. sed ex actione alius cuius exterioris naturalis agentis. sicut aer recipit lumen a sole. Si em habeat apertitudinē naturalē ad p̄fectionē aliq̄ fm actū principū et passiuū simul tūc p actū p̄p̄iuz

potest ad illaz p̄fectionē p̄uenire sicut eo: p̄ hoīs infirmi hz naturalē apertitudinē ad sanitatē. et q. subiectū est naturaliter receptiuū sanitatis et ppter virtutē naturalē actiuam que inest ad sanandū. et ideo absqz actione exterioris agentis infirmus interdū sanatur ostensum est aut in precedēti questioe q. apertitudo naturalis ad virtutē quā hz homo est fm principia actiua et passiuā. qd quidē ex ipso ordine potētiarū apparet. nā in preintellectiua est principū q̄si passiuū intellectus possibilis q. reducit in suā p̄fectionē p intellectum agentē. intellectus aut in actu mouet voluntatē. nam bonū intellectū est finis qui mouet appetitū. voluntas autē mora a rōne nata est mouere appetitum sensitiū. s. irascibilem et concupiscibilem que nata sunt obedire rationi. vnde manifestum est q. quilibet virtus faciens opationem homis bonā habet p̄p̄iū actiuū in hoīe qd sui actione pōt ipm̄ reducere in actu siue sit in intellectu siue in voluntate siue in irascibili siue in concupiscibili. diuersimode tm̄ reducit in actū virtus que est in parte intellectiua et virtus q. est in parte appetitiua. nā actio intellectus est et cuiuslibet cognoscitūe virtutis fm qd aliq̄liter assimilatur p̄gnoscibili. vñ cū vt intellectiua sit in parte intellectiua fm q. p intellectū agentem sunt spēs intellecte in ipsa vel actu vel habitu. actio aut virtutis appetitiue p̄sistit in quadā inclinatiōe ad appetibile. vñ ad hoc q. fiat virt? in pte appetitiua oportet q. detur ei inclinatio ad aliq̄ detiātū. Sciendū est aut q. inclinatio rectū natālū p̄sequit formaz et ideo est ad vñ fm exigentiā forme q. remanente talis inclinatio tolli nō pōt. nec p̄traria induci. et ppter hoc res naturales neqz assuescunt aliq̄d neqz disuescūt. q̄tūcūqz em lapis sursum feratur nunq̄ hoc assuescat. s. sp̄ inclinatur ad motū deorsum. sed ea q. sunt ad vtrūlibet nō hnt aliq̄ formā ex q. inclinatur ad vñ determinate. sed a p̄prio mouēte determinant ad aliq̄ vñ. et hoc ipso q. determinantur ad ipm̄ qd dāms disponuntur. et cum multociēs inclinatur determinant ad idē a p̄prio mouēte firmat in eis inclinatio determinata in illud: ita q. ista dispositio sup̄inducta ē q̄si qdā forma p modū nature rēdes in vñ Et ppter hoc d̄ q. p̄suetudo est altera natura. Quia igit vis appetitiua se hz ad vtrūlibet nō tendit in vñ nisi fm q. a ratione determinat in illud. cū igitur rō multociēs inclinet virtutē appetitiuā in aliq̄

Articulus Nonus

vnū sit quedā dispositio firmata in vi appetitiua p quā inclinatur in vnū qd p̄suevit . et ista dispositio sic firmata est habitus virtutis vnde si recte consideretur virtus appetitiue partis nihil est aliud q̄ quedā dispositio siue forma sigillata et impressa in vi appetitiua a ratione . et ppter hoc quantūcūq̄ sit fortis dispositio in vi appetitiua ad aliquid nō pōt habere rationē virtutis . nisi sit ibi id qd est rationis vnde in diffinitione virtutis ponitur ratio . dicit em̄ ph̄s in . ij . ethi . q̄ virtus est habitus electiu⁹ in mediate p̄sistens determinata sp̄e pur̄ sapiens determinauit . ¶ Ad primū ergo dicendū q̄ Aug . loquit̄ de virtutibus s̄m q̄ ordinantur ad eternā beatitudinē . Et sic di . est ad . ij . et . iij . et . iij . ¶ Ad v . di . q̄ virtus acquisita facit declinare a pctō non sp̄ . s̄ vt in pluribus q̄ et ea que naturaliter accidunt vt in pluribus eueniunt nec propter hoc sequitur q̄ sil aliquis sit virtuosus et viciosus . q̄ vn⁹ act⁹ nec potentia neq̄ habitū vicij neq̄ hitū virtutē acquisite tollit . et p̄t per virtutē acquisite nō declinare ab om̄i peccato . nō em̄ p̄ eas vitat̄ pctm̄ infidelitatis et alia pctā q̄ virtutib⁹ infusis opponitur . ¶ Ad vi . dicendum q̄ per virtutes acq̄sitas nō puenit̄ ad felicitatē celestē . s̄ ad quandā felicitatē quā homo natus est acquirere per pp̄ia naturalia in hac vita . sed per actum perfectē virtutis de qua Aristo . tractat in . x . metha . ¶ Ad . vii . dicendum q̄ virtus acquisita nō est maximū bonū simpliciter . sed maximū in genere hūanorū . virt⁹ aut̄ infusa est maximū simplr . in quātū p̄ eaz homo ad summū bonū ordinatur . qd̄ de⁹ est ¶ Ad . viij . dicendū q̄ idem s̄m idem nō p̄t seipsum formare . sed qn̄ in aliquo vno est aliquid quod principij actm̄ et aliud passiuū seipm̄ pōt for̄are s̄m ptes . ita s̄z q̄ vna ps ei⁹ sit formā et alia for̄ata . sic aliqd̄ mouet seipz ita q̄ vna ps ei⁹ ē mouēs et alia mouē vt dr . 8 . phi . sic aut̄ est in generatione virtutis . vt ostēsus est . ¶ Ad . ix . dicendum q̄ sicut in intellectu scientia acquiritur nō solum per inuentiōes sed per doctrinā que est in alio . ita etiam in acquisitione virtutis homo inuatur p̄ correptionem et disciplinam que est in alio . q̄ aliquis tanto minus indiget quāto de se est magis dispositus ad virtutem . sicut et aliquis quanto perspicacioris est ingenij : tanto minus indiget exteriori doctrina . ¶ Ad . x . di . q̄ ad actionem hominis p̄currunt virtutes actiue et passiue . et licet a virtutibus inq̄rū

sunt actiue fiat emissio et in eis nihil recipiat tamen in passiuis inquantū passiue cōpetit acquirere aliquid p̄ receptiōem . vnde in potentia que est tm̄ actiua in intellectu agente non acquiritur aliquis habitus p̄ actionem . ¶ Ad vndecimū dicendū q̄ quāto actio agentis est efficacior : tanto velocius inducit formā . et ideo videmus in intellectualib⁹ q̄ per vnā demonstrationē que est efficax causatur in nobis scientia opinio autem licet sit minor scientia non causat̄ in nobis p̄ vnum sillogisimum dyalecticum . sed requiritur plures ppter eorum debilitatē . vnde et in agibilibus q̄ opationes anime non sunt ita efficaces sicut in demonstrabilibus . ppter hoc q̄ agibilia sunt p̄tingētia et pbabilia . ideo vn⁹ actus non sufficit ad causandum virtutem . sed requiritur plures . et licet illi plures non sint simul . tm̄ habitū virtutis causare p̄nt . q̄ primus actus facit aliquā dispositiōem . et scd⁹ actus inueniēs materiā dispositā ad hoc caz magis disponit et tercius adhuc amplius . et sic vltimus act⁹ agens in virtute oim̄ p̄cedētium p̄plet generationē virtutis . sicut accidit de multis guttis cauāribus lapidem . ¶ Ad xij . dicendū q̄ Auicen . intendit diffinitē virtutem naturalē que sequit̄ formā q̄ est principij essentialē . vnde illa diffinitio nō est ad ppositū ¶ Ad . xij . di . q̄ virtus generatur ex actib⁹ quodāms virtuosis et quodāmodo non virtuosis . actus em̄ p̄cedētes virtutes sunt quidē virtuosis q̄ntū ad illud qd̄ agitur . inquantū s̄z homo agit fortia et iusta . nō q̄ntū ad modū agendi . q̄ ante habitum virtutis acquisitū nō agit hō opa virtutis eo mō quo virtuosus agit s̄z p̄mpte absq̄ dilatione et et delectabiliter absq̄ difficultate . ¶ Ad xiiij . dicen . q̄ rō est nobilior virtute gn̄ata in parte appetitiua . cum talis virtus nō sit nisi quedā p̄cipatio rōnis . actm̄ igit̄ qd̄ virtutem p̄cedit pōt causare virtutē inq̄rū est a ratione a qua habet id qd̄ p̄fectionis in ea est imperfectio enim eius potētia appetitiua in qua nondum est causatus habitus per quod homo delectabiliter et expedite id quod est ex imperio rationis consequitur . ¶ Ad decimumquintum dicendum q̄ virt⁹ dicitur esse vltimum potentie non quia semper sit aliquid de essentia potentie sed quia inclinatur ad id in quod vltimo potentia potest . ¶ Ad decimum sextum dicendū q̄ hō s̄m naturam suā est bonus s̄m quid . nō aut̄ simpliciter . ad hoc aut̄ q̄ aliquid sit bonum simpliciter .

De virtutibus in communi

eter requiritur q̄ sit totaliter perfectū. sicut ad hoc q̄ aliquid sit pulchrū simple requirit q̄ in nulla parte sit aliqua deformitas vel turpitudine. simple at̄ et totaliter bonus d̄: aliq̄s ex hoc q̄ h̄z volūtatē bonā. q̄ per volūtatē virtutē h̄z om̄ibus alijs potēcijs. et ideo b̄a volūtas facit hominē bonū simple. et p̄ hoc virtus appetitiue p̄tis s̄m quā voluntas sit bona est que simple bonum facit habentem.

¶ Ad .xxij. dicendū q̄ actus que sunt ante virtutem possunt quidē dici naturales s̄m q̄ a naturalit̄one p̄cedūt put naturale dicitur p̄tra acquisitū. nō autē p̄nt dici naturales put nat̄ale dicitur p̄tra id q̄d est ex ratiōe sic autē d̄: q̄ naturalia nō dissuescimus neq̄ assuescimus s̄m q̄ natura p̄tra rōnē dicitur.

¶ Ad .xxij. dicendū q̄ gr̄a dicit̄ esse forma virtutis infuse non t̄n̄ ita q̄ ei dat esse specifi- cum. sed in quācū p̄ eā informatur aliq̄liter actus eius. vñ nō oportet q̄ virtus politica sit per infusionē gr̄acie.

¶ Ad .xxij. dicendū q̄ virtus p̄ficiat̄ in infirmitate. nō q̄ infirmitas causat virtutē sed quia dat occasionē alicui virtuti s̄z h̄m̄itati. est etiā materia alicuius virtutis s̄z patientie et etiā caritatis: inquantū aliquis infirmitati p̄miti subuenit et naturaliter est signū virtutis. q̄ tanto aīa virtuosior demonstratur quanto infirmitas corpus ad actum virtutis mouet.

¶ Ad .xx. dicendum q̄ pp̄rie loquēdo nō dicitur aliqd̄ alterari s̄m q̄ adipiscit̄ pp̄rias p̄fectionē vnde cum virtus sit pp̄ria p̄fectio hominis nō dicitur homo alterari s̄m q̄ acquirat̄ virtutem: nisi forte p̄ acc̄ns s̄m q̄ immutatio sensibilis p̄t̄ anīe i qua sunt anime passiones p̄tinet ad virtutē.

¶ Ad .xxi. di. q̄ h̄z p̄t̄ dici qualis v̄l s̄m q̄l̄tatem q̄ est in parte intellectiua et sic nō d̄: qualis ex naturali p̄plexiōe corp̄is neq̄ ex impressiōe corp̄is celestis. cum ps̄ intellectiua sit absoluta ab om̄i corpore. vel potest dici q̄ homo qualis est s̄m dispositionem que est in parte sensitiua. que quidem potest esse ex naturali p̄plexiōe corp̄is. vel ex impressiōe corp̄is celestis. tamen q̄ hec ps̄ naturaliter obedit ratiōi dispositio que est in hac parte subest hominis rōni et ideo p̄t̄ per assuetudinē d̄minui vel totaliter tolli Et per hoc patet r̄nsio ad .xxij. nam s̄m hanc dispositionem que est in p̄te sensitiua dicimur habere naturales inclinationem ad vnum vel virtutem Et sic patet solutio .xxij.

¶ Articulus decimus.

Secundo Queritur

¶ Verum sint aliquę virtutes hominē infusione Et videtur q̄ non q̄ in .vij. phis̄. d̄: vñ q̄d q̄ p̄fectum est q̄n̄ attingit pp̄ria virtutē. pp̄ria autem virtus vñiuscuiusq̄ est eius naturalis p̄fectio. ergo ad p̄fectionē hoīs sufficit sibi virtus p̄natal hoc autē est que per p̄incipia naturalia causari potest. non ergo requiritur ad p̄fectiōes hoīs q̄ habeat aliquā virtutem ex infusione.

¶ Sed dice. q̄ oportet hominem p̄fici p̄ virtutem non solū in ordine ad cōnaturalem finem. sed etiā in ordine ad sup̄naturalem que est beatitudo vite eterne ad quā ordiatur h̄z per virtutes infusas.

¶ Sed contra non deficit in necessarijs. Sed illud quo indiget homo ad consecutionē vltimi finis est sibi necessarium ergo hoc potest habere per p̄incipia naturalia. non ergo indiget ad hoc infusione virtutis.

¶ Præterea. 3. semen agit in virtute ei⁹ a quo immittitur. aliter em̄ semen aialis cum sit imperfectum nō possit sua ratione perducere ad speciem perfectam. sed semina virtutum sunt nobis immissa a deo. vt em̄ dicit̄ in glo. sup̄ illud Hebre. . 1. Qui cum sit splendor gl̄ie r̄. deus in seminauit oīe aīe inicit̄ intellectus et sapientie. ergo h̄m̄os semina agunt in virtute dei. cū em̄ ex h̄m̄is seminibus causetur virtus acquisita. videtur q̄ virtus acquisita possit ducere ad fructum nem dei in qua p̄sistit beatitudo vite eterne.

¶ Præterea. 3. virtus ordinat hominē ad beatitudinē vite eterne in quācū est act⁹ merito⁹ sed actus virtutis acquire p̄t̄ esse merito⁹ vite eterne si sit gr̄a informat⁹. ergo ad beatitudinē vite eterne nō est necessariū habere virtutes infusas.

¶ Præ. 4. radix mer̄di caritas est. si igitur necessarium esset habere virtutes infusas ad merendū vitā eternam videtur q̄ sola caritas sufficeret. et ita non oportet habere aliquas virtutes infusas.

¶ Præterea. 5. virtutes morales necessarie sunt ad hoc q̄ inferiores vites rōni subdantur sed per virtutes acquisitas sufficienter ratiōi subdantur. nō ergo necessariū est q̄ sint aliq̄ virtutes infuse morales ad hoc q̄ rōi ordinet̄ ad aliquē sp̄calem finem. sed sufficit q̄ ratio hominis in illū sup̄naturale finē dirigat. hoc autē sufficienter fit per fidem. ergo nō oportet habere aliquas alias virtutes infusas.

¶ Præterea. 6. id quod fit virtute diuina nō differt specie ab eo quod fit opatione natura

Articulus Quartus

eadem enim specie est sanitas quam aliquis miraculose recuperat et quam natura operatur. si ergo sit aliqua virtus infusa que a deo esset in nobis et acquisita per actus nostris non propter hoc specie dicitur. puta cum sit temperantia acquisita et temperantia infusa. due autem forme que sunt unius speciei non possunt simul esse in eodem subiecto. ergo non potest esse quod ille qui habet temperantiam acquisitam habeat temperantiam infusam. ¶ Pre. 7. spes virtutis ex actibus agnoscitur. si sunt actus temperantie infuse et acquisite. ergo et specie eadem. probatio medie. quoniamque perveniunt in materia et forma sunt unius speciei. si actus temperantie infuse et acquisite perveniunt in materia et forma. uterque enim est circa delectabilia tactus. perveniunt etiam in forma. quia uterque immediate dietate persistit. ergo actus temperantie infuse et acquisite sunt eiusdem speciei. ¶ Sed dicendum quod dicitur specie. eo quod ordinantur ad alium et ad alium finem. ex fine enim sumitur spes in moralibus. ¶ Sed contra finem illud aliquid potest specie differre a quo sumitur spes rei. si spes in moralibus non sumitur a fine ultimo. sed a fine primo. aliter enim omnes virtutes essent unius speciei. cum omnes ad beatitudinem ordinantur sicut ad ultimum finem. ergo ex ordine ad ultimum finem non possunt dici virtutes morales aliunde esse eiusdem speciei vel specie differre. et ita temperantia infusa non differre specie a temperantia acquisita ex hoc quod ordinat hominem in beatitudinem altiore. ¶ Pre. 9. nullus habitus moralis persequitur spes ex hoc quod ex alio habitu movetur. contingit enim unum habitum morale moveri vel impari a diversis finem speciem sicut habitus temperantie movetur ab habitu avaricie. cum quis mechatur ut furem. ab habitu autem crudelitatis cum quis mechatur ut occidat et converso dicitur si habitus finem speciem ab eodem habitu imperatur. puta cum unus mechatur ut furem. alter vero occidit ut furem. sed temperantia vel fortitudo aut aliqua aliarum virtutum moralium non habent actum ordinatum ad beatitudinem vite eterne: nisi in quantum imperatur acquisite que habent ultimum finem per obiecto. ergo ex hoc non sequitur speciem. et ita per hoc virtus infusa moralis non differre specie a virtute acquisita per hoc quod ordinatur ad finem vite eterne. ¶ Pre. 10. virtus infusa est in mente sicut in subiecto de enim Aug. quod dicitur est bona qualitas mentis quam deus in nobis sine nobis operatur. sed virtutes morales non sunt in mente sicut in subiecto. nam temperantia et fortitudo sunt irrationalium principum. ut philosophus dicit. iij. ethi. ergo virtutes morales non sunt infuse. ¶ Pre. 11. peccata sunt unius rationis. sed vitium quod est peccatum virtuti nunquam infunditur. sed solum ex ac-

tibus nostris causatur. ergo nec virtutes infunduntur. sed solum ex actibus nostris causantur. ¶ Pre. 12. habitus ante acquisitionem est in potentia ad virtutes: sed potentia et actus sunt unius generis. omne enim genus dividitur per potentiam et actum. ut patet i. iij. phi. cum ergo potentia non sit ad virtutem ex infusione. videtur quod nec virtus ex infusione sit. ¶ Pre. 13. si virtutes infunduntur. oportet quod simul infundantur. cum gratia autem infunditur homini qui in peccato fuit in actu perversio nis. tunc autem non infunduntur sibi habitus virtutum moralium. adhuc enim post peccationem patitur passio molestias. quod non est virtuosus principis differt enim principis a peccato per hoc quod principis patitur quidem. sed non seducitur. temperantia autem non patitur. ut dicitur. vij. ethi. ergo videtur quod virtutes non sunt nobis ex infusione gratie. ¶ Pre. 14. philosophus dicit in. ij. ethi. quod signum generati habitus oportet accipere scientem in opere delectationem. sed post peccationem non statim delectabiliter aliquid operatur ea que sunt virtutum moralium. ergo nondum habet habitum virtutum. non ergo virtutes morales causantur in nobis ex infusione gratie. ¶ Pre. 15. ponamus quod in alio ex multis actibus malis causatur sit aliquis habitus viciosus. manifestum est quod in uno actu peccationis dimittantur sibi peccata et infunditur gratia. per unum enim actum non destruitur habitus acquisitus sicut nec per unum generatur igitur cum gratia simul infundantur virtutes morales. sequitur quod habitus virtutis moralis simul sit cum habitu vicii oppositi: quod est impossibile. ¶ Pre. 16. ex eodem genere necatur virtus et corrumpitur ut dicitur. ij. ethi. Si ergo virtus non causatur in nobis ex actibus nostris: videtur sequi quod neque ex actibus nostris corrumpatur. et ita sequitur quod aliquid peccando mortaliter non amittat virtutem: quod est inconueniens. ¶ Pre. 17. idem videtur esse mos et consuetudo. ergo et eadem est virtus moralis et consuetudinalis. Sed virtus consuetudinalis dicitur ex consuetudine. causatur enim ex frequenti bene agere. ergo omnis virtus moralis causatur ex actibus et non ex infusione gratie. ¶ Pre. 18. si que virtutes non sunt infuse oportet quod earum actus sint efficaciores quam actus habitus non habentis virtutes. Sed ex huiusmodi actibus causatur aliquis habitus virtutis in nobis. ergo et ex actibus virtutum infusarum alique sunt tales. Sed sicut dicitur. ij. ethi. tales sunt habitus tales actus reddunt et quales sunt actus tales habitus causant. habitus ergo causati ex actibus virtutum infusarum sunt eiusdem speciei cum virtutibus infusis: ¶

De virtutibus in communi

sequitur qd bre forme eiusde speciei sunt sunt in eodem subiecto hoc autem est impossibile ergo impossibile videt qd sunt in nobis aliquae virtutes infuse. ¶ Sed contra Luc. vltio dicit Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto ¶ Pie. 2. Sapie viij. dicit de diuina sapientia qd sobrietate et iusticia docet. et cerera. docet auct spūs sapie virtute ea cau fando. ergo videt qd et virtutes morales sunt nobis infuse a deo. ¶ Pie. 3. act⁹ virtutu quarilibet debet esse meritū ad hoc qd per eas in beatitudine ducamur. Sed meritū nō pot esse nisi ex grā. ergo videt qd virtutes causantur in nobis ex infusione grē. Rūdeo di. qd preter virtutes acquisite ex actibus nostris (vt supra dictū est) oportet ponere alias virtutes in hoie a deo infusas. Cuius rō hinc accipi pot. qd virt⁹ (vt dicit phūs) est qd bonū facit habentē: et op⁹ ei⁹ bonū reddit. Secundū ergo qd bonū diuersificat in hoie: op⁹ qd virt⁹ diuersificet. sicut p⁹ qd aliud est bonum hois inq̄tū est hō: et aliud inq̄tū est ciuis. Manifestū est qd aliq̄ opationes possent esse puenientes homi inq̄tū est hō: qd nō essent cōuenientes ei sūm qd est ciuis. Et ppter hoc phūs dicit. iij. poli. qd alia est virt⁹ que facit hominē bonū. et alia que facit ciuē bonum. Considerandū ē aut qd est duplex hois bonū Vnū quidē qd est pportionatū sue nature. Aliud aut qd sue nature facultatem excedit. Cuius rō est. qd oportet qd passiuū psequatur pfectiones ab agente diuersimode sūm diuersitatem agentis virtutis. vnde videm⁹ qd pfectiones et forme que sunt causate ex actione naturalis agentis nō excedūt naturalē facultatem recipiētis. Potētie em̄ passiue naturalis pportionat virt⁹ actiua naturalis. Sed pfectiones et forme qd pueniūt ab agente supernaturali infinite virtutis qd de⁹ est excedūt facultatē naturalē recipientis. vñ aia rōnalis q̄ immediate a deo causat excedit capacitātē sue materie: ita qd materia corpalis nō totaliter pprehēdere et includere ipam: si remanet a iq̄ virt⁹ ei⁹ et opatio in qua non cōsistat materia corpalis. qd nō ptingit de aliq̄ aliaz forāz qd causant ab agentib⁹ naturalib⁹. Sicut aut hō suā p̄mā pfectionē. s. aiaz acq̄rit ex actiōe dei ita et vltimā suā pfectionē q̄ est pfecta hois felicitas: imediate hz a deo et in ipō. Qd patet ex hoc qd naturale hois desiderū ī nullo alio quietari pot nisi in solo deo. innatū est homi vt ex tanto desiderio quoddam modo moueat ad inquirendū cās. nec quiescit istud deside-

rium quousq; peruentū fuerit ad p̄mā cām que deus est. ergo oportet qd sicut p̄mā pfectio homis q̄ est aia rōnalis excedit formas materie corpalis. Ita vltia pfectio ad quā hō pot puenire q̄ est beatitudo vite eterne excedit facultatē toc⁹ humane nature. Et qd vñ qd ordiatur ad finē per opationē aliquā. ea aut que sunt ad finē oportet esse aliquantū sūm p. pportionata. necessariū est esse aliq̄s homis pportionatōes quib⁹ ordinet ad finē supnaturalē: que excedūt facultatē principioū naturalū hois. Hoc aut esse nō posset nisi supra principia naturalia aliq̄ supnaturalia opationum principia hois infundant a deo. Naturalia autē opationū principia sunt essentia aie et potentie eius. s. intellectus et voluntas. que sunt principia opationum homis inq̄tū hōi. Nec hoc esse possz nisi intellect⁹ haberet cognitionem principioz per que in alijs dīrigeret. et nisi voluntas haberet naturalē inclinationē ad bonū nature pportionatū: sicut in precedenti questione dictū est. Infundit ergo diuinitus homi ad peragēdas actiones ordinatas in finem vite eterne. P̄mo quidem gracia per quam hz anima quoddam spūale esse: et deinde fides. spes et charitas vt per fidem intellectus illuminetur de aliquib⁹ supnaturalibus cognitiuis que se habent in isto ordine sicut principia naturaliter cognita in ordine connaturalū opationū. Per spem et charitatem acquirit voluntas quandam inclinationem in illō bonū supnaturale ad quod voluntas humana p naturalem inclinationem non sufficienter ordinabatur. Et sic preter ista principia naturalia acquiruntur habitus virtutum ad perfectiones hominis sūm modum sibi connaturale. vt supra dictū est. ita ex diuina influentia cōsequitur homo preter pmissa supnaturalia principia aliq̄s virtutes infusas quib⁹ pfectitur homo ad opationes ordinandas in finem vite eterne. ¶ Ad p̄mum ergo dicendū qd sicut sūm p̄mā pfectionē homo est pfect⁹ dupliciter Vno mō sūm nutritiuā et sensitiuā que qd pfectio nō excedit capacitātē materie corpalis. Alio modo sūm partem intellectiuā: qd naturalem et corpalem excedit. et sūm hanc dupliciter est homo perfectus P̄mo modo simpliciter. Alio at mō sūm quid. Ita et q̄tū ad pfectionē finis dupl⁹ p̄ homo dici pfect⁹. Vno mō sūm capacitātē sue nature. Alio mō sūm quandā supnaturalem perfectionem. et sic dicitur esse homo pfectus simpl⁹. P̄mo.

Articulus Decimus

aut mō fm quid Vnde duplex competit vir-
tushomi Vna que tēdet p̄tine p̄fectioni : q̄
non est p̄lecta virtus. Alia q̄ tēdet sue p̄fecti
oni vltime et hec est vera et p̄fecta hoīs v̄t̄.
¶ Ad secundū dicendum : q̄ natura p̄uidit
homini in necessarijs fm suā virtutem . vñ
respectu eoz que facultatē nature nō excedūt
habet homo a natura nō solum p̄ncipia re-
ceptiva : sed etiā p̄ncipia activa . respectu
aut eozum que facultatem nature excedunt
habet homo a natura aptitudinem ad reci-
piendum . ¶ Ad . iij . dicendū q̄ semen ho-
minis agit fm totam virtutē hominis . se-
mina autē v̄tutū anime humane naturaliter
indita non agunt fm totā virtutē dei . vnde
non sequitur q̄ ex eis possz causari quicquid
p̄t causare de⁹ . ¶ Ad . iij . dicendū q̄ cuz
nullum meritū sit sine charitate : actus vir-
tutis acquisite nō p̄t esse meritorius sine cha-
ritate . cū charitate autem simul infundūtur
alie virtutes . vnde actus virtutis acquisite
non p̄t esse meritorius nisi mediante vir-
tute infusa . nam virtus ordinata in finē in-
feriorem nō facit actum ordinatū ad finē su-
perioiorem nisi mediāte virtute superiori . Sicut
fortitudo que est virtus hoīs in qua hō non
ordinat suum actū ad bonum politicum nisi
mediante fortitudine que est virtus homi-
nis in quantum est ciuis . ¶ Ad quintum
dicendū . q̄ qñ aliqua actio p̄cedit ex plurib⁹
agentib⁹ ad inuicē ordinatis . cuius p̄fectio
et bonitas impediri p̄t p̄ impedimentū vni-
us agentium . etiam si aliud fuerit perfectum
Quantumcūq̄ em̄ artifex sit perfect⁹ nō fa-
ciet opationē p̄fectā si instrumentū fuerit de-
fectiuum . In opationibus autē hominis quas
oportet bonas fieri p̄ virtutē : hoc p̄sideran-
dum est : q̄ actio superioris potētie nō depē-
det ab inferiori potētia : sed actus inferioris
dependet a superiori Et ideo ad hoc q̄ actio-
nes inferiorū virtutum sint p̄fecte . s. irascibilis
et p̄cupiscibilis : requiritur q̄ nō solū intelle-
ctus sit ordinatus in finem vltimū p̄ fidem :
et voluntas p̄ charitatē : sed etiā inferiores
vires . s. irascibilis et p̄cupiscibilis habeant
pprias opationes ad hoc q̄ earū actus sunt
boni et ordinabiles in finem vltimū . et sic p̄t
solutio ad . vi . ¶ Ad vij . dicendū q̄ omnē
formam quā operatur natura p̄t etiā eadez
sp̄e deus operari p̄ seipm sine opatione nature .
Et fm hoc sanitas que a deo miraculose p̄fi-
citur est eiusdem speciei cum sanitate quam
facit natura . Vnde nō sequit q̄ oēm formā

quam de⁹ p̄t esse facere possit etiā natura p̄-
ficere . vnde nō oportet q̄ virt⁹ infusa que est
immediate a deo sit eiusdem speciei cum vir-
tute acquisita . ¶ Ad . viij . dicendū q̄ tem-
perantia infusa et acquisita pueniunt in ma-
teria . vtrāq̄ em̄ est circa delectabilia tactus
sed non pueniunt in fine effectus vel actus .
licet enim vtrāq̄ querat mediū . em̄ alia rōne
exq̄rit mediū temperantia infusa q̄ temperantia acq̄si-
ta . nā temperantia infusa exq̄rit mediū fm rōnes le-
gis diuine q̄ accipiūtur ex ordine ad vltimū finē
Temperantia autē acquisita accipit mediū
fm inferiores rōnes in ordine ad bonū p̄ntis
vite . ¶ Ad . ix . dicendum q̄ vltimus finis
non dat sp̄m in moralib⁹ : nisi quatinus in
fine primo est debita p̄portio ad vltimū finem
Oportet em̄ ea que sunt ad finē esse p̄portio
nata fini . et hoc etiā bonitas p̄silij requirit
vt quis cōuenienti mō finē sortiāt . vt patz p̄
phm . vi . ethico . ¶ Ad . x . dicendū q̄ act⁹
alicui⁹ habitus put imperat ab alio habitu
accipit quidē sp̄m morale formaliter loquē-
do de ipso actu . vnde cum quis fornicat vt
furetur . actus ille licet materialiter sit intem-
perantie : tñ formaliter est auaritie Sed licet
actus intemperantie accipiat aliquantulum specie
put impatur ab auaritia . non tñ ex hoc in-
temperantia speciem accipit q̄ actus ab au-
aritia impatur . Ex hoc ergo q̄ actus temperantie
vel fortitudinis impatur a charitate ordināte
eos in vltimū finem . ipsi quidē actus forma-
liter specie sortiūtur . nā formaliter loquēdo
sunt actus charitatis . non tamē ex hoc se-
queretur q̄ temperantia vel fortitudo sp̄m
sortiantur non ergo temperantia et fortitudo in-
fusa differūt specie ab acquisite : ex hoc q̄ im-
peratur a charitate earū . Sed ex hoc q̄ earū
actus fm eā rōnem sunt in medio constituti
put sunt ordinabiles ad vltimum finē : q̄ est
charitatis obiectū . ¶ Ad . xi . dōm q̄ repe-
rantia infusa est in irascibili . irascibilis autē
et concupiscibilis sic accipiūt nomē rationis
vltionalis inq̄tū p̄cipiāt aliq̄lī rōne inq̄tū
obediūt ei illa fm eūdē modū accipiūt nomē
mentē . put obediūt mēti . vt vey sit qd Aug.
d̄t q̄ virt⁹ infusa ē bōa q̄litas mētis . ¶ Ad
xij . di . q̄ viciū hoīs est p̄ hoc q̄ ad inferiora
deducit . s. v̄t̄ ei⁹ ē p̄ hoc q̄ in sup̄iora eleuat
et ideo viciū nō p̄t esse ex infusione : s. solum
virtus . ¶ Ad . xij . dicen . q̄ qñ aliqd passi-
uum natū est p̄sequi diuersas p̄fectōes a di-
uersis agentib⁹ ordiat fm d̄ntiā r̄ ordinem
ponāz actiuaz : in agentib⁹ est d̄ntiā et ordo

De virtutibus incommuni

potentiarū passuarū in passivo . q. potētie passive rīdet potentia actiua : sicut patet q. aqua vel terra hz aliq. pōnam sīm quā nata est moueri ab igne : et aliā sīm quā nata ē moueri a corpore celesti . et vltērī aliā sīm quā nata est moueri a deo . Sicut em̄ ex aqua vlt. terra pōt aliq. fieri v̄tute corpis celestis qd nō pōt fieri v̄tute ignis . ita ex eis pōt aliq. fieri v̄tute alicui. natalis agēt. Et sīm hoc dicit q. in tota creatura est qdā obediētialis pōna vlt. nata sīm quā tota creatura obedit deo ad suscipiendū in se quicquid de. voluerit Sic ergo etiā aīa ē aliq. in pōna qd natū ē reduci in actū ab agēte naturali . et hoc mō sūt in potētia in aīa ipse v̄tutes acq̄site Alio mō aliq. ē in pōna i aīa qd nō ē natū educi in actū nisi per virtutē diuinā . et sic sunt in potentia in aīa virtutes infuse . ¶ Ad .xiiij. di. q. passiones ad malū inclinātes nō totaliter tollunt neq. per v̄tutē acq̄sitā neq. p v̄tutē infusā nisi forte miraculose . q. sp̄ remanet colluctatio carnis p̄tra sp̄m etiā post virtutē de q. d. ap̄lus Gal. v. Caro p̄cupiscit aduers. sp̄m . sp̄s at̄ aduers. carnē Sz p v̄tutē tā acq̄sitā q̄ infusā h̄mōi passiones modificātur . vt ab eis hō nō effrenate moueat . Sed q̄tū ad ali. quid preualet in hoc virtus acq̄sitā et q̄tū ad aliq. v̄t. infusā V̄t. em̄ acq̄sitā p̄ua . let q̄tū ad hoc q. talis impugnatō min. sentitur et debilitat ex causa sua . q. p̄ frequētes actus quib. hō assuefactus est ad virtutē tāz dissuecit talib. passioibus et si famulētur . nullo t̄m mō domiētur . v̄t. at̄ infusā facit q. nullo mō obediatur p̄cupiscētis p̄cti . et facit hoc infallibiliter ipa manēte . Sed v̄t. acq̄sitā deficit in hoc līz in pauciorib. sicut z alie intellectuales naturales deficiūt in mōri parte . Vñ ap̄lus Rom. viij. Cū essemus in carne passiones p̄ctōz que p̄ legē erāt opabantur in mēbris nostris vt fructificaret̄ morti . Nūc aut̄ soluti sum. a lege mortis in qua detinebamur : ita vt seruiam. in nouitate sp̄s et nō in vetustate lē . ¶ Ad .xv. d. q. q. a principio v̄t. infusā nō sp̄ ita tollit sensum passionū sicut v̄t. acq̄sitā . et p̄pter hoc a principio nō ita delectabiliter opat̄ . nō tamē hoc est p̄tra rōnē virtutis . q. q̄nq. ad v̄tutē sufficit sine tristitia opari . nec requirit q. delectabiliter opetur p̄pter molestias que sentiuntur . sicut ph̄s dicit . iij. ethico . q. forte sufficit sine tristitia opari . ¶ Ad .xvi. di. q. licet p̄ actum vnū simplicem nō corrupitur habitus acq̄sitū . tamen actus contrit.

tionis habet q. corumpat habitū v̄t. gen. rati ex virtute gracie Vnde in eo qui habuit habitū intēperatōis : cū cōteritur nō remanet cū virtute epante infusa habit. intemperatōis in ratione habit. s. in via corruptōis q̄si dispositio quedā dispositio aut̄ nō cōtrariat habitū p̄fecto . ¶ Ad .xviij. dicen . q. līz v̄t. infusā nō causetur ex actib. : t̄m acc. p̄nt ad eam disponere . vñ non est incōueniens q. p̄ act. corrupatur . q. p̄ dispositionē materie tollitur forma : sicut p̄pter indispōtionem corpis aīa sepat̄ . ¶ Ad .xviij. dicendū . q. v̄t. moralis nō dicit̄ amore sīm q. mos signat consuetudinē Sed sīm q. signat inclinātionem appetitiue virtutis sīm hoc et virtutes infuse possunt dici morales . licet nō causantur ex consuetudine . ¶ Ad .xix. dicendū q. actus virtutis infuse nō causat aliquē habitū . sed p̄ eos augetur habit. p̄existēs q. nec ex actibus virtutis acq̄sitae aliquis habitus generatur . alias multiplicaretur habitus in infinitum .

¶ Articulus Undecimus

Undecimo que ritur verum virtus infusa augetur . Et videtur q. nō . Nihil em̄ augetur nisi quātū Virtus aut̄ nō est quātitas s. qualitas . ergo nō augetur ¶ Pre. 2. virtus est forma accidentalis Sed forma est simplicissima et inuariabilis essentia cōsistēs ergo virtus non variatur sīm suam essentiaz ergo nec sīm essentiam augetur . ¶ Pre. 3. quod augetur mouetur . qd ergo sīm essentia mouetur sīm essentia augetur . Sed qd mutatur sīm suam essentiam corrupitur vel ḡnat̄ . Sed generatio et corruptio sunt mutaciones in substantia . ergo charitas nō augetur per essentiam nisi cū corrupit̄ vel generatur . ¶ Preterea . 4. essentialia non augent̄ nec minuitur . Manifestum est autem q. essentia virtutis est essentialis . ergo sīm essentiaz non auget̄ . ¶ Preterea . 5. cōtraria nata sunt fieri circa idem . Augmentum autem et diminutio sunt contraria . Ergo nata sunt fieri circa idem . Virtus autem infusa non diminuitur . quia nec diminuitur per actum virtutis . quia per eam magis roboratur . neq. per actum peccati venialis quia sic multa p̄ctā venialia tollerēt totaliter charitatē et alias v̄tutes infusas . qd est impossibile .

Articulus Undecimus

Sicut enim multa venialia equipollerent vni peccato mortali. neque etiam amittitur per peccatum mortale. quia mortale peccatum tollit charitatem et alias virtutes infusas. ergo virtus infusa non augetur. ¶ Preterea. 6. simile sibi augetur. ut dicitur. ij. de anima Si ergo virtus infusa augetur hoc fiet per additionem virtutis Sed hoc non potest esse. quia virtus simplex est. Simplex autem simpliciter additum non facit maius. sicut punctum additum puncto non facit lineam. ergo virtus infusa augeri non potest ¶ Preterea. 7. primo de generatione dicitur. quod augmentum est persistentis magnitudinis additamentum. Si ergo virtus augetur. oportet quod aliquid sibi addatur. et sic erit magis posita et magis recedens a divina similitudine. et per consequens minus bona. quod est inconueniens Relinquit ergo quod virtus non augetur. ¶ Preterea. 8. omne quod augetur mouetur. omne quod mouetur est corpus. ut autem non est corpus. ergo non augetur. ¶ Preterea. 9. cuius causa est immaterialis et ipsum est immateriale. Sed causa virtutis infuse que est deus immaterialis est. ergo virtus infusa est immaterialis. ergo non recipit magis et minus. et ita non augetur. ¶ Preterea. 10. virtus est in genere habitus sicut et scientia. Si ergo virtus augetur oportet quod augetur sicut et scientia augetur. Scientia autem augetur per multiplicationem obiectorum: prout scilicet ad plura se extendit Sic non augetur virtus. ut patet in charitate. quia minima charitas se extendit ad omnia diligenda secundum charitatem. ergo virtus nullo modo augetur. ¶ Preterea. 11. si virtus augetur oportet quod ad aliquam speciem motus eius augmentum reducatur Sed non potest reduci nisi ad alterationem que est motus in qualitate. Alteratio autem secundum philosophum. vij. ethi. non est in anima nisi secundum partem sensitivam in qua non est charitas neque plures aliarum virtutum infusarum. ergo non omnis virtus infusa augetur. ¶ Preterea. 12. si virtus infusa augetur. oportet quod augetur a deo qui eas causat. Si autem deus eas auget: oportet quod hoc fiat per aliquem eius influxum. Sed non influxus non potest esse nisi sit noua virtus infusa. ergo virtus infusa non potest augeri nisi per additionem noue virtutis. Sic tamen non potest augeri ut supra ostensum est. ergo virtus infusa nullo modo augetur. ¶ Preterea. 13. habitus maxime augetur ex actibus Cuius ergo sit habitus: si augetur maxime augetur per suum actum Sed hoc non potest esse ut videtur: cum actus egrediat ab habitu Nichil autem augetur per hoc quod aliquid ab eo egreditur: sed per hoc quod aliquid in eo recipitur. ergo virtus nullo modo augetur. ¶ Preterea. 14. omnes actus virtutis

vnus sunt vnus rationis. Si ergo aliquid virtus per suum actum augetur. oportet quod per aliquem actum augetur. quod videtur esse falsum ex experimento. non enim experimur quod virtus in quolibet actu crescit. ¶ Preterea. 15. illud cuius ratio in suplativo persistit non potest augeri. quia optimo non est aliquid melius. nec albus est aliquid albus. Sed ratio virtutis in suplativo consistit. Est enim virtus optima potentie. ergo virtus non potest augeri. ¶ Preterea. 16. omne illud cuius ratio persistit in aliquo indivisibili caret in tensione et remissione: sicut forma substantialis numeris et figura. Sed ratio virtutis consistit in quodam indivisibili Est enim immediate persistens. ergo virtus non intenditur nec remittitur. ¶ Preterea. 17. nullum infinitum augetur potest. quia infinito non est aliquid maius Sed virtus infusa est infinita. quia per eam meretur homo infinitum bonum scilicet deum. ergo virtus infusa augetur non potest. ¶ Preterea. 18. nulla res precedit vltra suam perfectionem. quia perfectio est terminus rei. Sed virtus est perfectio habitus ipsarum. Dicit enim vij. philis. quod virtus est perfectio ad optimum ergo virtus non augetur. ¶ Sed contra est quod dicitur. i. Petri. ij. Sicut motus geniti infantis rationabilis et sine dolo lac concupiscite: ut in eo crescatis in salutem. Non autem crescit aliquis in salutem nisi per virtutem quam homo in salutem ordinatur. ergo virtus augetur ut aucta mereatur et perfici. Respondeo dicitur. quod multis error accidit circa formas ex hoc quod de eis iudicant sicut de substantiis iudicatur. quod quidem ex hoc contingere videtur quod forme per modum substantiarum signantur in abstracto ut albedo vel virtus aut aliquid huiusmodi. Unde aliqui modum loquendi sequentes sic de eis iudicant ac si essent substantie. Et ex hinc processit error: tam eorum qui posuerunt latitacionem formarum. quam eorum qui posuerunt formas esse a creatione Estimauerunt enim quod formis preteret figura sicut substantie et ideo non inuenientes ex quo forme generarentur posuerunt eas vel creati vel persistere in materia non attendentes quod sicut esse non est forme sed subiecti per formam. ita nec fieri quod terminat ad esse forme est sed subiecti Sic enim forma ens dicitur non quia ipsa sit si proprie loquamur: sed quia ea aliquid est. ita et forma fieri dicitur. non quia ipsa sit. sed quia ea aliquid fiat. dum scilicet subiectum reducit de potentia in actum. Sic autem et circa augmentum qualitarum accidit. de quo aliqui locuti sunt. ac si qualitates et forme substantie essent Substantia autem augeri dicitur: In quantum ipsa est subiectum motus quo peruenit de mi.

De virtutibus in communi

noti qualitate in maiore. qui motus augmentum dicitur. Et quia augmentum substantie fit per additionem substantie quasi ad substantiam quandam estimaverunt quod hoc modo charitas siue quilibet virtus infusa augetur per additionem charitatis ad charitatem: vel virtutis ad virtutem: vel albedinis ad albedinem. quod omnino stare non potest. nam non potest intelligi additio vni ad alterum nisi preintellecta dualitate. Dualitas autem in formis vni speciei non potest intelligi nisi per alietatem subiecti. Forme autem vni speciei non diuersificatur numero nisi per subiectum. Si ergo qualitas additur qualitati: oportet alterum duorum esse. aut quod subiectum addatur subiecto: vnde puta quod vni albi addatur alteri albo: aut quod aliquid in subiecto fiat albi quod prius non fuit album ut quidam posuerunt circa qualitates corporeas. Quod etiam improbat philosophus in .iiii. poli. Cum enim aliquid sit magis curuum: non curuatur aliquid quod prius curuum non fuit. sed totum fit magis curuum. Circa qualitates autem spirituales quantum subiectum est anima vel pars anime: impossibile est etiam hoc fingere. Vnde quidam alij dixerunt charitatem et alias virtutes infusas non augeri essentialiter sed quod dicitur augeri in quantum radicantur foris in subiecto. vel in quantum feruentius vel intensius operantur. Sed hoc quidem dicitur aliquam rationem haberet si charitas esset quedam substantia habens per se esse absque substantia. Vnde et magister sententiarum estimans charitatem esse aliquam substantiam. scilicet ipsum spiritum sanctum: non irrationabiliter hunc modum augmenti posuisse videtur. Sed alij estimantes charitatem esse qualitatem quandam. penitus irrationabiliter sunt locuti. Nihil enim est aliud qualitate aliquam augeri nisi subiectum magis precipare qualitate. Non enim est aliquid esse qualitatis nisi quod habet in subiecto. Et hoc autem ipso quod subiectum magis participat qualitate vehementius operatur. quod vni quodque agit in quantum est actus. vnde quod magis est reductum in actum perfectius agit. Ponere ergo quod aliqua qualitas non augetur secundum essentiam: sed augetur secundum radicem in subiecto vel secundum intensionem actus est ponere contradictoria esse simul. Et ideo considerandum restat quomodo aliquae qualitates et forme augeri dicuntur. et que sunt que augeri dicuntur. Sciendum est ergo quod cum nomina sint signa intellectuum. ut dicitur primo periculis. Sicur et magis notis cognoscimus minus nota: ita per hoc quod est magis notum minus nota nominamus. Et inde est quod quod motus localis est notissimus inter omnes motus ex contrarietate secundum locum. de

riatur nomine distantie ad omnia pertraria: item potest esse alius motus. ut dicit philosophus .x. ethice. Et sicut quod motus secundum quantitatem est sensibilior quam motus secundum alterationem. inde est quod nomina conuenientia motui secundum quantitatem deriuantur ad alterationem. Et inde est quod sicut corpus quod mouetur ad quantitatem perfectam dicitur augeri et ipsa quantitas perfecta dicitur magna respectu imperfecte: ita illud quod mouetur de qualitate imperfecta ad perfectam dicitur augeri secundum qualitatem. Et ipsa perfecta qualitas dicitur magna respectu imperfecte. Et quod perfectio vnicuiusque rei est eius bonitas ideo Augustinus dicit quod in his que non mole magna sunt. idem est esse maius quod melius. Moueri autem de forma imperfecta ad perfectam nihil est aliud quam subiectum magis reduci in actum nam forma actus est. vni subiectum magis precipare formam nihil aliud est quam ipsum reduci magis in actum illius forme et sic ab agere reducit aliquid de pura potentia in actum forme. ita etiam per actionem agentis reductur de actu imperfecto in actum perfectum. Sed hoc non contingit in omnibus formis propter duo. Primo quidem ex ipsa ratione forme: eo quod id quod precipit ratione forme est aliquid indiuisibile puta in numeris. nam unitas addita constituit spiritum. vni binarij aut ternarij non dicuntur secundum magis et minus et per omnes non inueniuntur magis et minus neque in quantitatum que denotantur a materijs. puta bicubicum vel tricubicum. neque in figuris: puta triangulare et quadratum. neque in proportionibus. puta duplum et tripulum. Alio modo ex comparatione forme ad subiectum. quod inheret ei modo indiuisibili. et propter hoc forma subalternis non recipit intensionem vel remissionem. quod dat esse substantiale quod est vno modo. vbi ergo est aliud esse subale est alia res. et propter hoc philosophus. viij. methaphisice. assilat dices subalternis numeris. et inde est etiam quod nihil quod est subalterne de altero predicat etiam si sit in genere accidentis. predicat tamen magis et minus. non enim dicitur albedo magis et minus color et propter hoc etiam qualitates in abstracto signate que signant per modum subalternis non intendunt nec remittuntur. non enim dicitur albedo magis et minus sed albi neutra autem istarum causarum est in charitate et in alijs virtutibus infusis. que non intenduntur et remittuntur. quod neque earum ratio in indiuisibili constituit sic ratio numeri. neque dantur esse subale subiecto sicut et forme subales. et ideo intenduntur et remittuntur in quantum subiectum reductur magis in actum ipsarum per actionem agentis causantis eas: vni sicut virtutes acquisite augentur ex actibus per quos causantur. ita virtutes infuse augentur per actionem dei a quo causantur. ac

Articulus Undecimus

tus enim nostri p[ro]p[ri]e ad augmentum charitatis et virtutum infusarum ut disponentes sicut et ad charitatem a principio obtinendam. H[oc] enim faciens quod in se est: p[ro]parat se ut a deo recipiat charitatem. Ulteri[us] autem actus nostri p[ro]p[ri]e esse merito: respectu augmenti. quod p[ro]supponunt charitatem que est principium merendi. Sed nullus potest mereri quod a principio obtineat charitatem. quod meritum sine charitate esse non potest. Sic ergo charitatem augeri p[er] intensiorem dicimus. ¶ Ad primum ergo d[omi]n[u]m quod sicut in charitate et in alijs q[ua]ntitatibus dicitur augmentum p[er] similitudinem ita et q[ua]ntitas: ut ex dicitur p[er] 3. ¶ Ad secundum dicitur quod forma est invariabilis. quod non est variatio is subiectum. P[ro]p[ri]e tamen dicitur variabilis p[ro]ut subiectum sine eam variatum pl[ur] et min[us] eam p[ro]cipiat. ¶ Ad. iij. dicitur quod motus alicui[us] rei potest intelligi sine essentia dupliciter. Vno modo q[ui] ad id quod est p[ro]p[ri]e esse. scilicet essentialis. vel non esse: et sic motus sine essentiam non est nisi motus sine esse et non esse. quod est generatio et corruptio. Alio modo potest intelligi motus sine essentiam: si sit motus sine quodcumque quod adheret essentie. sicut dicimus cor p[ro]p[ri]e essentialiter motus veri sine locum. quod de loco ad locum eius subiectus transferretur. Sicut etiam et qualitas dicitur suo modo moveri essentialiter p[ro]ut variatur sine p[ro]fectu et imp[er]fectu. vel magis subiectus sine eam. ut ex dicitur patet. ¶ Ad. iij. dicitur quod id quod predicatur essentialiter de charitate non predicatur de ea sine magis et min[us]. Non enim dicitur magis et minus virtus. sed maior charitas dicitur maior virtus p[ro]p[ter] modum signandi. quod signat ut substantia. sed quod ipsa non predicatur essentialiter de suo subiecto. subiectum sine eam recipit magis et minus. ut dicitur subiectum habens magis charitatem est magis virtuosum. ¶ Ad. v. dicitur quod charitas non diminuitur. quod non h[ab]et causam diminutam ut argumentum p[ro]bat. h[ab]et autem causam augmenti. scilicet deum. ¶ Ad. vi. dicitur quod augmentum quod fit per additionem est augmentum substantie quantitate. Sic autem charitas non augetur ut dictum est. et per hoc patet solutio ad septimum. ¶ Ad. viij. dicitur quod charitas dicitur augeri vel moveri non quod ipsa sit subiectum motus: sed quod eius subiectum sine ipsam mouetur et augetur. ¶ Ad. ix. dicitur quod licet deus sit invariabilis. tamen absque sua varietate variat res. Non enim est necessarium ut omne mouens moueat. ut p[ro]bat in li. phi. et hoc p[ro]cipue deo p[ro]p[ri]e. quod non agit p[ro] necessitate nature sed p[ro] voluntate. ¶ Ad. x. dicitur quod omnibus qualitatibus et formis est c[on]suetudo

magnitudinis que dicta est. scilicet p[ro]fectio earum in subiecto. alique tamen qualitates p[ro]ter istam magnitudinem seu quantitate que p[ro]p[ri]e eis p[ro] se h[ab]ent aliam magnitudinem vel quantitate que c[on]p[er]it eis p[ro] acc[us] et hoc dupliciter. Vno modo ratione subiecti: sicut albedo dicitur quanta p[ro] acc[us] quod subiectum eius est q[ui]t[us]. v[er]o augmentato subiecto augmentat albedo p[ro] acc[us] Sed sine augmentum non dicitur aliquid magis albu[m]: sed maior albedo sicut etiam dicitur aliquid magis albu[m]. Non enim aliter predicatur ea que p[ro]tinent ad hoc augmentum sed de albedine et de subiecto r[ati]one cui[us] albedo p[ro] acc[us] augeri dicitur. Sed hic modus q[ua]ntitatis et augmenti non competit qualitatibus anime scilicet scientiis et virtutibus. Alio modo quantitas et augmentum attribuitur alicui qualitati p[ro] acc[us] ex parte obiecti in quod agit. et hoc dicitur quanta virtute. que magis dicitur p[ro]p[ter] quantitate obiecti vel c[on]tinentiam. sicut dicitur magne virtutis quod magnum pondus potest ferre vel qualitercumque potest magnam rem facere sine magnitudine dimensionum sine sue magnitudine p[ro]fectio. vel sine quantitate discretam. Sicut dicitur aliquid magne virtutis qui potest multa facere. Et hoc modo quantitas p[ro] accidens potest attribui q[ua]ntitatibus anime. scilicet scientiis et virtutibus. Sed tamen hoc inter est inter scientiam et virtute. quod de r[ati]one scientie non est quod sine se extendat in actum respectu omnium obiectorum. Non enim e[st] necesse quod sciens omnia scibilia cognoscat. sed de r[ati]one virtutis est quod in omnibus virtuose agit. vnde scia potest augeri vel secundum numerum obiectorum. vel sine intensiorem eius in subiecto. virtus autem vno modo tamen. Sed considerandum est quod eiusdem rationis est quod aliqua qualitas aliquid magnus possit. et quod ipsa sit magna. sicut ex supradictis patet. v[er]o magnitudo perfectionis potest dici magnitudo virtutis. ¶ Ad. xi. dicitur quod motus augmenti charitatis reducitur ad alteratorem non tamen sine quod alteratio est inter contraria prout est tantum in sensibilibus et in sensibili parte anime. Sed prout alteratio et passio dicitur sine receptionem et perfectionem. sicut sentire et intelligere est quoddam pati et alterari. et sic distinguit philosophus alterationem et passionem in secundo de anima. ¶ Ad. xij. dicitur quod deus auget charitatem non novam charitatem infundendo: sed eam que p[ro]estebat perficiendo. ¶ Ad. xij. dicitur quod sicut actus egrediens ab agente potest causare virtutem acquisitam p[ro]p[ter] impressionem virtutum activarum et passivarum

De virtutibus in communi

ut supra dictū ē. ita potest eam augere. ¶ Ad
xliij. di. q. q. charitas et alie virtutes infuse nō
augentur active ex actibus: sed tñm dispositiue
et meritoie ut dictū est. Non tñm oportet q.
quilibet actus pfectus cohercat quantitati vir-
tutis. Nō em̄ oportet q. habēs charitatē sp̄
operi s̄m totū posse charitatē. vsus em̄ habi-
tū subiacet voluntati. ¶ Ad. xv. dōm q. rō
virtutis in suplatiōe p̄sistit nō quantū de se
sed quantū ad suū obiectū. q. per virtutē or-
dinatur homo ad vltimū potētie qd̄ est bene
operari. vñ ph̄s dē vij. phi. q. dē est dispo-
sitiō ad optimū. tñm ad hoc optimū aliq̄s potest
esse magis vel min⁹ disposit⁹. et s̄m hoc vir-
tus recipit aliquid magis vel minus. Vel di-
cendū q. vltimū nō ē simpliciter sed vltimū
specie sicut ignis est specie subtilissimū corpo-
rum. et homo dignissimū creaturarum. et tñm
vnus hō est dignior altero. ¶ Ad. xvi. di.
q. ratio virtutis nō p̄sistit in diuisibili s̄m se:
sed ratiōe sui obiecti inquantū querit mediū
ad quod querendū potest aliq̄s diuersimode se
habere vel peius vel melius. et tñm ipm̄ mediū
nō est omnino indiuisibile. q. h̄z aliq̄a latitudo
dinē. Sufficit em̄ ad virtutē q. appropin-
quet ad mediū. ut d̄. ij. ethico. Et p̄pter
hoc vnus actus altero virtuosior dicitur.
¶ Ad. xvij. dicendū q. virt⁹ charitatis est
infinita ex parte dei vel finis. Sed ad illum
infinitum charitas finite disposit⁹. vñ potest
magis et minus esse. ¶ Ad. xvij. dicendū
q. nō om̄ne p̄fectum est p̄fectissimū: sed solū
illud quod est in vltimo actualitate. Et idē
mihi p̄hibet qd̄ est p̄fectū s̄m virtutē adhuc
magis p̄fici. ¶ Articulus duodecim⁹.

Quod tertio queri-
tur de distinctione virtutū. Et
videtur q. non recte virtutes di-
stinguantur. Moraliam em̄ recipiūt speciem ex
fine. Si ergo virtutes distinguantur s̄m sp̄z
oportet q. hoc sit ex pte finis. sed nō ex pte fi-
nis p̄mi. q. sic essent infinite virtutes s̄m
speciem. ergo ex pte finis vltimi. Sed finis
vltimus virtutū est vnus tñm. s̄z deus siue fe-
licitas. ergo est vna tñm virt⁹. ¶ Preterea. 2.
ad vnū finē peruenitur vna opatione. Vna
autem operatio est ex vna forma. Ergo ad
vnū finem ordinatur hō per vnā formā.
Finis autē hominis est vnus. s. felicitas. er-
go et virtus que est forma per quā homo or-
dinatur ad felicitatem est vna tñm. ¶ Pre-
terea. 3. Forme et accidētia recipiūt nūerū

s̄m materiā vel subiectū. subiectū autē vlti-
mū est anima vel potentia aīe. ergo videt q.
virtus sit vna tñm. q. aīa est vna. vel saltem
q. virtutes non excedant nūerū potētiarū aīe.
¶ Preterea. 4. habitus distinguuntur p̄ obiecta
sicut et potētie. Cum ergo virtutes sint qd̄a
habitus. videtur q. eadē sit ratio distinctio-
nis virtutum et potētiarū anime. et sic vir-
tutes nō excedant nūerū ponarum anime.
¶ Sed dice. q. habit⁹ distinguuntur p̄ actus
et nō per potētias. ¶ Sed p̄ta principiatā
distinguuntur s̄m principia et nō eodē modo. q.
ab eodem res habent esse et vnitatē. S̄z ha-
bitus sunt principia actū. ergo magis di-
stinguuntur actus penes habit⁹ q̄ eodē modo.
¶ Preterea. 6. virtus necessaria est ad hoc vt
homo inclinatur ad id qd̄ est virtus per mo-
dum nature. Est em̄ virtus (vt Zull⁹ dicit)
habitus in modū nature rōni p̄sentane⁹. Ad
id ergo ad qd̄ ipsa potentia naturaliter incli-
natur non indiget homo virtute. Sed vo-
luntas hominis naturaliter inclinatur ad vlti-
mū finem. ergo circa vltimum finem nō est
necessarius homini aliq̄s habitus virtutis.
P̄pter qd̄ nō p̄hibet p̄sentari aliq̄s virtutes
quarū obiectū esset felicitas. nec ergo nos de-
bemus ponere aliq̄s virtutes theologicas cu-
ius obiectum sit deus. qui est vltim⁹ finis.
¶ Preterea. 7. virt⁹ est dispositio p̄fecti ad op-
timū. Sed fides et spes imp̄fectionē quandā
importat q. fides est de nō v̄s̄is. spes de nō
habitis. p̄pter qd̄ cū venerit qd̄ p̄fectum est
euacuabit qd̄ in pte est. vt d̄. i. Chor. xij.
ergo fides et spes nō debent poni virtutes.
¶ Preterea. 8. ad deū nō potest aliq̄s ordinari nisi
si per intellectū et affectū. Sed fides suffici-
enter ordinat intellectū hoīs in deum: chari-
tas autē affectū. ergo p̄ter fidē et charitatem
non debet poni spes virtus theologica.
¶ Preterea. 9. id qd̄ est ḡn̄ale omni virtuti
non debet poni specialis virtus. Sed chari-
tas videtur esse cōmūis omnibus virtutibus.
vt d̄ Aug. in li. de mor. eccle. Nichil aliud est
v̄tus q̄ ordo amor. Ip̄a etiā charitas d̄ esse
forma oīm v̄tutū. ergo nō d̄ potest vna sp̄eal
virt⁹ inter theologicas. ¶ Pre. 10. in deo
nou solū p̄siderat veritas quā respicit fides.
vel sublimitas quā respicit spes. vt bonitas
quā respicit charitas. S̄z sunt plura alia que
deo attribunt. vt sapia pōna et m̄lta h̄mōi
ergo videt q. sit v̄l vna tñm v̄tus theologica. q.
oīa illa vnū sūt in deo. vel q. sint tot v̄tutes
theologice q̄ sūt q̄ attribuntur deo. ¶ Pre.

Articulus Duodecimus

virtus theologica est cuius actus immediate ordiatur in deum. Sed plura alia sunt talia: sicut sapientia que preceplatur deum, timor que reueretur ipsum, religio que colitur eius ergo non sunt tamen tres virtutes theologice.

¶ Pre. 12. finis est ratio eorum que sunt ad finem, habet ergo virtutibus theologice que habet recte ordiatur ad deum videtur superfluum ponere alias virtutes.

¶ Pre. 13. virtus ordiatur ad bonum. Est enim virtus que bonum facit habere, et operum eius bonum reddit. Sed bonum est tamen in voluntate et in appetitibus preter, et sic videtur que non sunt alique virtutes intellectuales.

¶ Pre. 14. prudentia est quodammodo virtus intellectualis, ipsa autem ponitur inter morales ergo videtur que morales virtutes non distinguuntur ab intellectualibus.

¶ Pre. 15. scientia moralis non tractat nisi moralia, tractat autem scientia moralis de virtutibus intellectualibus ergo virtutes intellectuales sunt morales.

¶ Pre. 16. illud quod potest in dione alicui non distinguitur ab eo. Sed prudentia imponitur in dione virtuti moralis. Est enim virtus moralis habitus electivus inmediate persistens determinata secundum rectam rationem ut dicitur. ii. ethi. Recta enim ratio agibilium est prudentia: ut dicitur. vi. ethi. ergo morales virtutes non distinguuntur a prudentia.

¶ Pre. 17. sicut prudentia preter ad agnitionem practica: ita et ars. Sed preter arte sunt alique virtutes et habent intellectia parte ordiatur ad cooperandum artificialia, ergo pari ratione etiam preter prudentiam sunt alique habitus virtuosus in appetitu virtutes morales diffinitae a prudentia.

¶ Sed dicendum quod ideo arti non videtur alique virtus in appetitu, quia appetitus est singulariarius, ars autem vltima.

¶ Sed contra Aristoteli dicitur. ii. ethi. quod ira spiritus est circa singularia, sed odiosus est etiam vltimo, habet enim odium omnem latronum genus. Odium autem ad appetitum pertinet, ergo appetitus est respectu vltimo.

¶ Pre. 19. vnaqueque potentia naturaliter tendit in suum obiectum. Obiectum appetitus est bonum apprehensum, ergo appetitus naturaliter tendit in bonum ex quo est apprehensum. Sed ad apprehendum bonum sufficienter nos perficit prudentia, ergo preter prudentiam non est necessarium nos habere aliam virtutem aliam moralem in appetitu cum ad hoc sufficiat inclinatio naturalis.

¶ Pre. 20. ad virtutem sufficit cognitio et operatio. Sed vnumquodque horum habetur per prudentiam, ergo preter prudentiam non oportet ponere alias virtutes morales.

¶ Pre. 21. sicut appetitui habet distinguuntur penes obiecta ita et habitus cognoscitivus. Sed de omnibus moralibus est vnum habitus cognoscitivus, ut scientia moralis circa omnia moralia: vel etiam prudentia, ergo etiam vna est in appetitu virtus moralis.

¶ Pre. 22.

que conveniunt in forma et differunt solum in materia sunt vnum secundum speciem. Sed omnes virtutes morales conveniunt secundum id quod est formale in eis, quia in omnibus est medium acceptum secundum rationem rectam, non autem differunt nisi penes materiam, ergo non differunt specie sed numero tamen.

¶ Preterea. 23. ea que differunt specie non denominantur ab invicem. Sed virtutes morales denominantur se invicem, quia (ut Augustinus dicit) oportet quod iusticia sit fortis, et temperata, et temperantia iusta et fortis et sic de aliis, ergo virtutes non distinguuntur ab invicem.

¶ Pre. 24. virtutes theologice et cardinales sunt principaliores quam morales, sed virtutes intellectuales non dicuntur cardinales neque theologice, ergo nec morales debent dici cardinales: cum cardinales dicantur quasi principales.

¶ Pre. 25. tres ponuntur aie pres, scilicet rationalis irascibilis et concupiscibilis, ergo si sunt alique virtutes principales: videtur que sunt tres tamen.

¶ Pre. 26. alie virtutes videntur esse istis principaliores sicut magnanimitas que operatur magnam in omnibus virtutibus, ut dicitur. iiii. ethi. et humilitas que est custos virtutum, Mansuetudo etiam videtur esse principalior quam fortitudo: cum sit circa iram a qua denotatur irascibilis, Liberalitas etiam et magnificentia que dant de suo videntur esse principaliores quam iusticia que reddit alteri debitum, ergo iste non sunt virtutes cardinales sed magis alie.

¶ Pre. 27. philosophus non distinguitur a suo toto, sed alie virtutes ponuntur a Tullio pres istarum, 4. scilicet prudentie, iusticie, fortitudinis et temperantie, ergo saltem alie virtutes morales non distinguuntur ab istis, et sic videtur virtutes non recte distingui.

¶ Sed contra est quod dicitur. 1. Chor. xiiij. Nunc autem manet fides, spes charitas. Et Sapientie. viiij. Sapientiam sobrietatem et prudentiam dicitur iusticia et veritatem. Rñdeo. di. quod vnumquodque distinguitur secundum speciem: secundum id quod est formale in ipso. Forma autem in vno quoque est id quod est complementum diffinitionis eius, vltima enim differentia constituit speciem unde per eam differt diffinitum secundum speciem ab aliis, et si ipsa sit multiplicabilis formaliter secundum diversas rationes et species diversas, dividit secundum ipsius diversitatem, Illud autem quod est completivum et vltimum formale in diffinitione virtutis, est bonum. Vnde virtus vltima accepta sic diffinitur. Virtus est que bonum facit habentem: et opus eius bonum reddit, ut patet in li. ethico. 3. vñ et virtus hominis de qua loquimur oportet quod diversificet secundum speciem, secundum quod bonum ratione diversificat. Cum autem homo sit habet inquantum rationalis est

De virtutibus in communi

opoz hois bonū esse ei qd est aliquat rōnale
rōnal at ps siue intellecta pphēdit et cogni-
tiua et appetitū. pmet aut ad rōnale partē
nō solum appetitus qui est in ipsa parte ra-
tionali consequens apprehensionē intellecte
qui dicitur volūtas: sed eius appetitus q est
in parte sensitua hois. et diuidit p irascibile
et p cupiscibile. nā etiā hic appetit i hoie se-
quit apphēsis rōnis in qtu impio rōnis sub
dicitur vñ r pteclare dē aliq liter rōne. bonū er-
go hois est bonū pgnitū et bonū appetitiue
pct nō at fm eadē rōne vtiq pct bonū attri-
buit nā bonū appetitiue pct attribuit forma
Ipsum em bonū est appetitiue pct obiectum
Sed intellecte pct attribuit bonū nō forma
liter s materialr tm Nā cognoscere verū est
qd dā bonū pgnoscitiue pct. liz sub rōne bo-
ni nō competet ad cognoscitiua s magis ad
appetitiua. nā ipsa cognitio veri ē qd dā ap-
petibile. Oportz ergo alterius rōnis esse v-
tutem que pficit pct pgnoscitiua ad pgnoscē-
dum verū que pficit pct appetitiua ad ppe-
hendendū bonū. Et ppter hoc phūs in li.
ethi. distinguit virtutes intellectuales a mo-
ralibus. et intellectuales dicuntur q perficiūt
partē intellectuale ad cognoscendū verum.
Morales at q pficiūt pct appetitiua ad ap-
petendū bonū Et q bonū magis pgnue cō-
petit pct appetitiue q intellecte. ppter hoc
nomē virtutis cōmū r magis pprie pperit
virtutibz appetitiue pct q virtutibz intellecte
licet virtutes intellecte sint forte meliores et
pfectiores actiones q virtutes morales. vt
pbat vi. ethi. Cognitio aut veri nō est oim
vni rōnis. alia em rōne cognoscit verū ne-
cessariū et verū ptingens opatione Et iterū
vex necessariū alia rōne cognoscit si sit pct se
notū. sicut in intellectu pgnoscuntur prima
principia alia rōne si fiat notū ex alio: sicut
sunt cognitioes p sciam vel sapiam circa al-
tissima. in qbus etiā est alia rō pgnoscendi
de eis cognoscēdis Silt circa ptingētia opa-
bilis nō est eadē rō cognoscēdi ea que sunt in
nobis q dicuntur agibilia: vt sunt opationes
et passioes nostre: circa quas frequēter con-
tingit errare ppt aliq passionē: quoz ē pru-
dentia. Et ea que sunt extra nos a nobis fa-
ctibilia. in qbus dirigit ars. qru rectā estia-
tionē passioes aie nō corrūpūt Et ido phūs
ponit. vi. ethi. virtutes intellectuales s sapi-
entia sciam et intellectu prudētia et artem
Silt etiā bonū appetitiue pct nō fm eandē
rōnem se hz in omibz rebz hūanis hmoi autē

bonū in impata matia ponit. s. in passioibz
irascibilis et in passioibz cupiscibilis. et in
opatioibz nris: q sunt circa res exteriores q
sumunt in vsuz nrm sic ē emptio et veditio r
hmoi alia Bonū em hois in passioibz est vt
sic hō in eis se hēat q p earū spēm a rōnis iu-
dicio nō declinet. vñ si aliq passioes sunt que
bonū rōnis nate sunt impedire p modū mu-
tatis ad agēdū vl psequēdū: bonū virtutis
pripue pssit in qdā refrenatiōe r retractōe
sicut pct de tpantia q refrenat et pscit p-
piscencias Si at passio nata sit pripue bonū
rōnis impedire in retrahēdo. sicut timor: bo-
num virtutē circa hmoi passioes erit in susti-
nendo qd facit fortitudo Circa vō res exteri-
ores bonū rōnis pssit in hoc q debita ppor-
tionē suscipiant fm q pmet ad pgnitiones
hūane vite: et ex hoc impōitur nomē iusticie
cui est dirigere r eqūitate in hmoi inuenire.
Sz pssiderādū est q tā bonū intellecte partē
q appetitiue est duplex. s. bonū qd ē vltimū si-
nis. et bonū qd est ppter finē. nec est eadē rō
vtriusq. et ideo post oēs virtutes pdictas fm
qs hō bonū psequit et his que sunt ad finem
oportet esse aliqs virtutes fm qs hō bñ se hz
circa vltimū finē qd de est. vñ et theologice
dicuntur. qz deū hnt nō solū p fine s etiā p
obiecto Ad hoc aut q moueamur recte in fi-
nem dz finis esse cognitū et desideratū. Desi-
deriū at finis duo cōcernit. s. fiducia de fine
obtinēdo. qz nullus sapiens mouet ad id qd
assequi nō pōt. et amorē finis. qz nō deside-
ratur nisi amātū. et ideo virtutes theologice
sunt tres. s. fides q deū cognoscim. spes qua
ipm nos obtēcturos esse spām. r charitas q
eū diligit. Sic ergo patet q sunt tria gna
virtutū. theologice. intellectuales et morales
et qdlibz genz sub se plures spēs hz Ad. i.
ergo di. q moralia recipiūt spēm a finibz ppi-
mis q nō sunt infiniti. si i eis sola dicitia for-
malis pssiderēt. nā finis primū vniuersiū q
ē bonū qd ipe opat. qd differt rōne vt omis
est. Ad. ij. ddm q rō illa pcedit in his q
agūt p mutationē nate. qz ea psequūtur finē
vna actiōe r vna forma hō autē ideo hz rōne
qz p plura et diuersa opret q ad finē suū per-
ueniat. vñ sunt ei necessarie plures virtutes.
Ad. iij. d. q accitua multiplicātur nūero
fm nūez. s. fm spēm nō. vñ nō oz vnitatem
vl mltitudiez i virtutibz pssiderati fm subiectū
qd est aia vl ponē ei nisi qtin diuersitatem
ponaz psequit diuersa rō boni fm qua distig-
uūtur virtutes vt dictū est. Ad. iij. di. q

Articulus Duodecimus

non sicut eandem rationem est aliquid obiectum potentie et habitus. Nam potentia est sicut quae simpliciter possumus aliquid. puta irasci vel considerare. Habitus autem est sicut quae aliquid possumus bene vel male agere: ut dicitur in ethicis. et ideo ubi alia ratio boni est. alia ratio obiecti quantum ad habitum sed non quantum ad positionem. propter quod contingit in una positione multos habitus esse. ¶ Ad v. di. quod nihil prohibet aliquid esse causam effectivam alteri quod non est causa finalis illi. sicut medicina est causa effectiva sanitatis que est finis medicine: ut philosophus dicitur in 1. ethice. habitus ergo sunt cause effectivae actuum sed actus sunt fines habituum. et ideo habitus formaliter sicut actus distinguuntur. ¶ Ad. vi. di. quod respectu finis que est nature humane proportionatur sufficit homini ad bene habendum inclinatio naturalis. et propter hoc philosophi non posuerunt aliquid virtutes quantum obiectum esset felicitas de qua ipsi tractabant Sed finis in quo beatitudinem speramus deus est nature facultate excedens et ideo super naturalem inclinationem sunt nobis virtutes quibus in fine ultimum elevemur. ¶ Ad. vii. di. quod attingere ad deum qualitercumque etiam imperfecte maioris perfectionis est quam perfecte alia attingere. Unde etiam philosophus dicitur in libro de natura animalium et in libro de celo quod cum modicum de sublimibus rebus percipimus est dignum quod de alijs rebus multum cognoscimus etc. Et ideo nihil prohibet fidem et spem esse virtutes. quibus per ea scilicet perfecte attingatur ad deum. ¶ Ad viii. dicitur. quod affectus in deum ordiatur et per spiritum in quantum confidit de deo. et per charitatem in quantum diligit ipsum. ¶ Ad. ix. di. quod amor est principium et radix omnium affectionum. Non autem tamen gaudemus de presentia boni nisi in quantum amatum est. Et sic patet in omnibus alijs affectionibus. Sic ergo omnis virtus est ordiatur amoris. nec tamen sequitur quod charitas que est amor non sit virtus specialis sed oportet quod sit principium quodammodo omnium virtutum. et sic etiam est forma omnium virtutum. in quantum omnes moventur ad suum finem. ¶ Ad. x. di. quod non oportet sicut omnia attributa divina accipi virtutes theologicas: sed solum illa sicut que appetitum nostrum movent ut finis et sicut hoc sunt tres virtutes theologice ut dicitur in 1. ¶ Ad. xi. di. quod religio habet deum pro fine: non autem pro obiecto. sed ea que deo offert colendo ipsum. Et ideo non est virtus theologica. Sic etiam sapientia que nunc preplamur deum cum non immediate respicit ipsum deum. sed effectus ex quo ipsum in presentia preplamur. Timor etiam respicit pro obiecto aliquid aliud quam deum: vel penas vel propriam parvitatem ex se. Considerat deus homo deo reverenter

se subicit. ¶ Ad. xij. d. quod sic in speculativis sunt principia et conclusiones ita et in operativis sunt fines et ea que sunt ad finem. Sicut ergo ad perfectam cognitionem et expeditam non sufficit quod homo bene se habeat circa principia per intellectum: sed ulterius requiritur scientia ad conclusiones: ita et in operativis preter virtutes theologicas quibus nos bene habemus ad finem ultimum sunt necessarie virtutes alie quibus bene ordiemur ad ea que sunt ad finem. ¶ Ad. xiiij. di. quod licet bonum in quantum habet obiectum appetitive virtutis et non intellective tamen id quod est bonum potest inveniri etiam in intellectiva. nam agnoscere tamen quoddam bonum est. et sicut habitus perficiens intellectum ad verum cognoscendum habet rationem virtutis. ¶ Ad. xiiij. di. quod prudentia sicut essentia sua intellectualis est: sed habet materiam. et ideo quicquid cum moralibus numeratur quodammodo media existens inter electuales et morales. ¶ Ad. xv. dicitur. quod virtutes intellectuales licet distinguantur a moralibus: pertinent tamen ad sciendum morale quantum actus eorum voluntati subditur. utimur enim scientia cum volumus. et sic de alijs virtutibus intellectualibus. Et hoc autem morale aliquid dicitur quod se habet aliquid modo ad voluntatem. ¶ Ad. xvi. di. quod ratio recta prudentie non potestur in ditione virtutis moralis quasi aliquid de essentia eius existens. sed sicut causa quodammodo effectiva ipsi vel per participationem. Nam virtus moralis nihil aliud est quam participatio rationis quedam rationis recte in parte appetitiva ut in superioribus dicitur est. ¶ Ad. xvij. d. quod materia arte sunt exteriora sacrificia. Materia autem prudentie sunt agibilia in nobis ex natura. Sic ergo ars requirit rectitudinem quodammodo in rebus exterioribus que ars disponit sicut aliquid formam. ita prudentia requirit rectam dispositionem in passionibus et affectibus nostris. Et propter hoc prudentia requirit aliquos habitus morales in parte appetitiva. non autem ars. ¶ Ad. xvij. dicitur. Appetitus enim in intellective parte que est voluntas potest esse virtus boni quod per intellectum apprehenditur. non autem appetitus que est in parte sensitiva. quod nec sensus velle apprehendit. ¶ Ad. xix. di. quod licet appetitus naturaliter moveatur in bonum apprehensum. ad hoc tamen quod faciliter inclinatur in hoc bonum quod ratio sequitur per prudentiam perfectam: requirit in parte appetitiva aliquos habitus virtutis. et precipue ratio inclinans ad bonum. In cuius contrarium appetitus natus est ferri absolute. Sicut et concupiscibilis nata est moveri in delectabile sensus et irascibilis in vindictam: que tamen interdum nos prohibet per suam delectationem.

De virtutibus incommuni

Similiter etiā volūtas ea q̄ in vsum hoīs veniunt nata est appetere sibi ad necessitatē vite. Sed rō deliberās aliq̄ p̄cipit alteri cōsistēda et ideo in pte appetitū nēcessariū est ponere habitus virtutū ad hoc q̄ faciliter obediat rōni.

¶ Ad. xx. d. q̄ cognitio ad prudentiā immediate p̄tinet ad eā mediā appetitū virtute. et ideo oportet in appetitū etiā virtute poni aliquos habitus q̄ dicuntur virtutes morales.

¶ Ad. xx. di. q̄ in omnib⁹ moralib⁹ est vna ratio veri. in omnibus em̄ moralib⁹ est verum p̄tingēs agibile. nō tamē in eis est vna rō q̄ est obiectū virtutis. et ideo respectu omnium moralium est vn⁹ habit⁹ cognoscitiuus: s̄ non vna virtus moralis.

¶ Ad. xxij. d. q̄ medij in diuersis materijs diuersimode inueniuntur. diuersitas medij in virtutib⁹ moralibus causat diuersitatē formale s̄m quā virtutes morales sp̄e differunt.

¶ Ad. xxij. di. q̄ quedam virtutes morales sp̄eales et circa naturam sp̄ealem existētes appropriāt sibi illud q̄ est cōmune omni virtuti et ab eodē noianē p̄pter id q̄ hoc q̄ est omnib⁹ p̄mū in aliq̄ sp̄eiali materia p̄cipue facultatē et laudem h̄z. Manifestū est em̄ q̄ ad quālibet virtutē requiritur q̄ act⁹ ei⁹ modificat s̄m debitas cōstantias quib⁹ in medio p̄stituit q̄ sit directus in ordine ad finē vel ad q̄d cūq̄ aliud extrinsecus. Et tertiū q̄ habeat firmitatē. immobilitatē em̄ opari est vna de p̄ditionib⁹ virtutis vt p̄z. iij. ethi. Persistere autē firmiter p̄cipue h̄z difficultatē et laudē in piculis mortis. Et ideo virt⁹ que est circa hanc materiā nomē sibi fortitudinis v̄dicat. Cōtinere autē sp̄eialiter h̄z difficultatē et laudē in delectabilibus tactus. Vnde virt⁹ que est circa hanc materiā p̄pantia noiat. In vsu autē rerū exteriorū p̄cipue requiritur et laudatē rectitudo q̄ in h̄mōi bonis hoīs sibi cōsistat. et ideo hoc est bonū virtutis in eis q̄ quātum ad ea homo directe s̄m equalitatē quādā se h̄z ad alios. et ad hoc denoiat iusticia. Quāq̄ ergo auctores de virtutib⁹ loquētes vtunt nomie fortitudinis et p̄pantie et iusticie. nō s̄m q̄ sunt virtutes sp̄eales in determinata materia. sed s̄m hoc d̄ q̄ p̄pantie d̄ esse p̄pare. i. seruare et eadē rōne in alijs. De prudentia vero manifestū est q̄ q̄dā mō est generalis inquantūz habet p̄ materia oīa media. et inquantū eam oēs virtutes morales q̄dā mō p̄cipiūt vt ostensum est. Et hac rōne d̄ q̄ oīs virtus moralis debet esse prudens.

¶ Ad. xxij. di. q̄ vt aliqua d̄ moralis quasi principalis. q̄ sup

eam et alie virtutes firmantur sicut ostium in cardine. Et q̄ ostium est p̄ q̄d introitur in domum: ratio cardinalis virtutis non p̄petit virtutib⁹ theologice que sunt circa vltimū finē ex quo nō est introitus vel mot⁹ ad interiorius. Cōuenit em̄ virtutib⁹ theologice q̄ super eas alie virtutes firmantur sicut supra aliquod immobile. et ideo fides d̄ fundamentū primo Tho. iij. Fundamentū aliū r̄. spes anchora Iherie. vi. Sicut autē anchoram r̄. Caritas radix Ephe. iij. in charitate radicati Sicut etiā intellectuales nō dicuntur cardinales. q̄ p̄ficiūt in vita p̄tēplatiua quedā r̄. s. sapiētia et intellect⁹. Vita autē p̄tēplatiua est finis. vnde nō habet rōnē ostij. Sed vita actiua qua p̄ficiūt moralis est vt ostium ad p̄tēplatiuā. Aliq̄s autē nō h̄z virtutes sibi coherentes vt cardinalis dici possit. Sed prudentia q̄ dirigit vita actiua inter cardinales virtutes p̄putat.

¶ Ad. xxv. di. q̄ in pte rōnali est et appetitiua que vocatur voluntas. et apphensiuā que vocat rō. vñ in parte rōnali sunt due virtutes cardinales. prudentia quātū ad rōnē. et iusticia quātū ad voluntatē. In p̄cupiscibili autē p̄pantia: sed in irascibili fortitudo.

¶ Ad. xxvi. di. q̄ in vnaquaq̄ materia oportet esse cardinalē virtutem circa id q̄ est p̄ncipali⁹ in materia illa. Virtutes autē q̄ sunt circa illa q̄ p̄tinet ad illam materiā dicuntur secundarie vel adiuncte sicut in passibilibus p̄cupiscibilis p̄ncipaliorum sunt p̄cupiscētie et delectatōes q̄ sunt s̄m tactū circa q̄s est p̄pantia. Et ideo in materia ista p̄pantia ponit cardinalis. eutropolia v̄o que circa delectatōes que sunt in ludis. Sicut inter passiones irascibilis p̄cipuū est q̄d p̄tinet ad timores et audacias circa p̄icta mortis circa que est fortitudo. vnde fortitudo ponitur virtus cardinalis in irascibili. nā mā: fueritudo est circa iras: l̄q̄ ab ira denoiat irascibilis p̄pter hoc q̄ est vltia inter passiones irascibilis. Nec etiā magnanimitas et hūilitas que aliquo mō se h̄nt ad spem vel fiducia alicui⁹ magni. Nō em̄ ita mouet hoīem ira et spes sicut timor mortis. In actionib⁹ autē q̄ sunt respectu exteriorū q̄ veniūt in vsum vite p̄mittit et p̄cipuū est q̄ vnicuiq̄ q̄d sū ē redat: q̄d facit iusticia. Hoc em̄ subtracto neq̄ liberalitas neq̄ magnificētia locū habet. Et ideo iusticia est cardinalis virt⁹: et alie sunt adiuncte. in actib⁹ etiā rōnis p̄cipuū est eligere q̄d facit prudentia. Ad hoc em̄ ordinat et cōsulciua in quo dirigit eubulū et iudiciū. de

Articulus Duodecimus

consiliatis in quo diriguntur syneresis. Unde prudentia est cardinalis: alie vero virtutes sunt adiuncte vel secundarie. ¶ Ad. xxv. dicendū: qd alie virtutes ponuntur partes cardinalium nō integrales vel subiecte cum habeant materiā determinatā in actum propriū sed quasi partes potentiales inquantū particulariter participant et deficienter modum quod principaliter et pfectius ptingit virtuti cardinali.

¶ Articulus terciusdecimus

¶ Tridecimo que-

ritur. Utrum virtus sit in medio Videtur qd nō qd vt dicitur 1. de celo virtus est vltim potentie. Sed vltimū non est mediū sed magis extraneū. ergo virtus nō est in medio sed in extremo. ¶ Prete. 2. virtus non habet rōnē boni. est em̄ bona q̄litas mentis vt Augu. dicit Bonū autē habz rōnē finis qd est vltim: et ita extremū. ergo magis virtus est in extremo q̄ in medio. ¶ Pre. 3. bonū est contrariū malo. inter que nullus est mediū qd neqz bonū est neqz malū vt dicitur in predicamentis. ergo bonū habet rationes extremi. et sic virtus que bonū facit habentē et opus ei⁹ bonū reddit. vt dicitur. ij. ethico. nō est in medio sed in extremo. ¶ Prete. 4. virtus est bonū rōnis. hoc em̄ est virtuosus qd fm̄ rōnē est. rō autē in hoie nō se habz vt mediū sed vt supremū. ergo rō mediū nō cōpetit virtuti. ¶ Prete. 5. omis virtus aut est theologica aut intellectualis aut moralis vt ex superioribus patet. Sed virtus theologica non est in medio qd Bern. dicit qd mod⁹ charitatis est nō habere modū Caritas autē precipua inter alias virtutes theologicas est ratio earum Sicut etiā nec intellectualib⁹ virtutibus videtur cōpetere rō mediū. qd mediū est inter contraria. Res autē put sunt in intellectu non sunt p̄trarie. nec intellect⁹ cōrū p̄t ex intelligibili: vt dicitur in. iij. de aīa Sicut etiā nec virtutes morales vidētur esse i medio qd quedā virtutes morales p̄sistūt cū maximo sic fortitudo est circa maxia picula mortē. et magnanitas circa magnū in honorib⁹. et liberalitas circa magnū in sumptib⁹. Et pietas circa maxiam reuerētiā q̄ debet parētib⁹ quib⁹ nihil equalēs reddere possum⁹. Et sile est de religioe q̄ circa magna i cultu diuino cui nō possum⁹ sufficienter seruire ergo virtus non est in medio. ¶ Prete. si potēcia virtutis cōsistit in medio: oportz qd pfectiores ma-

gis virtutes p̄sistāt in medio. Sz v̄ginitas et paupertas sūt pfecte virtutes. qd cadūt sub cōsilio. qd nō est nisi de meliori bono. ergo v̄ginitas et paupertas essent in medio: qd videt esse falsum. qd v̄ginitas in materia venerorum abstinet ab omni venero. et ita tenet extremū. et sicut paupertas in passionib⁹. qd abrenunciat omib⁹. nō ergo videt qd rō virtutis p̄sistat in medio. ¶ Prete. 7. Boetius in Arithmetica assignat triplex mediū. s. arithmeticiū. vt. 6. inter. 4. et. 8. qd fm̄ equalem quantitātē distat ab vtraqz. Et mediū geometricū sicut. 6. inter. 9. et. 4. qd fm̄ eandē p̄portionē sesquialtera ab vtroqz extremo distat licet nō fm̄ eandē quantitātē Et mediū arithmeticiū siue musicū. sicut tria est mediū inter sex et duo qd que p̄portio ē vni⁹ extremi ad alterū sz sex ad duo. eandē p̄portio trium qd est distātia inter sex et tria ad vniū. quod est distātia inter duo et tria Nullū autē istoz mediū saluat in virtute. qd nō oportz qd mediū virtutē eq̄liter se habeat ad extrema neqz fm̄ quantitātē neqz fm̄ p̄portionē et terminoz et distātiarū ergo virtus nō est in medio. Sed di. qd virtus cōsistit in medio rōnis et nō i medio rei de qd dicit Boetius. Sed p̄tra Virtus fm̄ Aug. p̄putat inter maxia bona quib⁹ nullus male vti Si ergo bonū virtutē est esse in medio. oportz qd mediū virtutis maxie habeat rōnē mediū Sed mediū rei p̄fecti⁹ hz rationem mediū q̄ mediū rōnis. ergo mediū virtutis magis est mediū rei q̄ mediū rōnis. ¶ Pre. 9. virtus moralis est circa passiones et opationes nature que sunt indiuisibiles. In indiuisibili autē nō est accipere mediū et extrē ergo virtus nō cōsistit in medio ¶ Prete. x. phis in li. topt. dicit qd in voluptatib⁹ meli⁹ ē facere q̄ fecisse. vel fieri q̄ factum esse. Sed virtus aliqua est circa voluptates sz p̄pantia ergo cū virtus sp̄ querat qd meli⁹ est sp̄ p̄pantia q̄ret voluptates fieri. qd est tenere extremum et nō mediū: nō ergo virtus moralis cōsistit in medio. ¶ Pre. xi. vbi est inuenire magis et min⁹ ibi est inuenire mediū Sed in vicij⁹ est inuenire magis et min⁹ Est em̄ aliquis magis vel min⁹ luxuriosus vel gulosus. ergo in luxuria et gula et in alijs vicij⁹ est inuenire mediū. Si ergo rō virtutis est esse in medio: videt qd in vicij⁹ est inuenire virtutem ¶ Pre. xij. si virtus p̄sistit in medio hoc nō est nisi in medio duoz vicioz Hoc autē nō puenit omni virtuti morali. Iusticia em̄ nō est inter duo vicia: sz hz vniū em̄ vicij⁹ oppositū Acci

De virtutibus in communi

pere em pl⁹ q⁹ suū est hoc vicio sum ē S³ q⁹ auferat alicui de eo qd suū est absq⁹ suo vicio est ergo rō virtutis moralis est vt i medio p⁹sistat ¶ Pre. xij. mediū eq⁹līter distat ab extremis. Sed virtus nō equaliter distat ab extremis. Fortis em p⁹pinquior est audaci q⁹ timido. r liberalis p⁹disco q⁹ tenaci. et silr p⁹z in alijs. ergo vt⁹ moralis nō p⁹sistit in medio ¶ Pre. xij. de extremo i extremū nō trāsīt nisi p⁹ mediū Si ergo virt⁹ sit in medio nō itur de vno vicio opposito in aliud nisi p⁹ virtutē qd patet esse falsū ¶ Pre. xv. mediū et extrema sunt in eodē g⁹ne S³ fortitudo r timiditas r auaricia nō sunt in eodē g⁹ne. nā fortitudo ē in g⁹ne virtutē. timiditas et auaricia in g⁹ne vicij ergo fortitudo nō est mediū inter ea Et silr p⁹ dicit de alijs virtutib⁹ ¶ Pre. xvi. in q⁹rticantibus sic extrema sunt indivisibilia ita r mediū. nā p⁹ctū est r mediū r termin⁹ lineę. si igitur virtus p⁹sistit in medio : p⁹sistit in indivisibili. et hoc etiā videt p⁹ hoc qd ph⁹s d⁹ i. iij. ethi. q⁹ difficile est esse virtuosum sicut difficile est attingere signum v⁹l inuenire ceterum in circulo. ergo si virt⁹ in indivisibili p⁹sistat. videt q⁹ vt⁹ nō auget vel minuat qd est manifeste falsū ¶ Pre. i7. i indivisibili nō ē aliq⁹ diversitas. si ergo virt⁹ sit in medio sic in q⁹daz indivisibili : videt q⁹ in virtute nō sit aliq⁹ diversitas. ita q⁹ id qd est virtuosum vni sic sit virtuosus alteri. qd est manifestū falsū. nā aliq⁹ laudat in vno qd vitupat in alio ¶ Pre. i8. Quicqd v⁹l ad modicū elōgat ab indivisibili est extra indivisibile et extra centū. s³ si ita virtus sit in medio sicut in quodā indivisibili. videt q⁹ qd cūq⁹ vel ad modicū declinet ab eo qd ē rectū fieri sit extra virtutē. et sic rarissime opet hō s³ virtutē. nō ergo est virt⁹ in medio ¶ Sed p⁹tra est q⁹ oīs virt⁹ v⁹l est moralis v⁹l intellectualis vel est theologica. virt⁹ at moralis ē in medio. nā vt⁹ moralis s³ p⁹hm in .i. ethicoz est hūitus electiv⁹ imedietate p⁹sistēs virt⁹ etiam intellectualis videt esse in medio p⁹pter id qd ap⁹lus dicit Roma. .xij. Nō pl⁹ sape q⁹ optet sapere. sed sape ad sobrietatem Silr etiā virt⁹ theologica videt esse i medio Nam fides incedit media inter duas hereses vt d⁹ boer⁹ in li. de duab⁹ naturis. spes etiā est media inter p⁹sūptōz r despētōz. ergo oīs virt⁹ est i medio An. di. q⁹ virtutes morales et intellectuales sūt in medio. li3 aliter et aliter. virtutes aut theologice nō sūt in medio : nisi forte p⁹ accōs Ad cui⁹ evidētā sciēdū ē q⁹ cuiuslibet hūit⁹ bonū p⁹sistit in hoc s³ eq⁹ ad

equari sue regule v⁹l mēsure. vū dicim⁹ b⁹ū esse qd neq⁹ plus neq⁹ min⁹ h3 q⁹ d3 h3 Cōsiderā dum aut est q⁹ materia virtutū moralū sunt passīdes hūane. sic factibilia sunt matia arte bonū ergo sic in his q⁹ sūt p⁹ arte p⁹sistit in hoc q⁹ artificiatā accipiāt mēsuram s³ m q⁹ erigit ars q⁹ est regula artificiatōz. ita bonū in passionib⁹ et opatōib⁹ hūanis est q⁹ attingitur mod⁹ rōnis. q⁹ est mēsurā. et regla oīm passionū r opationū hūanaz Nā cū hō sit hō p⁹ hoc q⁹ rōnē h3 : opet q⁹ bonū hōis sit s³ m rōnem esse. q⁹ aut in passīōib⁹ v⁹l opatōib⁹ humanis aliq⁹ excedat modū rōnis vel deficit ab eo. hoc est malū. cū igit⁹ bonū hōis sit vt⁹ hūana p⁹ns est q⁹ virt⁹ moralis p⁹sistat i medio inter sup⁹habundantiā r defectū. vt sup⁹habundantia et defect⁹ accipiātur s³ m respectū ad regulā rōnis Virtutū at intellectualū q⁹ sūt in ipsa rōne quedā sunt p⁹actice. vt prudentia et ars quedā speculative. vt sapia scia r intellect⁹ et p⁹acticarū quidē virtū matēria sunt passīdes r opatōes hūane v⁹l ipsa artificiatā. materia at virtū speculative sūt res ipse necessitate aliter at se h3 rō ad vtraq⁹. nā ad ea circa q⁹ rō opatur se h3 rō vt regula et mēsurā. sicut iā dicitū est. ad ea vō q⁹ speculantur se habet ratio sicut mēsuratū et regulatū ad regulā et mēsurā. bonū aut intellectus nostri est virtū. qd quidē p⁹sequit⁹ intellectus noster q⁹ adequat⁹ rei. sicut igitur virtutes morales existūt in medio determinato p⁹ rōnem. ita ad prudentiā que est virtus intellectualis p⁹actica circa moralia partim r idē mediū in quātū ponit ipm circa passiones et actiones. et hōc p⁹z ex diffinitōe virtutis moralis. nā virt⁹ moralis. vt in .ij. ethi. d⁹ est habitus electivus in mediate p⁹sistens. vt sapiens determinavit Idē ergo est mediū prudentie et virtutis moralis. sed prudentie est sicut imprimētis. virtutis moralis vt impressi sic eadē est rectitudo artis vt rectificantis r rectificati In virtutib⁹ aut intellectualib⁹ speculative mediū erit ipm virtū : qd p⁹siderat in eo s³ m q⁹ attingit suā mēsurā. qd quidē nō est mediū inter aliq⁹ p⁹varietatē que sit ex p⁹te rei. p⁹varia aut inter que accipit mediū virtutē nō sūt ex p⁹te mēsure s³ ex p⁹te mēsurati s³ q⁹ excedit v⁹l deficit a mēsurā. sic patz ex hoc qd dicitū est de virtutib⁹ moralib⁹. opet ergo p⁹varia inter q⁹ ē hoc mediū virtū intellectualū accipe ex p⁹te ipsi⁹ intellect⁹. p⁹varia at intellect⁹ sūt opposita s³ m affirmatiōz r negatiōz vt i. ij. peri. int⁹ affirmatiōes ergo et negatiōes

Articulus Tredecimus

nes oppositas accipitur mediū virtutū intel-
lectualiū speculariū. qđ est verū. vtrūta
qđ verū est cum dicitur esse qđ est. et cū dici-
tur nō esse qđ nō est. falsum autē sū excessus
erit cum dī esse qđ nō est. sū defectum vero
cum dicit nō esse qđ est. si ergo in intellectu
nō esset aliq̄ ppria p̄trarietas intus p̄ter
p̄trarietate rerum: nō esset accipere in vir-
tutibus intellectualib⁹ medium et extrema.
Manifestū est autē q̄ in voluntate nō est ac-
cipere aliquā p̄trarietate ppriā. s̄ solū sū or-
dinem ad res volitas p̄trarias. q̄ intellect⁹
cogno scit aliquid sū q̄ est in ipso voluntas
vel mouet a d rem sū q̄ in se est. vnde si aliq̄
virt⁹ sit in voluntate sū pp̄ationē ad ei⁹ mē-
suram ⁊ regulā talis virtus nō stat in medio
nō enī est accipere extrema ex parte mensurē
sed ex pte mensurati t̄m. put exceditur vel di-
mituitur a mēsurā. virtutes autē theologice
ordinantur ad suā materiā vel obiectū: qđ est
deus mediante voluntate. et qđ de caritate ⁊
spe manifestū est hoc contingit circa fidē s̄li-
ter. nam licet fides sit in intellectu. est t̄m in
eo sū q̄ impatur a voluntate. nullus enim
cre dī nisi volens. vnde cū deus sit mensura
et regula voluntatis huāne: manifestū est q̄
virtutes teologice nō sunt in medio p se lo-
quendo. et si contingit aliquā eaz esse in me-
dio per accidens. vt postea exponet. ¶ Ad
primū ergo dicendū q̄ vltimū potentie dī in
qđ vltimo potētia extendit et ex hoc est diffi-
cilimū inuenire mediū. facile autē est diuer-
te ab eo. ex hoc ipso virtus est vltimū poten-
tie quod est in medio. ¶ Ad. ii. dicendū q̄
bonū rōnem vltimi habet p̄pp̄ationē ad mo-
tum appetit⁹ nō autem per pp̄ationē ad ma-
teriā in qua aliqđ bonū p̄stituitur qđ oportet
esse in medio vt neq̄ excedat neq̄ excedatur
a regula debita et mensura. ¶ Ad. iij. dice.
q̄ virtus p̄tūm ad formā quā a sua mensura
sortitur habet rōnem extremi. sic enim oppo-
nitur malo vt conformatū in formato et con-
mensuratū in p̄mensurato. s̄ sū materiā in
qua talis mensura imprimit: sic virtus est in
medio. ¶ Ad. iij. dicendū q̄ ratio illa ac-
cipit supremū et mediū sū ordinē potentiaz
aīe. nō sū materiā in qua imponitur mod⁹
virtutis quasi mediū quoddam. ¶ Ad. v.
dicendū q̄ in virtutib⁹ theologice nō est me-
dium. vt dictū est. sed in virtutib⁹ intellectu-
alibus est mediū nō inter p̄trarietate rerum
put sunt in intellectu. sed inter p̄trarietatez
affirmationis et negationis vt dictū est In

virtutib⁹ autē moralib⁹ omnibus que inueniū-
tur q̄ sunt in medio et hoc ipso q̄ quedaz ad
maxim attingūt sū regulā rōnis. sicut forte
attingit maxima pericula sū rōnem. s̄ q̄
debet. vt debet et p̄pter qđ debet Supflus
autē et diminitū accipitur nō sū quantitate
rei. sed p̄pp̄ationē ad regulā rōnis. vtrūta
superflū esset si q̄ nō debet vl p̄pter quod
nō debet periculis se ingereret. diminituz
autē si se non ingereret q̄ et qualiter deberet
¶ Ad. vi. di. q̄ virginitas et paup̄tas licet
sunt in extremo rei. sunt t̄m in medio rōnis q̄
virgo abstinet a venereis omnib⁹ p̄pter qđ
debet. et sū qđ dī. q̄ p̄pter deū et delecta-
biliter. si autē abstineret p̄pter qđ nō deberet
vtrūta q̄ esset ei odiosum sū se vel filios ge-
nerare vel mulierē habere. esset viciū in sensu
bilicatis. sed abstinere omnino a venereis p̄-
pter debitū finem: est virtuosum. q̄ etiam q̄
abstinet ab h̄mōi vt se exercitijs bellicis dēnt
ad vtilitate reipublice: sū politica virtutē
laudatur. ¶ Ad. vii. di. q̄ media illa que
Boetius ponit sunt media rei ⁊ ideo nō con-
ueniūt medio virtutis qđ est sū rōnem. nisi
forte iusticia in qua est simul mediū rei ⁊ me-
diū rōnis. cū competit mediū rōnis arismet-
ricū in cōmurationibus. et mediū geometri-
cum in distributionibus. vt patet in. ij. ethi.
¶ Ad. viij. dicendū q̄ mediū p̄petit virtuti
nō inquantū mediū. sed inquantū mediū ra-
tionis. q̄ virtus est bonū hominis qđ est sū
rōnem esse. vnde nō oportet q̄ id qđ plus
habet de rōne mediū magis p̄tineat ad virtu-
tem sū qđ est mediū rōnis. ¶ Ad. ix. d. q̄
passiōes et opatiōes aīe sunt indiuisibiles p
se. s̄ diuisibiles p accēs inq̄tū est in eis inue-
nire magis et min⁹ sū diuersas circūstan-
tias. et sic virt⁹ in eis mediū tenet ¶ Ad. x.
dicendū q̄ in voluptatib⁹ est meli⁹ fieri q̄ fa-
ctam esse. vt per melius intelligatur opatio
boni honesti: qđ p̄tinet ad virtutē. s̄ bonuz
delectabilis qđ p̄tinet ad voluptatē: volup-
tas est in fieri. quōrum autē esse est in fieri q̄
facta sunt nō sunt vnde bonum voluptatis
magis p̄sistit i fieri q̄ in factū ee. ¶ Ad. xi.
di. q̄ nō oportet mediū p̄petere virtuti. sed
mediū rōnis. qđ quidē mediū nō p̄tingit in-
uenire in vicijs que nō sunt sū ppriā rōnem
et ideo nō oportet q̄ in vicijs sit virtus. ¶ Ad
xij. di. q̄ iusticia attingit mediū in reb⁹ exteri-
sibus in quibus si hōmo plus sibi accipiat
ex inordinatione voluntatis est. vnde et vi-
ciosum est. s̄ q̄ de suis reb⁹ aliquid ab eo au-
D ij

De virtutibus incommuni

feratur hoc propter bonitatem eius est. unde in ordinationem viciosa in ipso non importat. sed passiones anime circa quas sunt affectus in nobis. unde et earum superfluitas et diminutio non in vni viciu cadit. et ideo affectus morales sunt inter duo vicia. non autem iusticia que medium in propria materia tenet quod per se pertinet ad virtutem. ¶ Ad de cunctis certis dicendum quod medium virtutis est medium rationis. et non medium rei. et ideo non oportet quod equaliter distet ab utroque extremo sed secundum quod ratio habet. unde in quibus bonum rationis precipue consistit in refrenando passionem virtus propinquior est in diminuto quam superfluo. sicut patet in temperantia et mansuetudine. In quibus autem rationis bonum est inducere ad illud quod passio impellit virtus similior est superfluo. ut patet in fortitudine. ¶ Ad. xiii. dicitur quod sicut dicit philosophus in. v. physicorum. medium est in quo continue mutans primum mutat quod in quod mutat vltimum. unde solum in motu continuo requiritur quod de extremo ad extremum non transeat nisi per medium. motus autem qui est de vicio in viciu non est motus continuus. sicut nec motus voluntatis aut intellectus secundum quod fertur in diuersa. unde non oportet quod de vicio in viciu transeat per virtutem. ¶ Ad xv. dicitur quod virtus et si sit medium quantum ad materiam in qua medium inuenit. tamen secundum formam suam potest esse collocata in genere boni est extremum ut philosophus dicit in 2. ethi. ¶ Ad. xvi. dicendum quod licet medium in quo consistit virtus sit quodammodo indiuisibile. tamen virtus intendi et remitti potest secundum quod homo magis et minus disponit ad attingendum indiuisibile. sicut et arcus magis vel minus extendit ad percutiendum signum indiuisibile. ¶ Ad. xvii. dicitur quod medium virtutis non est medium rei. sed rationis ut dictum est et hoc quidem medium consistit in proportione siue commensuratione rerum et passionum ad hominem que quidem commensuratio diuersificatur secundum diuersos homines. quia aliquid est multum vni quod est parum alteri. et ideo non eodem modo sumitur virtuosum in omnibus hominibus. ¶ Ad. xviii. dicendum quod cum medium virtutis sit medium rationis: accipienda est indiuisibilitas huius medium secundum rationem. accipitur autem indiuisibile secundum quod obiectum perfectibilem distantiam habet et que erroris facere non potest. sicut totum corpus terre accipitur loco puncti indiuisibilis ad compa-

tionem ad totum celum. et ideo medium virtutis aliquam latitudinem habet. Quod vero in contrarium obijciatur concedendum est quantum ad virtutem moralem et intellectualem sed non quantum ad theologiam. accidit enim fidei quod sit in medio duarum heresum et non est per se: nisi in quantum est virtus. Et similiter dicendum est de spe: quod est inter duo extrema. non secundum quod comparatur ad suum obiectum sed secundum dispositionem subiecti ad spectandum supra.

¶ Articulus Primus

Quomodo Queritur
Verum caritas sit aliquid creatum in anima. vltimè ipse spiritus sanctus. Et videtur quod caritas non sit aliquid creatum in anima. Dicit enim Augustinus. Sicut anima est vita corporis: ita deus est vita anime sed anima est vita corporis sine medio. ergo et deus est vita anime sine medio. cum autem vita anime sit ex hoc quod est in caritate. quia qui non diligit manet in morte. ut dicitur. i. Jo. ij. ergo homo non est in caritate per aliquid quod sit medium inter deum et hominem sed per ipsum deum. caritas ergo non est aliquid creatum in anima. sed est ipse deus. ¶ Sed dicendum quod similitudo illa intenditur quantum ad hoc quod anima est vita corporis ut moror non quantum ad id quod est vita corporis ut forma. ¶ Sed contra quod aliquod agens est virtuosum tanto maiorem dispositionem requirit in paciente ignis enim magnus sufficiens est etiam ligna minus desiccata comburere. sed deus est agens infinite virtutis. ergo si est vita anime sicut mouens ipsam ad diligendum. videtur quod non requiratur aliqua dispositio creata ex parte ipsius anime. ¶ Preterea. inter ea que sunt idem non cadit medium. sed anima diligens deum est idem cum deo. quia ut dicitur prima ad Corinth. vi. Qui adheret deo vnus spiritus est. ergo non cadit aliqua caritas creata media inter animam diligentem et deum dilectum. ¶ Preterea. dilectio qua diligimus primum caritas est. sed dilectio qua diligimus primum est ipse deus. Dicit enim Augustinus in. viij. de trini. Qui primum diligit. primum est ut ipse dilectionem diligit. deus autem dilectio est consequens ergo est ut deum diligat precipue: ergo caritas non est aliquid creatum. si ipse deus. ¶ Sed dicitur quod deus est dilectio que diligimus primum casualiter

Articulus Primus

¶ Sed contra. 5. Augustinus in eodē dicit q̄ contextio verbor̄ Johānis ap̄te declarat ipsam fraternā dilectionē: qua diligim⁹ invicem non solū ex deo esse: sed etiā deū esse. ergo nō solū causaliter: s̄ essentialiter dilectio deus est. **¶** Prete. 6. Augustin⁹ dicit in. v. de trini. Nō dicitur sum⁹ caritatē nō pp̄te dictā deū q̄ sit vlla substantia que dei digna sit noīe. s̄ q̄ donum sit dei. sicut dicitur est de deo tu es patientia mea. q̄ ab ipso nobis est nō autē sic dicitur est. dñe tu caritas mea. s̄ ita dicitur est. de⁹ caritas est. sic dicitur ē de⁹ sp̄s ē videtur ergo q̄ deus dicat caritas. nō solū causaliter: sed essentialiter. **¶** Pre. 7. cognitio effectū dei nō ppter hoc ipse deus cognoscitur. s̄ per cognitionē dilectōis sup̄ne ipse de⁹ cognoscitur. Dicit em̄ Aug. in. viij. de trini. Magis quis novit dilectionē qua diligit fr̄trē quē diligit. ecce iā pōt notiorē deū habere fr̄trē amplectere dilectū. non ergo de⁹ dicitur dilectio fraternā solū p̄ causam. **¶** Sed dñm q̄ in fraternā dilectione cognita p̄gnoscit de⁹ sicut in sua similitudine. **¶** Sed p̄t a hō s̄m suā substantiā aīe fact⁹ est ad imaginē et similitudinē dei. similitudo autē ista obscurat p̄ p̄ctm̄. Ad hoc igitur q̄ deus possit p̄gnosci in aīa sicut in sua similitudine requiritur solū q̄ p̄ctm̄ tollatur et non q̄ aliquid creatū aīe sup̄addatur. **¶** Prete. 9. om̄e qd̄ est in aīa vel est potentia vel passio vel habitus. ut d̄. iij. ethi. s̄ caritas nō est potentia aīe. q̄ esset naturalis. nec est passio. q̄ nō esset in potētia sensitiva in qua sunt om̄es passiones. nec est habitus. q̄ habit⁹ est de difficili mobilis caritas autē de facili amittitur. q̄ per vnū actū p̄cti mortalis. ergo caritas non est aliqd̄ creatū in anima. **¶** Pre. 10. nullū creatū habet virtutē infinitam. s̄ caritas habet virtutē infinitā q̄ cōiungit infinite distantia. s̄ aīam deo et mereatur bonū infinitū. ergo caritas nō est aliqd̄ creatū in aīa. **¶** Pre. 11. oīs creatura vanitas est ut patet Ec̄s. 1. vanitas autē nō cōiungit veritati. cum ergo caritas cōiungat nos prime veritati. videt q̄ caritas nō sit creatura. **¶** Pre. 12. om̄e creatum est natura quedā: cū sit in aliquo decē generū. si igitur caritas est aliqd̄ creatū in aīa. videt q̄ caritas sit natura quedā cum igitur caritate memur si caritas est aliqd̄ creatū: sequit q̄ natura sit p̄ncipiū merendi. qd̄ est erroneū. s̄m sententiā Pelagij. **¶** Pre. 13. hō s̄m esse gr̄e est pp̄inquo: deo q̄ s̄m esse nature. s̄ deus

hominē creavit s̄m esse nature sine medio: ergo nec in esse gratie videtur medio caritate creata. **¶** Pre. 14. agēs qd̄ agit sine medio est perfectius q̄ agens qd̄ agit cū medio. sed deus est perfectissimū agens. ergo agit sine medio ergo nō iustificat animā mediāte aliq̄ creatū. **¶** Pre. creatura rōnalis est nobilior alijs creaturis. sed creature p̄sequitur suum finē absq̄ aliquo alio eis superaddito. multo igit magis creatura rōnalis mouet a deo ad suū finē absq̄ aliq̄ alio eis sup̄addito. **¶** Sed dicendū q̄ creatura rōnalis nō est p̄portio: nata ad suū finem per sua naturalia. et ideo indiget aliquo sup̄addito. **¶** Sed contra finis hoīs est bonū infinitū: sed nullū creatū est p̄portio natū bono infinito. ergo id p̄ qd̄ homo ordiatur in suū finē nō est bonū creatum. ergo caritas nō est aliqd̄ creatū in aīa. **¶** Pre. 17. sicut de⁹ ē aliqd̄ lumē primū. ita est et bonū summū. sed lumē qd̄ est deus p̄ns est anime q̄ de eo dicitur. in lumē tuo videbimus lumē. ergo et bonū summū qd̄ est de⁹ presens est aīe. s̄ bonū quo aliqd̄ diligimus. ergo illud quo diligimus est deus. **¶** Sed dicendum q̄ bonum quod deus est presens est anime nō formaliter: s̄ effectine. **¶** Sed contra. 18. deus est pura forma. ergo formaliter adest his quibus adest. **¶** Pre. 19. nihil amatur nisi cognitū ut dicit Aug. x. d̄ trini. ergo aliquid est s̄m hoc diligibile s̄m qd̄ est cognoscibile. sed deus est per se ipsum cognoscibilis sic primū p̄ncipiū p̄gnoscēdi. ergo ē per se ip̄m diligibilis. nō ergo p̄ aliquā caritatē creatā. **¶** Prete. vnumquodq̄ s̄m hoc est diligibile s̄m qd̄ est bonū. sed de⁹ est infinitū bonū. ergo est in infinitū diligibilis sed nullus amor creatus est infinit⁹. ergo cū illi qui sunt in caritate diligant eum s̄m q̄ diligibilis est videtur q̄ dilectio qua diligimus deū non sit aliqd̄ creatū. **¶** Pre. 20. de⁹ diligit oīa que sunt ut d̄. Sap̄ie. xi. sed nō diligit creaturas irrōnales per aliquid ei additū ergo nec creaturas rōnales. et ita videtur q̄ caritas r̄ gr̄a ppter que hoīes diligunt a deo nō sunt aliqd̄ creatū superadditū aīe hostre. **¶** Pre. 21. si caritas sit aliqd̄ creatū. oportet et q̄ sit accidens. sed caritas nō est accidēs q̄ nullū accidens est digni⁹ suo subiecto. caritas autē est dignior q̄ natura. ergo caritas nō est aliqd̄ creatū in aīa. **¶** Pre. 23. sicut Bern. dicit. Eadē lege diligim⁹ deū r̄ p̄m̄ qua pater et filius se diligunt sed pater et fili⁹ se diligunt dilectione increata. ergo nos dili-

De Caritate

gimus deum dilectione increata. ¶ Pre.
24. id quod suscitatur a morte est infinite virtutis
sed caritas a morte suscitatur. Dicit enim prima
Jo. iii. Nos scimus quoniam translati sumus de
morte ad vitam: quoniam diligimus fratres. ergo ca-
ritas est virtus infinite non ergo est aliquid creatum
¶ Sed contra. omne quod recipitur in alio: reci-
pitur in eo per modum recipientis. si ergo caritas
recipitur in nobis a deo: oportet quod recipiatur a
nobis finite secundum modum nostrum. sed omne finitum
est creatum. ergo caritas est aliquid creatum in
nobis. ¶ Respondeo. dicendum quod quidam posuerunt
quod caritas in nobis qua diligimus deum et proxi-
mum non sit aliud quam spiritus sanctus. ut patet per
magistrum in. xvij. distin. primi libri sententiarum.
Et ut huius opinionis intellectus plenus habeatur:
sciendum est quod actus dilectionis qui deum
et proximum diligimus magister posuit quoddam
creatum in nobis: sicut et actus ceterarum virtu-
tum. Sed ponebat differentiam inter actus ca-
ritatis et actus aliarum virtutum quod spiritus sanctus
ad actus aliarum virtutum movet animam me-
diante quibusdam habitibus qui virtutes
dicuntur. sed ad actum dilectionis movet na-
turam immediate. scilicet per se ipsam absque aliquo
habitu ut patet in. xxvij. di. secundum librum.
et ad hoc ponendum movet ipsum excellentia ca-
ritatis. et verba Augustini in obijciendo inducta
et quedam similia. Ridiculus autem fuisset dicere
quod ipse actus dilectionis quem experimur dum
diligimus deum et proximum sit ipse spiritus sanctus
Sed hec opinio omnino stare non potest. sicut
enim naturales actiones et motus a quodam prin-
cipio intrinseco procedunt: quod est natura.
ita et actiones voluntarie oportet quod a prin-
cipio intrinseco procedant. Nam sicut inclina-
tio naturalis in rebus naturalibus appetit
naturalis nominatur: ita in rationalibus incli-
natio apprehensionem intellectus sequens ac-
tus voluntaris est. possibile autem est quod res na-
turalis ab aliquo exteriori agente ad aliquid
moveatur non a principio intrinseco. puta
cum lapis projicitur sursum. sed quod talis motus
vel actio non a principio intrinseco procedens
naturalis sit hoc omnino est impossibile quia
in se contradictionem implicat. unde cum contra-
dictoria esse simul non subsistat divine potentie
nec hoc a deo fieri potest ut motus lapidis qui
non est a principio intrinseco sit ei naturalis
potest quidem lapidi dare virtutem ex qua si-
cut a principio extrinseco sursum naturaliter
moveatur non aliter ut motus ille sit ei natura-
lis. nisi ei alia natura detur. et similiter non potest

hoc divinitus fieri ut aliquis motus hominis
vel interior vel exterior qui sit a principio ex-
trinseco sit voluntarius. unde omnes actus
voluntatis reducuntur sicut in primam radicem
in id quod homo naturaliter vult. quod est
ultimus finis eius. que enim sunt ad finem pro-
pter finem volumus. actus igitur qui excedit
totam facultatem nature humane non potest
esse homini voluntarius nisi super addatur
nature humane aliquid intrinsecum volun-
tem perficiens: ut talis actus a principio in-
trinseco proveniat. si igitur actus caritatis
in homine non ex aliquo habitu interiori pro-
cedat naturali potentie superaddito. sed ex
motione spiritus sancti: sequitur alterum duorum
vel quod actus caritatis non sit voluntarius. quod
est impossibile. quia ipsum diligere est quoddam
velle. aut quod non excedat facultatem nature
et hoc est hereticum. Hoc igitur remoto sequi-
tur primo quidem quod actus caritatis non sit
actus voluntatis. Secundo dato quod actus
voluntatis possit esse totaliter ab extrinseco
sicut actus manus vel pedis: sequitur si actus
caritatis est solus a principio exteriori movere
quod non sit meritorius. omne enim agens quod
non agit secundum formam propriam: sed solum secundum
quod est motum ab altero est agens instrumentale
tantum. sicut securis agit prout est mota
ab artifice. sic igitur si anima non agit actum
caritatis per aliquam formam propriam: sed
solum secundum quod est mota ab exteriori agente. scilicet
spiritu sancto: sequitur quod ad hunc actum se
habeat sicut instrumentum tantum. Non
ergo in homine erit hunc actum agere vel non
agere. et ita non potest esse meritorius. hec
enim solum meritoria sunt que in nobis aliquo
modo sunt. et sic totaliter tollitur meritum
humanum. cum dilectio sit radix merendi.
Tertium inconueniens est quia sequitur quod ho-
mo qui est in caritate ad actum caritatis non
sit promptus. neque ipsum delectabiliter agat
ex hoc enim actus virtutum sunt nobis delec-
tabiles quod secundum habitus conformamur ad illos
et inclinamur in illos per modum inclinatio-
nis naturalis. et tamen actus caritatis est
maxime delectabilis et maxime paratus erit
in caritate. et per eum omnia alia que agimus
vel patimur delectabilia redduntur. Relin-
quitur igitur quod oporteat esse quendam habitum
caritatis in nobis creatum qui sit formale prin-
cipium actus dilectionis. nec tamen per hoc
excluditur quin spiritus sanctus qui est caritas
increata sit in homine caritatem creatam habere

Articulus Quartus

motens animā ad actum dilectionis . sicut deus mouet omnia ad suas actiones : ad quas tamē inclinātur ex proprijs formis et inde est quod omnia disponit suauiter . quia omnibus dat formas et virtutes inclinātes in id ad quod ipsa mouet ut in illud tendat non coacte : sed quasi sponte . ¶ Ad primum ergo dicendum quod deus est vita anime per modum mouentis . et non per modum formalis principij . ¶ Ad . ii . dicendum quod licet ad efficaciam mouētis pertineat ut dispositionē non preexigat in subiecto . tamen efficaciam eius demonstrat si dispositionē forte imprimat in passio vel motu . fortis enim ignis non solum formam substantialem . sed et forte dispositionem inducit . unde fortius est agens quod sic ad agendum mouet quod etiam formam imprimat per quam agat quod id mouens quod sic mouet ad agendum ut tamen nullam imprimat formam . unde cum spiritus sanctus sit virtuosissimum mouens sic mouet ad diligendum quod etiam habitus caritatis inducit . ¶ Ad . iii . dicendum quod cum dicitur qui adheret deo vnus spiritus est . non designat vnitas substantie . sed vnitas affectus que est inter amantem et amatum . in qua quod vnione habitus caritatis magis se habet ut principium amationis quam ut medium inter amantem et amatum . nam actus dilectionis immediate transit in deum ut in amatum . non autem immediate in habitum caritatis . ¶ Ad . iiij . dicitur quod licet dilectio qua diligimus primum sit deus non tamen excludit quin preter hanc dilectionem increata sit et in nobis dilectio creata qua formaliter amamus . ut dicitur est . ¶ Ad . v . dicendum quod deus non solum causaliter dicitur dilectio vel caritas . sicut causaliter tamen dicitur spiritus vel patientia sed etiam essentialiter . non tamen excludit quin preter illam dilectionem que essentialiter deus est sit etiam in nobis dilectio creata . Et per hoc etiam patet solutio ad septimum . ¶ Ad . viij . dicitur quod auctoritas illa eandem difficultatem habet siue ponat creatus habitus caritatis in nobis . siue non tamen dicitur Augustinus . quod qui diligit primum magis cognoscit dilectionem qua diligit quam primum quem diligit . intelligere videtur de ipso actu dilectionis . que quidem actum nullus ponit esse aliquid increatum . unde ex hoc concludi non potest quod ipsa dilectio sic nota sit deus . sed quod in hoc quod percipimus actum dilectionis in nobis sentimus in nobis ipsiis quandam dei participationem . quia ipse deus dilectus est . non quod sit ipse actus dilectionis quem percipimus . ¶ Ad . viij . dicitur quod creatura sicut quod magis perficitur . magis ad dei

similitudinem accedit . unde licet quilibet creatura habeat quandam dei similitudinem in eo quod est et bona est . creatura tamen rationalis superaddit aliquam rationem similitudinis in eo quod intellectualis est . et adhuc aliam in eo quod facta est agens voluntarium . et sic in actu caritatis expressius percipit deus . sicut in propinquiori similitudine . ¶ Ad . ix . dicitur quod caritas habitus est et difficile mobilis . quia non de facili qui habet caritatem inclinatur ad peccandum . licet ex peccato caritas amittatur . ¶ Ad . x . dicitur quod caritas coniungit bono infinito non effectiue : sed formaliter vni infinita virtus non pertinet caritati . sed caritatis auctori . competit autem caritati virtus . infinita si homo ad infinitum bonum per caritatem infinite ordinaretur . quod patet esse falsum modus enim consequitur formam rei . ¶ Ad . xi . dicitur quod creatura est vanitas in quantum est ex nihilo . non autem in quantum est similitudo dei : et ex hac parte caritas creata veritati coniungitur . ¶ Ad . xij . dicitur quod licet ad heresim pelagianam pertinet quod principia naturalia hominis sufficiant ad merendum vitam eternam non est autem hoc hereticum quod aliquo creato quod est natura quodammodo in aliquo predicamento mereamur . manifestum est enim quod actibus mereamur . et tamen actus cum sint quedam creata in genere aliquid sunt . et natura quedam sunt . ¶ Ad . xij . dicitur quod deus esse naturale creauit . creando sine medio efficiente . non tamen sine medio formali . nam vnus cuique dedit formam per quam esset et simile datur esse in genere per aliquam formam superadditam . et tamen non est omnino simile . quia ut dicit Augustinus super Iohannem . Qui creauit te in te non iustificabit te sine te . in iustificatione igitur requirit aliquid operatio iustificati . et ideo requiritur quod sit tibi principium actuum formalium . quod non habet locum in creatura . ¶ Ad . xiiij . dicitur quod agens per medium est minus efficax in agendo si utatur medio propter suam necessitatem . sic igitur non vult deus medio in agendo . quia nullius creature indiget . sed vult medium agentibus ut seruetur ordo in rebus sed si loquimur de medio formali manifestum est quod quanto agens est perfectius tanto magis formam inducit . nam agens imperfectum non inducit formam . sed dispositionem tamen . in tanto debiliorem quanto est debilius . ¶ Ad . xv . dicitur quod habet et alie rationales creature persequi possunt aliam rem finem quam alie creature . vni licet ad hunc finem persequendum pluribus indigeant : nihilominus perfectiores sunt sicut homo est melius dispositus qui potest persequi perfectam sanitatem per plures medicinas quam ille qui non potest

De Caritate

nari perfecte: et ideo nō indiget nisi paucis medicinis. ¶ **Ad. vi.** dicen. q̄ p̄ caritatez creatā elevatur aīa supra posse nature ut p̄fecti ordinē ad finē q̄ habeat facultas nature: sed tñ nō sic ordiatur ad p̄sequēdū deū perfecte sicut et ipse p̄fecte se fruīt. et hoc cōtingit ex hoc q̄ nihil creatū est deo p̄portio-natū. ¶ **Ad. xvij. d.** q̄ licet bonū qd̄ ē de⁹ sit p̄sens anime per seip̄suz. tñ requirit mediū formale ad hoc q̄ anima perfecte ordinetur in ip̄m ex parte aīe nō aut̄ ex parte ipsius dei. ¶ **Ad. xviii.** dicēdū q̄ deus est forma per se subsistēs. non autem ita q̄ formaliter alicui coniungatur. ¶ **Ad. xix.** dicendum q̄ dato q̄ de⁹ per seip̄m p̄gnoscat ab aīa. q̄ hoc aliā questioez habz. eo modo per seip̄sum diligit sic p̄ seip̄m p̄gnoscat. ut hoc q̄ dico p̄ se acci-piatur ex p̄te diligibilis. non aut̄ ex parte di-ligētis. nō em̄ deus p̄pter aliquid aliud di-ligitur ab aīa. sed p̄pter seip̄suz. et tamē aīa indiget aliquo formali principio ad p̄fecte di-ligēdū deū. ¶ **Ad. xx.** dicēdū q̄ de⁹ non nō p̄t tantū diligi a nobis quantū diligibi-lis est. vnde non sequitur q̄ amor caritatis qua diligitur deū infinitus sit. hoc em̄ non minus sequeretur de actu quod de habitu. et tamen nullus dicere p̄t actum dilectiois q̄ diligit deū esse aliquid increatum. ¶ **Ad. xxi.** dicēdū q̄ habitus caritatis requiritur in nobis in q̄tū diligitur deū. qd̄ alijs crea-turis nō convenit. licet oēs creature diligan-tur a deo. ¶ **Ad. xxij.** dicēdū q̄ nullū acci-dens est dignius subiecto q̄tū ad modū essen-di. q̄ substantia est ens per se. acci-dens vero est ens in alio. inquantū acci-dens est actus et for-ma substantie. nihil p̄hibet acci-dens esse digni⁹ substantia. sic em̄ p̄paratur ad ip̄am ut actus ad subām. et perfectio ad perfectibile. et sic est caritas dignior anima. ¶ **Ad. xxij. di.** q̄ licet lex qua diligitur deū et primū sit in creata. tñ id quo formaliter deum et primū diligitur est aliquid creatum. lex enim increa-ta est prima mēsurā et reglā nostre dilectiois. ¶ **Ad. xxiiij.** dicēdū q̄ caritas resuscitat sp̄i-ritualiter mortuos: formaliter non effectine vnde non oportet q̄ sit virtutis infinite. si-cut nec anima Lazari que formaliter Lazare resuscitavit: in q̄tū post resurrectionē ei⁹ ad corp⁹ lazarus est resuscitatus. ¶ **Art. ij.**

Quōdo queritur

Utrum caritas sit virtus. Et videtur q̄ nō Virtus em̄ est cir-

ca difficile s̄m p̄m̄. in vi. ethi. sed caritas non est circa difficile quinimo ut Aug. dicit in li. de verbis dñi. Omnia seua. et imania facilia et p̄pe nulla facit amor. ergo caritas non est virtus. ¶ Sed dicēdū q̄ id quod est virtus est difficile in principio. sed facile est in fine. ¶ Sed contra. in principio nō-dum est virt⁹ si igitur solum in principio sit difficile virtus non erit circa difficile.

¶ **Pre. 3.** difficultas in virtutibus accidit ex cōtrarietate. inde em̄ sit difficile t̄pantiā servare p̄pter contrarias p̄cupiscētiās. s̄ ca-ritas est circa summū bonū cui nō est aliqd̄ cōtrariū. ergo id qd̄ est caritas non est diffi-cile. neq̄ in fine neq̄ in principio. ¶ **Pre. diligere vel amare qd̄ dā velle est.** sed aposto-lus dicit Romano. vij. Velle adiacet mihi. ergo diligitur adiacet nobis. non ergo ad hoc aliqua virt⁹ caritatis requiritur. ¶ **Pre. 5.** in mente nostra non est nisi intellect⁹ et affe-ctus sed intellectus elevat in deū per fidem. affectus aut̄ p̄ sp̄em. non ergo oportet po-tere tertio virtutē caritatis ad elevandū mē-tem in deum. ¶ Sed dicēdū q̄ spes elevat sed non p̄ungit vnde necessaria est caritas que coniungat. ¶ Sed contra spes q̄ nō cō-tingit semper distantis est. vnde illis q̄ per beatitudinis fruitionē p̄iungitur deo nō p̄gruit spes. si ergo caritas p̄iungit: pari rōne non comperit illis qui nondum sunt coniuncti s̄ existētib⁹ in via: sed virtus p̄ficit nos in via. est em̄ dispositio perfecti ad optimū. ergo caritas nō est virtus. ¶ **Pre. 7.** gratia sufficienter cōiungit nos deo. nō igitur requiri-tur virtus caritatis ad hoc qd̄ per ipsaz deo p̄iungamur. ¶ **Pre. 8.** caritas est quedā ami-cicia hominis ad deū. sed amicitia hominis ad hominē nō nūeratur a p̄h̄ inter v̄tutes po-liticas. ergo nec caritas dei debet nūerari in-ter virtutes theologicas. ¶ **Pre. 9.** nulla passio est virtus. amor est passio. non ergo est virtus. ¶ **Pre. 10.** virtus est in medio s̄m p̄m̄. sed caritas non est in medio. q̄ in amore dei non potest esse aliquid superfluum ergo caritas non est virtus. ¶ **Pre. 11.** affe-ctus est magis corruptus per peccatū q̄m̄ in-tellectus. q̄ peccatū in volūtatē est. ut dicit Augusti. sed intellectus noster non p̄t deus videre immediate p̄ seip̄sum in statu vie. et go nec affectus noster p̄t diligitur deū imme-diate per seip̄sum in statu vie. sed diligitur de-um p̄pter seip̄sum attribuitur caritati. ergo caritas non debet inter virtutes que p̄ficiūnt

Articulus Secundus

nos in via numerari. ¶ Preterea virtus est
ultimū rei de potentia. ut dicitur in primo
de celo. sed dilectio est ultimū quod pertinet
ad affectū. ergo magis dilectio debet esse vir-
tus q̄ amor. ¶ Pre. omnis virtus h̄ debet
modū: vnde dicit Aug. q̄ p̄t̄m qd̄ opponi-
tur virtuti est privatio modi speciei et ordinis
sed caritas nō habet modū. quia sicut dicit.
Berū. modus caritatis est sine modo dilige-
re. ergo caritas nō est virtus. ¶ Pre. vna
virtus nō denominat̄ ab alia: quia omnes
species eiusdē generis ex opposito dividuntur
sed caritas denominat̄ ab alijs virtutibus.
dicit̄ em̄ p̄mo ad Corinth. xij. patiens est
benigna est. ergo caritas non est virtus.
¶ Pre. s̄m̄ philosophū in. vij. ethi. ami-
cicia in quadā equalitate cōsistit. sed dei ad
nos maxima est inequalitas. sicut in infinite di-
stantiā. ergo non potest esse amicitia dei ad
nos: vel nostri ad deū. et ita caritas que hu-
iusmodi amicitia designat nō videt̄ esse virtū.
¶ Pre. xvi. amor summi boni est nobis na-
turalis sed nullū naturale est virtus. q̄ virtus
nō insunt nobis a natura. ut p̄t̄ in. ij.
Ethi. ergo amor summi boni qd̄ est caritas
nō est virtus. ¶ Pre. amor est excellenti-
us timore. sed timor p̄pter sui excellentiā nō est
virtus. sed donū. qd̄ est excellentius virtute
ergo neq̄ caritas est virtus. sed donum.
¶ Sed p̄ra Precepta legis sunt de accib⁹ vir-
tutū sed acc⁹ caritatis p̄cipit̄ in lege. Dr̄ enī
Math. xij. q̄ primū et maximū mandatū
est diliges dñm deū tuū. ergo caritas ē virtus.
¶ Bñ. dñm q̄ caritas absq̄ dubio est virtus.
cum em̄ virtus sit que bonū facit habentē et
opus eius bonū reddit: manifestū est q̄ s̄m̄
ppriā virtutē h̄ ordinat̄ ad ppriū bonū. p̄-
ppriū at̄ bonū hoīs oportet diversimode accipi
s̄m̄ q̄ h̄ diversimode accipit̄. nā ppriū bo-
nū hoīs inq̄tū h̄: est bonū rōnis. eo q̄ ho-
minē esse rōnale est. bonū autē hominis s̄m̄
q̄ est artifex est bonū artis. et sic etiā s̄m̄ q̄ ē
politic⁹ ē bonū ei⁹ bonū cōe civitatē. cū ergo
virt⁹ op̄t̄ ad bonū: ad virtutē cuiuslibet req̄-
ritur q̄ sic se habeat q̄ ad bonū bñ op̄t̄ id ē
volūtarie et p̄mpte et delectabiliter et etiam
firmiter. hec em̄ sunt p̄ditōes opationis vir-
tuose que nō p̄nt p̄venire alicui opationi nisi
opans amet bonū pp̄t̄ qd̄ opat̄. eo q̄ amor
est p̄ncipiū oīm volūtatariū affectionū. qui
em̄ amat desiderat̄ dū nōdū habet et delecta-
tionē infert qñ habet: et tristitiā ingerit ea
que h̄ndo amatū impediūt: ea etiam que ex

amore sūt et firmiter et p̄mpte et delectabiliter
sūt Ad virtutē ergo requirit̄ amor boni ad qd̄
virtus opat̄: bonū autē ad qd̄ virtus opat̄
que est hoīs inquantū h̄ est homini p̄natale
vnde volūtati ei⁹ naturaliter inest hui⁹ boni
amor: qd̄ est bonū rōnis Sed si accipiamus
virtutē hoīs s̄m̄ aliq̄ aliā p̄siderationē non
naturale homini: oportebit ad h̄mōi virtutem
amorem illi⁹ boni ad qd̄ talis virtus ordi-
nat̄ esse aliquid sup̄ additū supra naturalem
voluntatē. non em̄ artifex bñ opatur nisi su-
perueniat ei amor boni quod per opationem
artis intenditur. vnde ph̄s dicit in. vij. e
politicorū ad hoc q̄ aliq̄s sit bonus politic⁹
requiritur q̄ amet bonum civitatis: si au-
tem homo in quantum admittitur ad parti-
cipandum bonū alicuius civitatis efficitur
civis illius civitatis et p̄petit̄ ei virtutes qd̄az
ad operandū ea que sunt civis et ad amandū
bonum civitatis: ita cum homo per divinā
graciam admittatur in participatione cele-
stis beatitudinis que in visione et fruitione dei
consistit: sit quasi civis et socius illius beate
societatis que vocatur celestis hierusalem:
s̄c̄m̄ ill⁹ ad Epheseos s̄c̄do Estis ciues san-
ctorum et domestici dei: vnde homini sic ad
celestia ascripto competunt quedā virtutes
gratuite que sunt virtutes infuse: ad qua-
rum debitam operationem p̄erigitur amor
boni cōmunis toti societati: qd̄ est bonū di-
vinum prout est beatitudinis obiectū: ama-
re autē bonū alicui⁹ civitatis contingit dupli-
citer: vno modo ut habeatur: alio mō ut cō-
servetur: amare autē bonū alicuius civitatis
ut habeat̄ et possideatur nō facit bonū poli-
ticū: q̄ sic etiā aliq̄s tyrann⁹ amat bonū ali-
cui⁹ civitatis ut ei dominetur: quod est ama-
re seipsum. nō civitatem: sibi enim ipsi hoc
bonū p̄cupiscit. nō civitati: sed amare bonū
civitatis ut p̄servetur et defendat̄: hoc est ve-
amare civitatem: qd̄ bonū politicū facit: in-
tantū q̄ aliq̄ p̄pter bonū civitatis p̄servandū
vel ampliandū se p̄culis mortis exponant: et
negligat̄ privatū bonū: sic igit̄ amare bonū
qd̄ a nobis p̄cipat̄ ut habeat̄ vel possideat̄
nō facit hominē bñ se habentē ad beatitudinē
q̄ etiā mali illud bonū p̄cupiscit: sed amare
illud bonū s̄m̄ se ut p̄maneat et diffundat̄ et
ut nihil contra illud bonū agatur: hoc facit
hominem bene se habentem ad illam socie-
tatem beatorum: et hec est caritas que deum
propter se diligit: et proximos qui sunt ea-
paces ipsius beatitudinis sicut et seipsos:

De Caritate

que repugnat omnibus impedimentis et in se et in alijs. vñ nunq̄ p̄ esse cū p̄cō mortali qd̄ est b̄titudinis impedimētū. sic ergo patz qd̄ caritas nō solū est virtū. s̄ potissima v̄tutum. ¶ Ad p̄mū ergo dicē. qd̄ virtus est circa id qd̄ in se difficile est. s̄ tamē habēti v̄tutē sit facile. Et p̄ hoc patet etiā solutio ad ij. nō em̄ p̄bat. manet em̄ q̄tū in se est difficile illud circa quod est virtū etiam adueniente virtute. s̄ qd̄ facile fiat virtuosō: hoc est ex p̄fectione v̄tutis. ¶ Ad. iij. di. qd̄ difficultas nō solū est ex contrarietate. s̄ etiā ex p̄tratio obiecti sic em̄ aliquid d̄ esse difficile ad intelligēdū quo ad nos p̄pter excellentiam intelligibils non propter aliquā p̄trarietatem. ¶ Ad. iij. d. qd̄ illud velle qd̄ adiat nobis a naturitate est imperfectū et infirmū q̄tū ad sp̄ritualia et gratuita. vñ et aplūs ibidē subdit nō em̄ qd̄ volo bonū hoc ago. et ideo requiritur auxiliū gratuiti doni. ¶ Ad. v. d. qd̄ spes eleuat affectū hoīs in summū bonū adipiscēdum. sed super hoc requirit qd̄ illū bonū amet ad bonū esse hoīs vt supra dictū est. ¶ Ad. vi. di. qd̄ de rōne caritatis seu amoris est qd̄ cōiūgat sim̄ affectū. q̄ s̄ p̄iūctio intelligit q̄tū ad hoc qd̄ hō amicum reputat q̄si alterum se et vult ei bonū sicut et sibi. sed p̄iungere sim̄ rē non est de rōne caritatis. et ideo p̄t esse et habenti et nō habēti. s̄ nō h̄tū facit desiderare. in h̄tū vō facit delectari. ¶ Ad. xij. d. qd̄ grā p̄iungit nos deo p̄ modū assiliatōis. s̄ requirit vt vniamur ei p̄ opationē intellectū et affectū qd̄ sit p̄ caritatē. ¶ Ad. viij. di. qd̄ amicitia nō p̄t virtū. s̄ p̄ns v̄tutē. qd̄ ex hoc ipso qd̄ aliq̄s h̄z virtutē et amat bonū rationis: p̄sequit ex ipa inclinatio virtutis qd̄ diligat sibi siles. s̄ v̄tuosos in quib⁹ bonū rōnis viger. s̄ amicitia que est ad deū inquantū est b̄tūs et b̄titudinis auctor: optz p̄stitū ad virtutē que in illā b̄titudine ordinat. et ideo cū nō sit p̄ns ad illas virtutes: s̄ p̄ambulū vt ostensum est. oportet qd̄ ipsa sit per se v̄tū. ¶ Ad. ix. di. qd̄ amor sim̄ qd̄ ē in sensitia p̄t est passio. qui quidē amor est bonū sim̄ sensum. talis autē amor nō est amor caritatis. vnde rō nō sequitur. ¶ Ad. x. di. qd̄ hoc qd̄ ph̄s dicit virtutē esse in medio intelligit de virtutib⁹ moralib⁹. nō autē est v̄tū de virtutibus theologis inter quas est caritas vt alibi ostensum est. ¶ Ad. xi. dicendum qd̄ bonum intellectum mouet voluntatem. et ideo licet intellectus per aliqua media deum intelligat vt summū bonū ex hoc ipso mouz vō

luntatē vt sic possit immediate amari. licet per media cognoscat. qd̄ hoc ipm̄ in quo t̄ examinatur cognitio intellectū mouet affectū. ¶ Ad. xij. d. qd̄ dilectio nō importat operationem. sed aliquid p̄sequēs ad opationem vnde cum virtus sit opationis principium dilectio non ponitur inter virtutes. s̄ inter fructus. vt p̄t Gal. v. Fruct⁹ autē sp̄s caritas gaudij et pax. ¶ Ad. xij. di. qd̄ obiectū caritatis transcendit omnē facultatē humanā. s̄ de⁹. vnde quantumqz voluntas humana conetur ad amandū deū nō p̄t attingere vt amet eū quantum est amandus. et ideo dicit nō habere modū. qd̄ non est aliquis terminus fixus diuine dilectionis vltra quem si diligitur sit contra virtutis rōnem. sicut accidit in virtutib⁹ moralib⁹ que p̄sistūt in medio. hoc em̄ ipm̄ qd̄ est nō h̄t sic modū: est caritatis mod⁹: ex hoc igit nō p̄t p̄cludi qd̄ caritas nō sit v̄tū. s̄ qd̄ nō p̄sistat in medio sicut virtutes morales. ¶ Ad. xij. di. qd̄ caritas dicit patēs et benigna. q̄si denoiata ab alijs virtutib⁹. inq̄tū p̄ducit act⁹ omnium virtutum. ¶ Ad. xv. dicen. qd̄ caritas non est virtus hominis inquantū est homo. s̄ inquantū per participationē gratie sit de⁹ et filij dei. sim̄ illud p̄ma Johā. iij. Videte q̄le caritatē ostēdit nodis deus vt filij dei noīemur et simus. ¶ Ad. xvi. di. qd̄ amor summū bonū prout ē principium esse naturalis inest nobis a natura. sed prout est obiectū illius b̄titudinis que totā capacitātē nature create excedit nō inest nobis a natura. s̄ est supra naturam. ¶ Ad. xvij. dicēdū qd̄ dona p̄ficiūt virtutes eleuando eas supra modum humanum sicut donū intellectus virtutes fidei. et donum timoris virtutem temperantie in recedendo a delectabilibus vltra humanū modum. sed circa amorē dei nō interest aliqua imperfectio quam oportet per aliqd̄ donum p̄fici. vñ caritas non ponitur donum virtutis: que tamen excellentior est omnibus donis.

Articulus Tertius
Quæritur
Vtrum caritas sit forma virtutum. Et videtur qd̄ nō. For-
ma enim dat esse et speciem ei cuius est forma sed ipsa caritas non dat esse et speciem cuiuslibet virtuti. ergo caritas non est forma illarū virtutum. ¶ Pre. forme non est forma. s̄ omnes virtutes sunt forme. sunt enim perfectiones quedam. ergo caritas non est virtus.

Articulus Tertius

Etiam forma. ¶ Pre. 3. forma cadit in definitione cuius est forma. sed caritas non cadit in definitione virtutis. ergo caritas non est forma virtutum. ¶ Pre. 4. ea que dividuntur ex opposito non ita se habent quod unus sit forma alterius: Sed caritas ex opposito dividit alios virtutibus ut patet primo Tho. xiiij. Nunc autem manet fides spes caritas tria hec. ergo caritas non est forma virtutis. ¶ Sed dicitur caritas non est forma intrinseca virtutis sed exemplaris. ¶ Sed contra 5. exemplaris trahit speciem ab exemplari. si igitur caritas est forma exemplaris omnium virtutum: omnes virtutes trahunt speciem ab ipsa. ergo omnes virtutes essent virtutes spei quod est falsum. ¶ Pre. 6. forma exemplaris est ad quam aliquid fit. non ergo est necessaria nisi ad hoc quod res fiat. si ergo caritas est forma exemplaris virtutis non erit necessaria caritas nisi ad generationem virtutis et ideo virtutibus habitis non erit necessarium habere caritatem. quod patet esse falsum. ¶ Pre. 7. exemplar est necessarium facienti. non autem virtuti iam facto. sicut exemplar est necessarium ad transcribendum librum. non autem ad verendum libro iam scripto. si ergo caritas est forma exemplaris virtutis. non potest nobis quod virtutibus utimur. sed deo qui in nobis virtutes operatur. ¶ Pre. 8. exemplar potest esse sine exemplato. si igitur caritas sit forma exemplaris virtutis. sequitur quod possit esse sine aliis virtutibus quod est falsum. ¶ Pre. 9. quilibet virtus habet formam a suo fine et obiecto. quod autem est per se formatum non indiget formari ab alio. et ita caritas non est forma virtutis. ¶ Pre. 10. natura spiritus facit quod melius est. multo ergo magis deus. si melius est aliquid esse formatum quam informe cum igitur virtutes in nobis operentur deus videtur quod faciat eas formatas. et ita non indigent formari a caritate. ¶ Pre. 11. fides est quod dicitur spirituale lumen. si lumen est forma eorum que videntur in lumine. ergo sicut lux corporalis est forma colorum. ita fides est forma caritatis et aliarum virtutum. non autem caritas. ¶ Pre. 12. ordo perfectionum est secundum ordinem perfectibilium. sed virtutes sunt perfectiones potentiarum anime. ergo secundum ordinem potentiarum est ordo virtutum. si inter alias potentias anime aliorum est intellectus etiam ipsa voluntate ergo et fides est maior caritate. et sic fides magis est forma caritatis quam e converso. ¶ Pre. 13. sicut se habent virtutes morales ad invicem ita et theologice. si prudentia que est in vi cognoscitiva informat alias virtutes que sunt in vi appetitiva. s. iusticia fortitudinis

temperantia et humilitas. ergo et fides que incognitiva est informat caritatem que est in appetitiva et non e converso. ¶ Pre. 14. forma virtutis est motus eius. si rationis est imponere modum appetitui et non e converso. ergo fides que est in ratione magis est forma quam caritas que est in parte appetitiva quam e converso. ¶ Pre. 15. sup illud math. i. c. Abrahā genuit ysaac. ysaac genuit iacob dicitur glo. quod fides genuit spem et spes caritatem. si omne generum recipit formam a generante. ergo caritas recipit formam a fide et spe et non e converso. ¶ Pre. 16. in uno eodem potentia precedit actu tempore. si igitur caritas potest ad alias virtutes ut actus et forma. sequitur quod alie virtutes prius tempore sunt in homine quam caritas. quod est falsum. ¶ Pre. 17. informatio in moralibus est ex fine si omnes virtutes ordinantur sicut in fine ultimo in visione dei que est tota merces ut Aug. dicit et que succedit fidei. ergo alie virtutes omnes formam recipiunt ex fine fidei. et sic videtur quod fides sit forma caritatis magis quam e converso. ¶ Pre. 18. finis efficiens et forma non incidunt in idem numero secundum philosophum in. ij. phi. si caritas est finis virtutis et motor eorum. ergo non est forma ipsarum. ¶ Pre. 19. illud a quo est principium eundi est forma. si principium esse spirituale est gratia. secundum illud. i. ad Cor. in. 15. Gratia dei sum id quod sum. ergo gratia dei est forma virtutis et non caritas. ¶ Sed patet est quod Ambrosius dicit quod caritas est forma et mater virtutum. ¶ Bona dicit quod caritas est forma virtutis motor et radix. Ad cuius evidentiam sciendum est quod de habitibus oportet nos secundum actus iudicare. unde quoniam id quod est unum habitus est ut formale in actu alterius habitus oportet quod unum habitus se habeat ad alium ut forma. In omnibus enim actibus voluntariis id quod est ex parte finis est formale quod ideo est quod unusquisque actus formam et speciem recipit secundum formam agentis: ut calefactio secundum calorem forma autem voluntatis est obiectum ipsius: quod est bonum et finis. sicut intelligibile est forma intellectus. unde oportet quod id quod est ex parte finis sit formale in actu voluntatis. unde idem spiritus actus secundum ordinem ad unum finem cadit sub forma virtutis. et secundum hoc quod ordinatur ad alium finem cadit sub forma vicij ut patet de eo que dat elemosinam vel propter deum vel propter inanem gloriam. actus enim unum vicij secundum quod ordinatur ad finem alterius vicij recipit formam eius. ut pote qui furatur ut fornicetur. materialiter quidem fur est. formaliter vero intemperatus. Manifestum est autem quod actus omnium aliarum virtutum ordinantur ad finem proprium caritatis quod est eius obiectum. s. summum bonum Et de virtutibus quidem moralibus manifestum

De Caritate

est. nam hōi vltutes sunt circa quedā bona creata q̄ ordinātur ad bonū increatum sic ut ad vltimū finē: sed de virtutibus alijs theologicis idem manifestū est. nā ens increatū est quidē obiectū fidei vt verū qd̄ inquantū est appetibile habet rōnē boni. et sic tendit si des in ipm̄ inquantū est appetibile. cū null⁹ credat nisi volēs. spei aut̄ obiectū licet sit ens increatū inquantū ē bonū tñ depēdet ab obiecto caritatē. Est em̄ bonū obiectū spei inq̄tū est desiderabile et consequibile null⁹ em̄ desiderat p̄ se q̄ aliqd̄ bonū nisi p̄ hoc q̄ amat ipsum. vnde manifestū est q̄ in actibus oīm virtutū est formale id qd̄ est ex parte caritatis et p̄ tanto d̄: forma oīm virtutū. Et ex hoc etiā patet quō est finis oīm virtutū. inquantū s̄z oēs actus oīm virtutū ordinātur in bonū summū amatū: vt ostensū est. et q̄ precepta legis sunt de actib⁹ virtutū. inde est qd̄ ap̄lus dicit p̄ima ad Thimo. p̄imo q̄ finis precepti est caritas. Hinc etiā apparet quō caritas sit motor oīm virtutū inquantū s̄z impat actus oīm aliarū virtutū: oīs tñ virtus vel potentia superior: dicitur mouere per imperiū inferiorē. ex eo q̄ actus inferior ordinatur ad finē superioris. sicut edificatiua impat cemetarie. eo q̄ ac⁹ cemetarie arte ordinat ad formam dom⁹. que est finis edificatiue. vñ cū oēs alie virtutes ordinent ad finē caritatis: ipsa impat actus oīm virtutū et ex hoc d̄: motor earū. Et q̄ mater d̄: que in se recipit: ideo d̄: caritas mater oīm virtutum inquantū ex p̄ceptione sui finis p̄ducit ac⁹ oīm virtutū: et eadē rōne d̄: radix oīm virtutū. ¶ Ad primū ergo d̄m q̄ liz caritas non det vnicuiq̄ virtuti p̄p̄iā sp̄m. dat tñ vnicuiq̄ virtuti eōdem sp̄m virtutis: s̄m q̄ nunc loquimur de virtute put est principium merēdi. ¶ Ad. ij. di. q̄ forme nō est forma. ita q̄ vna forma prestat subiectū alteri. nihil tñ phibz plures formas in eodē subiecto esse s̄m quendā ordinē. vt vna sit formaliter respectu alteri⁹. sic color ē formalis respectu superficie. et hoc mō caritas p̄t esse forma aliarū virtutū. ¶ Ad. iij. d̄m q̄ caritas cadit in diffinitione virtutis merito: vt p̄t ex diffinitione Aug. dicentis q̄ virt⁹ est bona qualitas mentis q̄ recte viuunt: nō em̄ recte viuunt nisi per hoc q̄ vtra nostra ordinatur in deū. qd̄ caritas facit ¶ Ad quartū d̄m q̄ rō illa p̄cedit de forma que intrat constituenti onē rei: sic autē caritas nō d̄: forma virtutū: s̄ alio mō: vt supra oīsūm est ¶ Ad v. d. q̄

caritas cū sit eōis forma virtutū trahit q̄dem virtutes in vna sp̄m p̄munē nō autē in vna sp̄m p̄p̄iā. q̄ dicit sp̄s sp̄ealissima ¶ Ad vi. d̄m q̄ caritas p̄t dici forma exēplaris virtutū: nō ad cui⁹ s̄ilitudinē virtutes ḡnentur sed inquantū ad ei⁹ s̄ilitudinē quodamō opantur. et ideo quādiu necesse est opari s̄m virtutem: necessaria est caritas ¶ Ad vij. dicit: q̄ liz create virtutes sit dei tñ: tñ opari s̄m virtutem est etiā hōis habentis virtutem: et ideo indiget caritate ¶ Ad viij. d̄m q̄ caritas quantum ad actū virtutū nō solū h̄z exēplaria ritatē: s̄ etiā virtutē motiua et effectiua ¶ Exēplaria autē effectū nō est sine exēplato quod p̄ducit illud in esse: et sic caritas nō est sine alijs virtutib⁹ ¶ Ad ix. d̄m q̄ a p̄p̄io fine et a p̄p̄io obiecto quolibz virt⁹ h̄z formā sp̄ealem p̄ quā est hec virt⁹: sed a caritate h̄z quādam formā cōmunē s̄m quā est meritoria vite eterne ¶ Ad. x. d̄m q̄ deus facit in nobis virtutes formatas speciali forma et ḡnali sp̄eali quidē ex obiecto et fine: ḡnali autē ex caritate ¶ Ad xi. d̄m q̄ lumē est forma colorū inquantū sunt visibiles actu p̄ lucem. et sic fides est forma virtutū inq̄tū sunt a nobis p̄gnoscebiles: qd̄ em̄ sit virtuosum vel p̄tra virtutē p̄ fidē cognoscim⁹. s̄ inq̄tū virtutes sunt opatiue p̄ caritatē informantur ¶ Ad. xij. d. q̄ intellectus simplr est prior voluntate q̄ bonum intellectū est obiectū voluntatis: s̄ tñ in opando et mouēdo prior est voluntas nō em̄ intellect⁹ mouet nisi voluntate accidere vñ et ipm̄ intellectū voluntas mouet inq̄tū est opatiu⁹: vñ em̄ intellectu q̄ volum⁹: vñ cū credere sit intellect⁹ a voluntate moti q̄ credimus aliqd̄ q̄ volum⁹: sequit q̄ magis caritas det formā fidei q̄ eōuerso ¶ Ad xij. dicendū q̄ ac⁹ voluntatis est s̄m ordinē volētis ad res ipsas put in se sunt: ac⁹ autē intellect⁹ est s̄m q̄ res intellecte sunt in intelligēte vñ q̄ res sunt infra intelligentē: intellectus illarū est dignior voluntate q̄ tā altiori modo sunt in intellectu res q̄ in seipsis: cū om̄e qd̄ est in altero sit in eo p̄ modū eius in quo est s̄ q̄ res sunt altiores intelligēte tñ voluntas alt⁹ ascendit q̄ possit p̄tingere intellect⁹: et inde est q̄ in moralib⁹ que sunt infra hominē virt⁹ cognoscitiua informat virtutes appetiuas: sicut prudētia alias virtutes morales In virtutib⁹ autē theologicis que sunt circa deū virtus voluntatis s̄z caritas informat virtutes intellect⁹ s̄z fidē ¶ Ad decimū quartū dicit: q̄ fides p̄cedit sp̄et spes caritatem ordinē

Articulus Quartus

generatōis . sicut imperfectū p̄cedit p̄fectum . sed caritas in ordine p̄fectōis p̄cedit et fidē et spem . et p̄pter hoc d̄esse forma earū ; sicut p̄fectū imperfecti ¶ Ad . xv . di . q̄ caritas non est forma virtutū q̄si sit p̄s essentia virtutum ut oporteat eā sequi t̄pe virtutes vel aliquā materiā virtutū . sicut in formis rerū ḡnatarū . sed est forma q̄si in formās vñ oportet eā esse naturāle p̄iorē alijs virtutibus ¶ Ad . xvi . di . q̄ ipsa visio inquantū est finis et bonū q̄ddā est obiectū caritatis . ¶ Ad . xvij . di . q̄ forma intrinseca nō p̄t esse finis rei . licet sit finis ḡnatis rei . caritas autē nō est forma intrinseca . ut dictum est . ex hoc ipso trahit alias virtutes ad suū finē q̄ format virtutes . ut ex dictis patet ¶ Ad . xvij . di . q̄ rōnalis vis dat motū appetitiue in his q̄ sunt infra nos nō at̄ in his que sunt supra nos . ut ex p̄dictis patet ¶ Ad . xix . di . q̄ gr̄a d̄ esse forma virtutū in q̄tū dat esse sp̄iale aīe ut sit susceptiua virtutū . s̄ caritas est forma virtutū in q̄tū format op̄ationes earū . ut dictum est .

¶ Articulus Quartus .

Quarto queritur

Quam caritas sit vna virtus? Et videtur q̄ nō habet em̄ distingui per actū et actus p̄ obiecta . sed caritas habet duo obiecta . deū et p̄m . ergo nō est vna virtus sed due ¶ Sed d̄m q̄ vnū obiectorum illoꝝ est principalis . s̄ . deus nō em̄ diligit caritas p̄m nisi p̄pter deū ¶ Pre . 2 . ph̄s dicit . it̄ . ethico . q̄ amabilia que sunt ad alterū venerūt ex amabiliū que sunt ad seipm̄ . sed id q̄ est principū et causa est pot̄tissimū in vno q̄ genere . ergo h̄ ex caritate diligit seipm̄ tanq̄ principale obiectū et non deū . ¶ Pre . 1 . Johis . iij . di . Qui fratres suū que videt nō diligit deū quem nō videt q̄o p̄t diligit . magis ergo videtur q̄ debeat diligit p̄m q̄ deū . p̄m ergo est magis diligibilis q̄ deus . et ita videt esse principalis obiectū caritatis ¶ Pre . 4 . nihil amatur nisi cognitū ut Aug . d̄ in li . de tri . sed p̄m magis agnoscit q̄ deus . ergo etiam magis diligitur . et sic videtur q̄ caritas nō sit vna virtus ¶ Preterea . quinto . omnis virtus habet p̄p̄m modū que in suis actib⁹ ponit . iustus em̄ est qui nō solū iusta . s̄ iuste opatur . s̄ caritas ponit duos modos in suis actibus . nā caritate diligit deus aliquē toto corde . p̄m autē sicut seipm̄ . ergo caritas nō est vna virtus . ¶ Pre . 6 . p̄cepta legis ordinā

tur ad virtutes . q̄ intentio legislatoris est facere hoīes virtuosos . ut d̄ in . ij . ethico . s̄ de caritate dantur duo p̄cepta s̄ diliges d̄m deū tuū et p̄m tuū . ergo caritas nō est vna virtus ¶ Pre . 7 . sicut diligimus deum et p̄m . ita et honorare debemus . s̄ alio honore honoram⁹ deum et proximum . nam deus honoramus laetitia p̄m dulcia . ergo alia est caritas q̄ diligimus deū et p̄m . ¶ Pre . 8 . virtus est qua recte vivitur . sed ad alia vitā p̄tinet diligere deū et diligere p̄m . nā diligere deū videtur ad p̄templatiua vitā p̄tinere . diligere p̄m ad actiua . ergo caritas dei et p̄mi non est vna virtus ¶ Pre . 9 . s̄m ph̄m in p̄mo ph̄s . vnū dicitur triplē . p̄trinitate in diuisibitate . et rōne sed caritas nō est vna continuitate q̄ nec est corp⁹ neq̄ forma corporis . neq̄ vna indiuisibitate . q̄ sic neq̄ finita neq̄ infinita esset . nec rōne . q̄ sic similitudo sunt vnum . ut vestis et indumentum ergo caritas nō ē vna ¶ Pre . 10 . minime habent de rōne vnus que sunt vnū p̄portione tm̄ . vnde q̄ nō sunt vnū p̄portione neq̄ sunt vnū sp̄e neq̄ genere neq̄ nūero . ut d̄ in . v . metha . s̄ caritas est circa eternū et t̄pale s̄ deū et p̄m que sunt improporcionabilia . ergo caritas nullo nullo mō est vna ¶ Pre . 11 . s̄m ph̄m . in . viij . ethi . amicitia p̄fecta nō habetur ad multos . s̄ caritas qua diligit est p̄fectissima amicitia ergo non habet ad multos . et ita non eadem caritate diligit deus et p̄m ¶ Pre . 12 . virtus in cuius actu sufficit nō tristari est alia a virtute que delectabiliter op̄at̄ . sicut fortitudo et iusticia . s̄ in actu caritatis q̄tū ad aliq̄ obiecta sufficit nō tristari . sicut cum diligit inimicos . in aliq̄b⁹ etiā oportet delectari . sic cū diligimus deum et amicos . ergo caritas nō est vna virtus . s̄ alia et alia . ¶ Sed p̄tra . quecūq̄ ita se h̄nt q̄ vnū intelligit in alio illa sunt vnū . s̄ in dilectiōe p̄mi intelligit dilectio dei et eōuerso ut d̄ Augusti . vij . de tri . ergo eadē est caritas q̄ diligim⁹ deū et p̄m ¶ Pre . 2 . in qlibet genere est vnū p̄mū mouēs . s̄ caritas ē motor oīm virtutū . ergo est vna ¶ R̄spondeo . d̄s q̄ caritas est vna virtus . Ad cuius euidētiā sciendū est q̄ vnitas cuiuslib⁹ potētie vel habitus ex obiecto p̄sideranda est . Et hoc ideo q̄ potentia hoc ipm̄ q̄ est dicitur in ordine ad possibile quod est ei⁹ obiectum . et sic ratio et species potentie ex obiecto accipitur . et similiter est de habitu qui nihil est aliud q̄ dispositio potentie p̄fecta ad suum obiectum

De Caritate

sed in obiecto consideratur aliquid ut formale. et aliquid ut materiale. formale autem in obiecto id scilicet cuius ratione obiectum infertur ad potentiam vel ad habitum. materiale autem id in quo hoc fundatur. ut si loquamur de obiecto potentie visive: obiectum eius formale est color. ut aliquid homini. in quantum est aliquid coloratum intantum visibile est. sed materiale in obiecto est corpus cui accidit color. Ex quo patet quod potentia vel habitus refertur ad formalem rationem obiecti per se. ad id autem quod est materiale in obiecto per accidens. et ea que sunt per accidens non variant rem sed solum ea que sunt per se. ideo materialis diversitas obiecti non diversificat potentiam vel habitum. sed solum formalis. una est enim potentia visiva qua videmus et lapides et homines et celum. quod ista diversitas obiectorum est materialis. et non scilicet rationem formalem visibilibus. sed gustus differt ab olfactu scilicet diversitas saporis et odoris que sunt per se sensibilia. et hoc etiam oportet in caritate considerare. manifestum est enim quod aliquis potest diligere dupliciter. Uno modo ratione sui ipsius. alio modo ratione alterius ratione autem sui ipsius aliquis diligitur: quando eum ratione boni proprii diligitur. ut pote quod est in se honestus vel nobis delectabilis aut utilis. ratione autem alterius diligitur aliquis quando diligitur ipsum. quod attinet alteri quem diligitur ex hoc enim ipso quod diligitur aliquis scilicet se diligitur omnes et familiares et sanguineos et amicos ipsius in quantum ei continentur. Sed tamen in omnibus illis est una ratio formalis dilectionis. scilicet bonum illius que ratione sui diligitur et ipsum quoddammodo in omnibus aliis diligitur. Sic igitur deum est quod caritas. diligit deum ratione sui ipsius et ratione eius diligit omnes alios in quantum ordinantur ad deum. unde quoddammodo deum diligit in omnibus primis. sic enim primus caritate diligitur. quod in eo est deus vel ut in eo sit deus. unde manifestum est quod idem habitus ex obiecto accipitur. et similiter est de habitu que nihil est aliud quam quedam dispositio potentie caritatis quo deum et primum diligitur. sed si diligerem primum ratione sui ipsius et non ratione dei. hoc ad aliam dilectionem pertineret. puta ad dilectionem naturalem vel politicam vel ad aliquam aliam quam philosophus tangit in. viij. ethi. Ad primum ergo deum quod primus non diligit nisi ratione dei. unde ambo sunt unum obiectum dilectionis formaliter loquendo. licet materialiter sunt duo. Ad scilicet deum quod cum amor recipiat bonum scilicet diversitate boni est diversitas amoris. est autem quoddam bonum proprium alicuius

hominis in quantum est singularis persona. et quantum ad dilectionem respicientem hoc bonum unusquisque est sibi principale dilectionis. est autem quoddam bonum commune quod pertinet ad hunc vel ad illum in quantum est pars alicuius totius. sicut ad militem in quantum est pars exercitus. et ad civem in quantum est pars civitatis. et in quantum ad dilectionem respicientem hoc bonum principale obiectum dilectionis est illud in quo principaliter illud bonum consistit sicut bonus exercitus in duce. et bonum civitatis in rege unde ad officium boni militis pertinet ut etiam salutem suam negligat ad conservandum bonum ducis. sicut etiam homo naturaliter ad conservandum caput brachium expedit. et hoc modo caritas respicit sicut principale obiectum bonum divinum quod pertinet ad unumquemque scilicet quod esse per principium virtutis. unde ea sola ex caritate diligimus que nobiscum virtutem participare possunt. ut Aug. dicit in li. de doctri. xpiana. Ad iij. dicit. quod Johannes argueretur a maioribus negando. non quod primus magis debeat diligere se quia magis est in principio ut diligitur quod homines maiores sunt ad diligendum visibilia quam invisibilia. Ad. iij. dicit. deum quod licet cognitum diligitur. tamen non sequitur quod magis cognitum magis diligitur non ea ratione aliquid diligitur quod cognoscitur. sed quod est bonum. unde quod est magis bonum magis est diligibile. licet sit minus cognitum sicut homo minus diligitur aliquis servum vel etiam equum que in continuo usu habet quam aliquid bonum hominum que tamen fama cognoscitur. Ad. v. dicit. quod caritas respicit ut formale obiectum bonum divinum. sic dicitur est. quod quidem bonum diversum. de se habet ad ipsum deum et ad primum. et ideo oportet quod habeat diversum modum circa principale obiectum. et secundum artum circa principale obiectum habet unum modum tamen. Ad vi. dicit. deum quod precepta legis sunt de actibus virtutum et non de habitibus. unde ex diversitate preceptorum non potest concludi diversitas habituum. sed diversitas actuum. que tamen pertinet ad unum actum propter rationem formalem. Ad vij. dicit. quod in primo honorat etiam bonum proprium ipsum. et ideo alius honor debetur proximo et alius deo. Ad. viij. dicit. deum quod tam dilectio primi quam dilectio dei continet sub contemplativa vita ut Grego. dicit super Ezechiel. Nam oratio que maxime ad contemplativam vitam pertinere videtur ad deum per primum fit per amorem dei in seipso. nec tamen sequitur si caritas est principium diversorum quod caritas non sit una. Ad ix. dicit. quod caritas non est una continentia. sed

Articulus Quintus

potest dici vna indivisibilitate : in quatuor est est vna forma simplex . nō em̄ dicitur finita vel infinita s̄m quāritatem dimensiuā . s̄ s̄m sp̄ritatē vtur̄ s̄ sic nō agim̄ hic de vtute caritatis s̄ s̄m q̄ ē vna rōne . nō q̄dē vna n̄sero vt tunica et vestis . s̄ rōne speciei . sicut fortes et plato sunt vnum in rōne hominis . ¶ Ad . x . dōm q̄ rō illa pcederet si tpale rōne sui esset obiectū caritatis et nō rōne eterni vt dictum est . ¶ Ad . xi . di . q̄ amicitia pfecta nō habetur ad mltos . ita s̄z q̄ sit ad vnūqd̄ rōne sui ipsius sed quātum amicitia est perfectior ad vnum rōne eius tanto ad plures se posset extēdere rōne ipsi et sic caritas q̄ pfectissima amicitia est ad deū se extēdit ad omēs qui possunt p̄cipere deū . nō solū ad ignotos . sed etiam ad inimicos . ¶ Ad . xij . dōm q̄ vt̄ que delectabiliter opat̄ circa principale obiectum p̄t eadē circa aliqd̄ accessoriū nō delectabiliter . sed sine tristitia opari . et hoc mō et caritas delectabiliter opatur in principali obiecto . litz difficultatē paciat̄ i aliq̄ sc̄dario obiecto : ita vt sufficiat sine tristitia opari .

Articulus Quintus .

Quinto Queritur

Utrum caritas sit virtus sp̄alis ab alijs virtutib⁹ distincta vel nō Et videtur q̄ nō Illud em̄ q̄d ponit̄ in diffinitione cuiuslibz virtutis nō est virtus sp̄alis q̄ virtus generalis ponit̄ in dōne cuiuslibet sp̄alis virtutis . Dicit em̄ Jeronim⁹ vt breuiter cōmunē diffinitionē virtutis p̄plectat virtus est caritas qua diligim⁹ deū et primū ergo caritas nō est virtus sp̄alis ab alijs distincta ¶ Pre . 2 . caritas qua diligim⁹ primū nō est virt⁹ distincta a charitate qua diligim⁹ deū . q̄ charitas diligit primū p̄pter deū . sed om̄is virtus diligit primū p̄pter deū ergo nulla virtus distinguitur a caritate .

¶ Pre . 3 . distinctōes habitū attenduntur s̄m actus . ergo caritas operatur actus oim̄ aliarum virtutum caritas est paciēs . est benigna vt dicitur prima Corin . xij . ergo caritas nō est virtus ab alijs distincta ¶ Pre . 4 . bonū est obiectū gn̄ale oim̄ virtutū . nā virtus est que bonū facit habentē et opus ei⁹ bonum reddit . sed bonum est obiectum caritatis . ergo caritas est obiectum generale . et ita est generalis virtus . ¶ Pre . quito vna perfectio est vnius perfectibilis . sed caritas est perfectio multoꝝ perfectibilium .

id est omnium virtutum . ergo non est vna . ¶ Pre . 6 . idem habit⁹ nō p̄t esse in diuersis subiectis . sed caritas est in diuersis subiectis iubemur em̄ deū diligere ex tota mente et ex tota aia et ex toto corde . et ex tota fortitudine . ergo caritas non est virtus vna .

¶ Pre . 7 . virtus ad tollenda pctā ordinat̄ sed caritas sufficit ad tollenda oia peccata . q̄ minima caritas resistere p̄t cuiuslibz temptationi . ergo caritas facit id q̄d est oim̄ virtutum . et ita nō videt̄ esse vna virt⁹ sp̄alis

¶ Pre . 8 . vnicuiq̄ virtuti sp̄ali opponitur aliqd̄ pctm̄ sp̄ale . sed caritati p̄triantur oia peccata . q̄ p̄ q̄libet pctm̄ mortale perditur caritas . ergo caritas nō est virt⁹ sp̄al

¶ Pre . 9 . nulla virtus est necessaria nisi ad recte opandū . s̄ sola caritas sufficienter nos dirigit ad recte opandū Dicit em̄ aug . habe caritatē et fac quicquid vis . ergo p̄ter caritatem non est aliqua alia virtus . et ita non est virtus sp̄alis distincta ab alijs . ¶ Pre . 10 . habitus virtutū necessarij sunt ad hoc q̄ hō p̄mpte delectabiliter operetur . null⁹ enim est iustus qui nō gaudet iusta opatione vt d̄ in primo ethi . s̄ ad oia p̄mpte et delectabiliter opanda sufficit caritas q̄ d̄ Aug . in li . de verbis dñi . om̄ia graua et immania facilia et p̄pe nulla facit amor . ergo p̄ter caritatem nō est necessaria aliqua alia virt⁹ . ¶ Pre . 11 . ea que sunt distincta ad inuicē habent distinctam gn̄ationē et corruptōem . sed caritas et alie virtutes nō h̄nt distinctā gn̄ationē et corruptōem . q̄ simul cū caritate et infundunt̄ et perdunt̄ alie virtutes . ergo caritas nō est sp̄alis virt⁹ . ¶ Sed p̄ra est q̄ ap̄lus p̄ua Corinchi . xij . conuidit̄ eā alijs virtutib⁹ dicens Nūc aut̄ manēt fides spes et caritas tria hec ¶ B̄asio di . q̄ caritas est q̄dā virt⁹ sp̄alis distincta ab alijs virtutib⁹ . Ad cuius euidentiā p̄siderādū est q̄ q̄tūcūq̄ aliq̄ act⁹ depēdet a plib⁹ p̄ncipijs s̄m ordinē se h̄ntibus : ad p̄fectiōem illius act⁹ requiritur q̄ q̄libet illoꝝ p̄ncipioꝝ sit p̄fectū . siue em̄ imp̄fectio sit in principio siue in medio siue in vltio sequit̄ act⁹ imp̄fect⁹ siue desit pericia artis artificis siue recta dispositio in instrumēto opus sequitur imp̄fectū . et hoc etiā in ip̄is potēcijs aie p̄siderari p̄t . si em̄ sit recta ratio que est motiua inferiorū potentiarū et concupiscibilis sit indisposita : opabitur quidem aliquis s̄m rōnem . sed operatio erit imperfecta . q̄ habebit impedimentum ex concupiscibili indisposita ad contrarium trahēte . sicut circa

De Caritate

continentem apparet . et ideo preter prudentiam que perficit rationem necesse est ad hoc quod homo recte se habeat circa concupiscibilia quod habeat repantiam ad hoc quod prompte operetur et sine impedimento . et sicut in diversis potentibus quare una mouet aliam idem est etiam considerate secundum diuersa obiecta quorum unum ordinatur ad alterum sicut ad finem . una enim et eadem potentia secundum quod est finis non solum mouet aliam potentiam : sed etiam seipsum in ea que sunt ad finem . Et ideo ad rectam operationem oportet aliquem non solum bene dispositum esse ad finem : sed etiam bene dispositum ad ea que sunt ad finem . alia sequitur operatio impedita . ut patet in eo qui bene est dispositus ad bene appetendam sanitatem . sed male est dispositus ad sumendum ea que sunt sanantia . Et sic manifestum est quod cum per caritatem homo disponatur ut bene se habeat ad ultimum finem necesse est ut habeat alias virtutes quibus bene disponatur ad ea que sunt ad finem et alia ab his que ordinantur ad ea que sunt ad finem . licet illa que ordinantur ad finem sint principalia . ut architectonica respectu earum que ordinantur in ea que sunt ad finem . sicut medicinalis respectu principum . et militaris respectu equestris . unde manifestum fit quod necesse est caritatem esse quandam virtutem specialem ab alijs distinctam virtutibus . secundum principale et motiuam respectu earum . Ad primum ergo dicitur . quod diffinitio datur per causam inquam caritas est causa motiua omnium aliarum virtutum . Ad . iiij . dicitur quod caritas in diligendo primum habet deum ut rationem formalem obiecti . et non solum ut finem ultimum . ut ex supradictis patet . sed alie virtutes habent deum non ut rationem obiecti : sed ut ultimum finem . et ideo cum dicitur caritas diligit primum propter deum . licet propter deum notat non solum causam materiale : sed etiam quodammodo formalem . cum autem dicitur de alijs virtutibus quod operantur propter deum . licet propter deum notat causas finales tantum . Ad . iij . dicitur . quod caritas non producit actus aliarum virtutum elicitive . sed imperatiue tantum . elicit enim virtutes illos actus tantum qui sunt secundum rationem proprie forme . sicut iusticia recte facere . et repantia repantem . sed imperare dicitur omnes actus que ad finem suum aduocat . Ad . iij . dicitur . quod bonum commune non est obiectum caritatis . sed bonum . et ideo homo sequitur quod caritas sit generalis virtus . sed quod sit summa virtutum . Ad . v . dicitur . quod caritas non est perfectio intrinseca aliarum virtutum . sed extrinseca . ut supra dictum est unde ratio non sequitur . Ad . vi . dicitur quod caritas est in subiecto in una potentia tantum scilicet in voluntate tantum que per imperium mouet alias potentes

tias et secundum hoc iubemur deum diligere ex tota mente anima ut omnes vires anime nostre aduocentur in obsequium diuini amoris . Ad . viij . dicitur . quod sicut caritas imparat aliarum virtutum actus ita per modum imperij excludit peccata eis contraria . et secundum hunc modum caritas resistit temptationibus . sed tamen necesse est esse alias virtutes que directe et elicitive peccata excludant . Ad . viij . dicitur . quod sic actus aliarum virtutum ordinantur ad finem quod est obiectum caritatis . ita et peccata que sunt contra alias virtutes habent oppositionem ad finem que est obiectum caritatis . et ex hoc puenit quod peccata aliarum virtutum . scilicet peccata caritatem expellunt . Ad . ix . dicitur . quod licet caritas sufficiet per modum imperij in omnibus ad rectam vitam pertinet . tamen requiruntur alie virtutes que eliciendo actus expellantur imperium caritatis ad hoc quod homo prompte et sine impedimento operetur . Ad . x . dicitur . quod pertinet aliquid esse propter finem quod tamen de se est difficile et triste . sic cum aliquis accipit medicinam amaram libenter propter sanitatem licet in ipsa assumptione multum affligatur . caritas igitur facit omnia esse delectabilia ex fine sed requiruntur alie virtutes que faciant ea que sunt virtuosa sicut se delectabilia ad hoc quod facilius operentur . Ad . xi . dicitur . quod caritas simul habet generationem cum alijs virtutibus . non quod sit indistincta ab alijs virtutibus . sed quod dei perfecta sunt opera unde infundens caritatem simul infundit omnia illa que sunt necessaria ad salutem corrumpitur autem simul cum omnibus virtutibus . quod quecumque peccantur alie virtutes peccantur caritati . ut dictum est .

Articulus sextus.

Exco Queritur.

Utrum charitas possit esse causa peccato mortali . Et videtur quod sic . dicit enim Dige . in primo periar . Non arbitror quod aliquis ex his qui in summo profectioque perstiterunt gradu ad subitum euacuetur aut decidat . sed per partes et paulatim eius defluere necesse est . subito autem aliquis committit peccatum mortale per solum consensum . ergo que est in profecto statu per caritatem non decidit a caritate per unum actum peccati mortalis . et sic caritas potest esse causa peccati mortali . Preterea . 2 . bene . dicitur quod caritas in petro quando christum negauit non fuit extirpata . sed sopita . sed petrus negando christum peccauit mortaliter . ergo caritas potest manere cum peccato mortali . Preterea . 3 . caritas est fortior . quod habet virtutem moralem . sed habet virtutem moralem non tollitur per unum actum viciosum : cum non per unum actum generetur . ex eisdem enim contrariis modis

Articulus Sextus

factis generat virt⁹ et corrupit. vt dicitur in .ij. ethi. ergo multo min⁹ habitus caritatis tollitur per vnum peccatum mortale. ¶ Pre. vnus vnus opponit. scilicet caritas est vna virt⁹ specialis vt ostensum est. ergo opponitur sibi vnus vnus cum specie. non ergo per alia peccata mortalia tollit. et sic videtur quod possit peccatum mortale simul esse cum caritate. ¶ Pre. 5. opposita non se expellunt nisi circa idem subiectum. sed quedam peccata non sunt in eodem subiecto cum caritate. nam caritas est in superiori parte rationis que conuertitur ad deum potest autem peccatum mortale esse etiam in inferiori parte rationis vt dicit Aug. in li. de trinitate. ergo non omne peccatum mortale excludit caritatem. ¶ Pre. 6. illud quod est fortissimum non potest expelli a debilissimo. sed caritas est fortissima fortis enim est vt mors dilectio vt dicitur Cantici. viij. peccatum autem est debilissimum quia malum est infirmum et impotens. vt Dyo. dicitur. iij. c. de diuinitate. ergo peccatum mortale non excludit caritatem. et sic potest esse simul cum ea. ¶ Pre. 7. habitus finis actus agnoscitur. sed actus caritatis potest esse cum peccato mortali. homo enim peccans diligit deum et proximum. ergo caritas potest esse cum peccato mortali. ¶ Pre. caritas precipue facit delectari in contemplatione dei. sed delectatio que est in consideratione nihil est peccatum. vt dicitur philosophus in primo topico. ergo caritati nihil est peccatum et ita non potest expelli per peccatum mortale. ¶ Pre. 9. vniuersale mouens potest impediri in vno mobili et non impediri in alio. sed caritas est vniuersalis motor omnium virtutum. vt supra dictum est ergo non oportet quod si impediatur per aliquod peccatum in quantum mouet vnam virtutem quod impediatur in quantum mouet alias. potest igitur cum peccato opposito remperantem caritas remanere. putat enim motiua aliarum virtutum. ¶ Pre. 10. sic caritas habet deum pro obiecto ita fides et spes potest esse informes. ergo eadem ratione et caritas. et sic potest esse cum peccato mortali. quia omnis virtus que potest esse informis potest esse cum peccato mortali. ¶ Pre. omne illud quod non habet perfectionem quam natura est habere est informe. sed caritas non habet perfectionem hanc in via quam nata est habere in patria. ergo est informe. et sic videtur quod possit esse cum peccato mortali. ¶ Pre. 12. habitus agnoscitur per actus. sed aliqui actus habentium caritatem potest esse imperfecti. nam multociens aliquid caritatem habentes mouent aliquid motu impatientie vel inanis glorie. ergo et habitus caritatis contingit esse imperfectum et informe. et sic videtur quod cum caritate possit esse peccatum mortale. ¶ Pre. 13. sic virtuti oppositum peccatum ita ignorantia oppositum scientie. sed non quilibet ignorantia

tia tollit totam scientiam. ergo nec quilibet peccatum mortale tollit totam virtutem. vnde cum caritas sit vnde dicitur virtutum: non videtur quod quilibet peccatum mortale tollat virtutem. ¶ Pre. 14. caritas est amor dei. si manente amore ad rem aliam aliquid propter incontinentiam operatur contra illam. sicut aliquis amans seipsum contra bonum suum agit per incontinentiam. et sicut aliquis amans aliquam communitatem contra eam agit propter incontinentiam vt philosophus dicit. 5. poli. ergo aliquid potest peccando contra deum agere manente caritate. ¶ Pre. 15. aliquid habet se bene in vltimo quantum deficit in peccari sicut incontinentes rectam rationem habet circa vicia. vt potest quod fornicari est malum. et tamen in singulari eligit nunc fornicari vt bonum. vt dicitur philosophus in viij. ethico. sed caritas facit hominem bene se habere circa vniuersalem finem. ergo manente caritate potest aliquis peccare circa aliquid quod peccare. et sic caritas potest esse cum peccato mortali. ¶ Pre. 16. contraria sunt in eodem genere. sed peccatum est in genere actus. quia peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei. caritas autem est in genere habitus. ergo peccatum non contrariatur caritati. et sic non expellit ipsam. potest ergo esse simul cum ea.

¶ Sed contra est quod dicitur Sapientie primo. Spiritus sanctus discipline effugiet fictum et auertet se a cogitationibus que sunt sine intellectu et corripiet a supueniente iniquitate. sed spiritus sanctus est in homine quod habet caritatem. quia per caritatem habitat in nobis spiritus sanctus dei. ergo a supueniente iniquitate expellit caritas. et sic non potest esse simul cum peccato mortali. ¶ Pre. 2. quicumque habet caritatem dignus est vita eterna. sicut illud apostoli scilicet ad Thimotheum. vltimo in reliquo reposita est mihi corona iusticie quam reddet mihi dominus. in illa die iusticie. non solum autem mihi sed in his que dicitur ad eum. quicumque autem peccat mortaliter dignus est pena eterna. sicut illud Romanorum. vi. Stipendia peccati mors sed non aliquid potest esse simul dignus vita eterna et pena eterna. non ergo potest esse simul caritas cum peccato mortali. ¶ Vnde dicitur dominus quod caritas nullo modo potest esse simul cum peccato mortali. Ad cuius evidentiam primo considerandum est quod omne peccatum mortale directe opponitur caritati. ¶ Quicumque enim preeligit aliquid alteri id quod preeligit magis amat vnde homo magis amat propriam vitam et sui consistentiam quam voluptatem: quantuncumque enim sit magna voluptas homo retraheret ab ea si eam estimaret esse sue vite infallibiliter per

De Caritate

emptiua. Etia ppter hoc dicit Aug. in li. 83. questionu. q nemo est qui no magis dolores fugiat q appetat voluptate. quando quidez videmus et immanissimas bestias a maris voluptatibus coherceri doloru metu. ex hoc autem aliquis mortaliter peccat q aliqd magis eligit q vivere fm deū et ei inherere. vñ manifestu est q quicumq mortaliter peccat: eo ipso magis amat aliud bonum q deum. si igitur magis amaret deum: preeligeret vivere fm deū q quocumq bono tempali potiri. hoc autē est de ratione caritatis q deus super omnia diligitur. vt ex superiorib⁹ patet. vnde omne pctm mortale caritati p̄trariatur. caritas em̄ in om̄ibus a deo infunditur. que autē ex infusione diuina causantur no solū indigēt actiōe diuina in sui principio vt esse incipiāt sed in tota sua duratione vt p̄seruetur in esse sicut illuminatio aeris indiget presentia solis. no solū primo cum aer illuminatur s̄ q̄diu illuminatus manet. et propter hoc si aliqd obstaculū interponatur intercipientes directum aspectum ad solem desinit esse lumen in aere et similiter qm̄ peccatum mortale aduenit qd̄ impedit directum aspectum aie ad deum per hoc q aliquid aliud p̄fert deo intercipitur influx⁹ caritatis. et desinit esse caritas in homine. fm̄ illud Iſaye. liij. Peccata vestra diuiserunt inter vos et deū vestrum. sed cū rursus mens hominis redit vt recte in deum aspiciat eum super omnia diligēdo. qd̄ tñ sine diuina gracia esse no p̄t: iterato ad statum caritatis redit. ¶ Ad p̄imum ergo dicē. q verbum Origenis non sic est intelligendum q homo peccās mortaliter etiā quantūcūq̄ perfectus non subito caritatem amittat. sed quia non contingit de facili q homo perfectus statim a principio mortaliter peccet. sed per negligentiam ⁊ diuersa peccata venialia disponitur vt tandem labatur in peccatum mortale. ¶ Ad sc̄d̄m dicē. q verbum Bern. non videt̄ sustinendū: nisi intelligat̄ caritas in Petro non fuisse extincta. quia cito resurrexit. ea em̄ que parum distant quasi nihil distare videntur. vt dicitur in .ij. phisicorum ¶ Ad .iij. di. q virtus moralis que acquirit̄ ex actibus p̄sistit in inclinatione potentie ad actum. que quidē inclinatio non tollitur totaliter per vnū actum. sed influenza caritatis a deo intercipitur per vnū actum peccati. et ideo vnus actus peccati tollit caritatem. ¶ Ad .iiij. di. q caritatis oppositū generale est odium. sed indirecte omnia pctā

caritati opponitur: inquantū pertinent ad dei contemptū qui est super omnia diligend⁹. ¶ Ad quintum dicendum q superior ratio in qua est caritas mouet inferiores. vñ pctm̄ inquantum est in inferiori parte opponitur motui caritatis: et caritatem excludit. Vel dicendū q pctm̄ mortale no est sine p̄sensu q̄ attribuit̄ superiori pri rōnis in q̄ est caritas. ¶ Ad sextū dicē. q pctm̄ no expellit caritatē ex sua virtute. s̄ ex hoc q homo voluntarie se subicit peccato. ¶ Ad septimum dicendum q homo qui peccat mortaliter no diligit deū sup oia sicut diligēd⁹ est ex caritate. cū aliqd aliud p̄ferat amori dei propter qd̄ dei mandatum contemnit. ¶ Ad viij. dicendum q delectatio que est in considerando non habet p̄tratum in eodē ḡne. vt s̄ aliqua alia consideratio sit ei contraria. et hoc ideo. q̄ species contrariōrum in intellectu no sunt p̄tratie vnde delectationi que est in p̄siderādo albus no p̄trariatur delectatio que est in p̄siderādo nigrum. sed quia actus voluntatis qui p̄sistit in motu aie ad rē sicut res in seipsis sunt contrarie. ita mot⁹ voluntatis in p̄traria sunt contrarij desiderij em̄ dulcis p̄trariā desiderio amari. et fm̄ hoc amor dei p̄trariatur amori peccati qd̄ excludit a deo p̄sideratio autem in qua non est contrarietas no est propri⁹ act⁹ caritatis quantū ab ipsa elicitus. sed solum ab ipsa imperatur quasi eius effect⁹. ¶ Ad nonū di. q caritas que est vniuersalis motor virtutū cū impeditur in his que pertinent ad vnā virtutē per pctm̄ mortale impeditur in suo vniuersali obiecto ⁊ ob hoc vniuersaliter in om̄ib⁹ impeditur no est autē sic cum vniuersale mobile sic impeditur in particulari effectū q no impeditur in his que pertinent ad vniuersale virtutem. ¶ Ad decimū dicendū q licet spes et fides habeant deum pio obiecto non tñ eis p̄perit q sunt forma aliarū virtutū sicut competit caritati ratione supra dicta. et ideo licet caritas no sit informis. spes tñ et fides possunt esse informes ¶ Ad .xi. di. q non facit virtutes esse informem defectus cuiuslibet perfectionis. sed ille tñ defectus q tollit ordinem vltimi finis. qui quidem ordo existit in caritate vñ. licz caritas vñ non habet perfectionem patrie que est fm̄ fructu nem p̄fectā. ¶ Ad .xij. di. q actus imperfecti possunt esse habentis caritatem. s̄ non sunt caritatis. no em̄ quilibet actus agentis est actus cuiuslibz forme in agente existentis et precipue in rōnali natura que habet liber-

Articulus Septimus

satem ad hoc qd vtatur habitu in ea existere

¶ Ad. xiiij. di. qd licet non quelibet ignorantia ppterioru principioru excludit sciam. tamen ignorantia principioru eorum tollit sciam. eis em ignorantis necesse est ignorare artem. vt dicitur in primo elencor. vltimus aut finis se hz sicut picipiu cōmissu. et ideo deo: diatio ab vltio sine p pccm mortale tollit totale caritatem. nō aut qlibz deo: diatio picularis. vt patet in pccis venialibus **¶** Ad. xiiij. di. qd quicūqz p pccntia agit ptra bonū qd amat existat illud bonū nō totaliter pdi p hoc qd in continēter agit. si em aliqs amās ciuitatē aliquam vel ppriū corpus salutē estimaret se alterū horu perdi p hoc qd agit. vel totale abstineret. vel illū qd agit pl⁹ diligeret qd ppriaz salutē vel ciuitatis. vñ cū aliqs sciēs se amittere deū p pccm mortale. qd est scire se peccare mortaliter: nihilomi⁹ incōtinēter agit cōtinēti pl⁹ amare qd agit qd deū. **¶** Ad. xv. di. qd caritas nō solum requirit hic haberi in vli acceptōne qd deus sit sup omnia diligend⁹ sed etiā in hoc actus electionis vel voluntatis tendat sicut in quoddā aliud pculare eligibile. et hec picularis electio excluditur p electionē pccati. s; pccū excludēt a deo. **¶** Ad. xvi. di. qd licet act⁹ directe pccatū accibus sicut hic⁹ et habitibus s; pformitatē quam habent contrariis habitibus. nam actus ex similibus habitibus generatur et similes etiā actus causant licet non omnes habitus causentur ex actibus.

¶ Articulus Septimus.

Quæritur

¶ Vtrū obiectū diligibile ex caritate sit rōnalis natura Et videtur qd nō. q; ppter vnūqz tale et illū magis s; hō ex caritate diligit ppter vtrūqz et ppter bēitudinē ergo caritas et bēitudo qn sūt creature rationales sunt magis ex caritate diligende. et sic creatura rōnalis nō est ppriū obiectum caritatis. **¶** Pre. p. caritatē marie cōformamur deo in diligendo. sed de⁹ diligit omnia q sunt. vt dicitur Sapi. xi. et ex caritate. quia diligendo seipsum qui est caritas. ergo oia sunt diligēda ex caritate et nō solū rōnalis natura. **¶** Pre. 7. Dige. dicitur sup Cant. qd vnū ē diligere deū et quicūqz bōa. s; de⁹ diligit ex caritate ergo cū oēs creature sūt bone: omnes sunt diligende ex caritate. et nō solū rationalis natura. **¶** Pre. 4. sola dilectio caritatis ē meritoria. s; in dilectōe cuiuslibz rei possum⁹ mereri

ergo quālibet re possum⁹ diligere ex caritate

¶ Pre. 5. si deus ex caritate diligit. oportet ergo magis ex caritate diligi qd ab eo magis diligit. s; inter oia creata magis diligit a deo bonum vniuersi in quo omnia pphenduntur ergo oia sunt ex caritate diligēda. **¶** Pre. 6. diligere magis pertinet ad caritatē qd credere sed caritas oia credit. vt dicitur prima Tho. xiiij. ergo multo magis oia diligit **¶** Pre. 7. natura rōnalis pfectissime inuenit in deo. si igitur natura rōnalis sit obiectū caritatis: operet qd deū ex caritate diligerem⁹. sed hoc videt esse impossibile. q; amor caritatis est amor pfectus deū at pfecte i hac vita diligere nō possumus. q; in hac vita ipm nō pfecte cognoscim⁹ nō em agnoscim⁹ de eo quid est sed solū quid non est. dilectio aut presupponit cognitionem. cū nihil diligatur nisi cognitū. ergo rōnalis vl intellectuales natura nō est ppriū obiectū caritatis. **¶** Pre. 8. pl⁹ distat ab homine de⁹ qd hō a qlibet alia creata. si ergo aliquid quas creaturas nō diligitur ex caritate. multo min⁹ deū diligere possum⁹. **¶** Pre. 9. in angelis etiā ē intellectus natura. s; angeli nō sunt ex caritate diligēdi. vt videt. ergo intellectuales natura nō est ppriū obiectū caritatis. pbatio medie: amicitia i aliq cōdicatōe vite pssistit nā cōmūe viuere est ppriū amicor. s; p hō in li. ethi. sed nō videt aliq cōdicatio esse vite nobis et angelis. nō em cōdicam⁹ in vita nature cū angelis. cū angelus sit mltō pstantior: nature qd hō. neq; iterū in vita glie. qd dona grē et glie dant a deo s; virtutē recipiētis s; illud Mathe. xiiij. vnicuiqz s; ppriā virtutē. vt aut angeli est multo maior qd hois. ergo angeli non cōdicant in aliq vita cum hominib⁹ **¶** Pre. 10. natura rōnalis inuenitur etiā in ipso hoie ex caritate diligente. sed hō seipm nō dz ex caritate diligere. vt videt ergo caritatis obiectū nō est rōnalis natura pbatio medie. de actib⁹ virtutū dantur precepta legis. s; nō datur aliq pceptū lege de hoc qd aliqs diligit seipm. ergo dilgere seipz nō ē act⁹ caritatis **¶** Pre. 11. Gre. dicit in qdam omel. qd caritas min⁹ qd inter duos haberi nō pot. nō pot igitur aliqs seipm ex caritate diligere **¶** Pre. 12. sicut iusticia pssistit in cōdicatōe ita et amicitia s; p hō in. iij. ethi. sed iusticia pprie loquendo nō est hominis ad seipsum. vt dicitur in. v. ethi. ergo neq; amicitia et ita neq; caritas **¶** Pre. 13. nihil qd pputat in viciū est actus caritatis. sed amare seipm pputatur homin in viciū. s; illud. ij. ad. Thimo. iij.

De Caritate

Instabūt tpa p̄culosa et erūt hoies seip̄os amantes . ergo diligere seip̄sum non est act⁹ caritatis . et ita natura rōnalis nō est p̄p̄iū obiectū caritatis ¶ Pre. 14. corp⁹ hūanū est pars rōnalis nature s̄z humane . sed corpus humanū non videtur esse diligendum ex caritate quia s̄m phisozophum in . ix. ex h̄icorū vituperātur qui amant seip̄os s̄m exteriorē naturā . ergo natura rōnalis non est obiectū caritatis . ¶ Pre. 15. nullus habens charitatem refugit illud qd̄ ex caritate diligit . sed sancti habētes caritatē refugiunt corp⁹ s̄m illud Romanorū . 8. Quis liberabit me de corpe mortis huius . et sic corp⁹ nō est diligēdum ex caritate et sic idē qd̄ prius . ¶ Pre. 16 nullus tenetur ad implendū qd̄ nō potest scire . sed nullus potest scire se habere caritatē ergo nullus tenetur ad diligendum creaturā rōnalē ex caritate ¶ Pre. 17. cū d̄: creatura rōnalis diligit ex caritate hic p̄positio ex designat habitudinem alicui⁹ cause . sed non p̄t designare habitudinem cause materialis . q̄ caritas non est aliquid materiale . sed sp̄iale neq̄ iterū cause finalis . q̄ finis diligendi ex caritate est de⁹ nō autē caritas . neq̄ etiā h̄itudinē cause efficiēt . q̄ sp̄s sanct⁹ est q̄ nos ad diligendū mouet . s̄m illud Romanorū . v. Caritas dei diffusa est in cordib⁹ nostris per sp̄m sanctū q̄ dat⁹ est nobis . neq̄ iterū h̄itudinem cāe formalis . q̄ caritas neq̄ est forma intrinseca . cū nō sit de essentia rei . neq̄ forma extrinseca exemplar . q̄ sic oīa que diligitur ex caritate traherentur in sp̄m exemplaris caritatis . sicut exēplata trahūtur in speciem exemplaris . ergo creature rōnales non sunt diligende ex caritate . ¶ Pre. 18. Augusti. Et primo de doctri. xp̄iana q̄ prim⁹ est ille a quo nobis b̄ficiū impenditur . Sed a deo beneficia nobis impenduntur . ergo de⁹ est primus nobis . et ita inueniēter ponit ab Aug. de⁹ aliud diligibile ex caritate et aliud prim⁹ . ¶ Pre. 19. cum x̄ps sit mediator inter deū et hoies videtur q̄ debeat poni aliud diligibile q̄ de⁹ et q̄ prim⁹ et sic sunt quicq̄ ex caritate diligibilia . et non tm̄ quatuor ut Augusti. d̄t . ¶ Sed cōtra est quod dicit Leuiti. xix. diliges primū tuū sicut te ipsum . Glo. proxm̄ nō tm̄ p̄p̄inquitate sanguinis . sed societate rōnis ergo sic aliquid h̄z societate nobiscum in natura rationali . sic ē diligibile ex caritate . natura ergo rōnalis est obiectū caritatis ¶ B̄n. q̄ cū d̄: de his que subijciuntur actui alicui⁹ potentie vel

habitus oportet p̄siderare formale rōnem obiecti illius potentie vel habit⁹ . s̄m em̄ q̄ aliq̄ se h̄nt ad illam rōnem sic se habent ad hoc q̄ subijciantur illi potentie vel habitui . sicut aliqua s̄m q̄ se h̄nt ad rōnē visibilib⁹ s̄m hoc dicitur visibilia per se vel per accidēs . cum autē amoris vlt̄er sumpti obiectū sit bonum p̄m̄iter sup̄tū: necesse est q̄ cuiuslibz sp̄al̄ amor sit aliqd̄ sp̄ale bonū obiectū . sic amicitie natural̄ q̄ ad p̄sanguineos p̄p̄iū obiectum est bonū naturale s̄m q̄ trahit a parentibus In amicitia autē pollicita obiectum est bonū ciuitatis . vnde et ciuitas h̄z quoddam speciale bonū ut p̄p̄iū obiectū . s̄z bonum b̄titudinis diuine ut supra dictū est . s̄m igit̄ q̄ aliqua se h̄nt ad hoc bonū sic se h̄nt ad hoc q̄ sunt diligibilia ex caritate . Sed p̄siderādū est q̄ cum amare sit vlt̄e bonū alicui : dupliciter dicit̄ aliquid amari . aut sicut id cui volumus bonū . aut sicut bonū qd̄ volum⁹ alicui . Primo ergo mō illa tm̄ p̄nt ex caritate amari quib⁹ possum⁹ velle bonū b̄titudinis eterne hec autē sunt que nata sunt h̄mōi bonū habere vnde cū solū intellectualis natura sit nata habere bonū b̄titudinis eterne : sola intellectualis natura est ex caritate diligibilis s̄m q̄ diligit dicitur ea quibus volumus bonū . et p̄pter hoc s̄m q̄ diuersimode aliq̄ possunt habere b̄titudinē eternā : s̄m hoc distinguitur ab Aug. q̄ tuor diligēda ex caritate Est enim aliqd̄ h̄ns b̄titudinē eternā p̄ suā essentia . et hoc est deus . et aliqd̄ h̄ns p̄ p̄cipationē et hoc est creatura rōnalis que illa p̄ diligit q̄ alias creaturas q̄ ei associari p̄nt in p̄cipatione b̄titudinis aliis autē ē ad qd̄ p̄tinet habere b̄titudinē eternā per solā redundantia q̄ndā sicut corpus nr̄m qd̄ gl̄ificat p̄ redundantiaz gl̄ie ab aīa in ip̄m . vñ diligendus est ex caritate deus ut radix b̄titudinis . quilibet autē h̄d̄z seip̄sum ex caritate diligere ut p̄cipet beatitudinem primū autē ut sociū in p̄cipatōe beatitudinis . corpus autē p̄p̄ium s̄m id q̄ ad ipsum redundat beatitudo . sedo vero modo put s̄z dicuntur diligi illa bona que volum⁹ alijs : diligi possunt ex caritate omnia bona inquantum sunt quedam bona eorum q̄ p̄nt habere beatitudines oēs enim creature sunt homini via ad tendendum in beatitudinem et iterum omnes creature ordinantur ad gloriam dei inquantū in eis diuina bonitas manifestatur . sic igitur omnia ex caritate diligere possumus . ordinādo tamen ea in illa que beatitudinem habēt vel habere possunt ¶

Articulus Septimus

considerandum etiam est quod sic se habent dilectiones ad invicem sicut et bona que sunt earum obiecta unde cum omnia bona humana ordinentur in beatitudinem eternam sicut in ultimum finem. dilectio caritatis sub se comprehendit omnes dilectiones humanas. nisi tantum illas que fundantur super peccatum quod non est ordinabile in beatitudinem unde quod aliqui consanguinei diligant se invicem vel aliqui conciviles vel simul peregrinantes vel quicumque tales potest esse meritorium et ex caritate. sed quod aliqui amet se invicem propter communicationem in rapina vel adulterio. hoc non potest esse meritorium neque ex caritate. ¶ Ad primum ergo dicendum quod virtutem et beatitudinem diligimus ex caritate in quantum hoc volumus his quibus competit habere beatitudinem. ¶ Ad. ij. di. quod deo diligit omnia ex caritate. non ita quod velit eis beatitudinem. sed ordinans ea ad seipsum et ad alia que beatitudines habere possunt. ¶ Ad. iij. di. quod omnia bona sunt in deo sicut in primo principio. et sic dicitur. intellexit quod unum est diligere deum et quicumque bona. ¶ Ad. iij. di. quod omnia diligere possumus merito: ordinando ea in illa que sunt capacia beatitudinis non autem volendo eis beatitudinem. ¶ Ad. v. di. quod in bono universi sicut principium continentur rationalis natura que est capacia beatitudinis ad quam omnes alie creature ordinantur. et secundum hoc appetit et deo et nobis bonum universum maxime ex caritate diligere. ¶ Ad. vi. di. quod sic caritas credit omnia credibilia. ita diligit omnia secundum quod sunt ex caritate diligibilia. ¶ Ad. vij. di. quod deum non possumus hic illa perfectione diligere que diligimus eum in patria per essentiam videntes. ¶ Ad. viij. di. quod distantia creaturarum aliquarum non est causa quod non diligantur ex caritate. sed quod non sunt capaces beatitudinis. ¶ Ad. ix. di. quod angeli non concitant nobiscum in vita nature que est ad spiritum. sed solum quantum ad generum rationalis nature. sed possumus cum eis concitare in vita glorie. ¶ Ad. at. di. dedit unicuique secundum propriam virtutem non est referendum tamen ad virtutem nature. erroneus est dicere quod dona gratie et glorie dentur secundum mensuram naturalium. sed intelligenda est virtus que est etiam per gratiam per quam datur hominibus ut possint mereri equalē gloriam angelis ¶ Ad. x. di. quod lex scripta data est in auxilium legis nature que erat obtenebrata per peccatum. non autem erat sic obtenebrata quin moveret ad diligendum ad hoc quod homo diligat seipsum et corpus suum. sed erat obtenebrata quantum ad hoc quod non movebat in dilectionem dei et proximi. et ideo in lege scripta data sunt

runt precepta de dilectione dei et proximi in quibus tamen prephetatur etiam quod aliquis diligat seipsum quod cum inducimur ad diligendum deum: inducimur ad desiderandum deum. per quod maxime nos ipsos amamus: volentes nobis summum bonum in precepto autem de dilectione proximi dicitur. diliges proximum tuum sicut teipsum. in quo includitur dilectio sui ipsius. ¶ Ad. xi. dice. quod licet amicitia non possit haberi ad se ipsum proprie loquendo. tamen amor maxime ad se ipsum habet. ut enim dicitur. in ix. ethico. amabilia que sunt ad alterum venerunt ex amabilitate que sunt ad se ipsum. secundum vero quod caritas signat amorem. sic aliquis seipsum ex caritate diligere potest sicut Gregorius loquitur de caritate. secundum quod includit rationem amicitie ¶ Ad. xij. di. quod licet amicitia sit in communicatione ad alterum sicut et iusticia. tamen amor non est de necessitate ad alterum qui sufficit ad rationem caritatis. ¶ Ad. xij. di. quod amantes se ipsos vituperant in quantum plus debito se ipsos diligunt. quod quidem non pergit quantum ad bona spiritualia. quia nullus potest nimis amare sibi virtutes. sed quantum ad bona exteriora et corporalia potest aliquis nimis amare seipsum. ¶ Ad. xiiij. di. quod non quicumque amat seipsum secundum exteriorem naturam culpatur. sed qui exteriora bona querit ultra modum virtutis. et sic ex caritate corpus nostrum diligere possumus. ¶ Ad. xv. di. quod caritas non refugit corpus. sed corporis corruptionem. in quantum corpus quod corrumpitur aggravat animam. ut dicitur Sapientia ix. ca. et propter hoc apostolus signanter dixit. de corpore mortis huius. ¶ Ad. xvi. di. quod ex hoc quod homo nescit per certo se habere caritatem non sequitur quod non possit ex caritate diligere. sed quia non possit iudicare an ex caritate diligat. unde a nobis requiri potest quantum ex caritate diligamus. non autem quod iudicemus nos ex caritate diligere. unde apostolus dicit prima ad Corinthios. iij. neque me ipsum iudico. sed qui me iudicat dominus est. ¶ Ad. xvij. dice. quod cum dicitur aliquis diligere proximum ex caritate. hec prepositio ex potest designare habitum dinem cause finalis efficientis et formalis. finalis quidem in quantum dilectio proximi ordinatur ad dilectionem dei sicut ad finem. unde dicitur prima ad Thimo. i. finis precepti caritas est. quia scilicet dilectio dei est finis observationis preceptorum. in habitudine cause autem efficientis in quantum caritas est habitus inclinans ad diligendum. sic se habens ad ipsum actum dilectionis sicut calor ad calefactionem. in habitudine autem cause forma

De Caritate

Ita in quantum actus recipit spem ab habitu. sic
et calefactio a calore. ¶ Ad. xviii. ddm qd rō
primi saluat et in eo qd dat bñficia et in eo qui
recipit. nō tñ sequitur qd quicūq; dat bñficia sic
primus. s; requirit qd inter p̄ios sit p̄omi-
tantia in aliq; ordine. vñ deus liz det bñficia :
non tñ p̄t dici nobis primus. sed xps in q̄tū
est homo d; nobis primus prout nobis dat
bñficia. vñ patet r̄sio ad vltimum.

¶ Articulus Octauus.

Octauo queritur

Utrum diligere inimicos sit de
perfectione p̄siliū Et videtur qd
non. Ad em̄ cadit sub p̄cepto nō est de p̄fecti-
one p̄siliū. s; diligere inimicū cadit sub p̄cepto
illo. videlicet. diliges prim̄ tuū sicut te ipsum
nā noīe prim̄ intelligit oīs hō vt Aug. dicit
in li. de doc. xp̄iana ergo diligere inimicū nō
est de perfectione p̄siliū. ¶ Sed ddm qd est
de p̄fectione p̄siliū dilectio inimicorū q̄tū ad
exhibitiōem familiaritatis et aliorū effectuum
caritatis. ¶ Sed contra omnē prim̄ tene-
mur ex caritate diligere. sed dilectio caritatis
non est tñ in corde. sed etiā in ope. d; em̄. 1.
Johis. iij. c. Nō diligam? vbo neq; lingua
sed ope et veritate. ergo etiā q̄tū ad effectus
caritatis dilectio inimicorū cadit sub p̄cepto.
¶ Pre. 3. Math. v. d;. diligite inimicos
vestros et bñfacite his qd oderunt vos. si igit̄
diligere inimicos cadit sub p̄cepto et bñface-
re sub p̄cepto cadet qd p̄tinet ad effectū cari-
tatis. ¶ Pre. 4. ea que p̄tinet ad p̄fectionē
p̄siliū nō fuerūt in veteri lege tradita. quia
vt d; hebreorū. vij. nihil ad p̄fectum adduxit
lex. s; in veteri legi fuit traditū qd ad inimicos
nō solū affectū dilectōis haberetur: sed etiā
effectus dilectionis eis impenderet. d; em̄
Exod. xxij. Si occurreris boni inimici tui
aut asino erranti: reduc ad eū. Et leui. xij.
ne oderis fratrem tuū in corde tuo s; publice ar-
gue eū. ne hēas sup illo peccatū. Et iob. xxxi.
Si gauisus sum ad ruina eī? qd me oderat et ex-
ultauit qd inuentisset eū malū. non em̄ dedi ad
peccatū guttur meū Et puer. xxv. Si esuri-
erit inimicū tuū? ciba illū si situerit da ei aquā
bibere. ergo diligere inimicū etiā quantum
ad exhibitionem effectū caritatis non est de
perfectione consiliū. Pre. 5. consiliū non p̄tra-
riatur legis p̄cepto. vnde dñs p̄fectionem
nove legis traditurus premisit Math. v. nō
enim veni soluere legem. sed adimplere dili-
gere autem inimicos videtur contrariari p̄-

cepto legis. qd dicitur. Math. v. capitulo
Diliges amicum tuum. et odio habebis ini-
micum tuū. ergo dilectio inimicorū nō cadit
sub perfectione consiliū ¶ Pre. 6. dilectio h̄z
propriū obiectū in quod inclinatur. qd sicut d; de
Augusti. Ponderus meū est amor meus. s; pro-
priū obiectum dilectionis non videt̄ esse ini-
micus. sed magis dilectioni repugnās. er-
go non est de p̄fectione caritatis qd aliq; dili-
gat inimicū. ¶ Pre. 7. perfectio virtutis nō
p̄trariatur inclinationi nature. sed magis p̄
virtutem inclinatio nature p̄ficatur. natura
aut̄ mouet ad hoc qd inimicū odio habeatur.
quelibet em̄ res naturalis impugnat suū con-
trariū. ergo nō est de perfectione caritatis qd
inimicus diligatur ¶ Pre. 8. perfectio cari-
tatis et cuiuslibet virtutis consistit in assun-
tatione ad deum. sed deus amicos diligit et
inimicos odit. s; illud Malach. 1. Jacob
dilexi. esau odio habui. ergo nō est de p̄fectōe
caritatis qd aliq; diligat inimicos sed magis
qd eos odio habeat. ¶ Pre. 9. dilectio cari-
tatis directe respicit bonū vite eterne s; aliq;
bus inimicis nostris nō debem? velle bonum
vite eterne. qd sunt dānati in inferno vel ad-
huc viuentes sunt reprobari a deo. ergo dili-
gere inimicos nō p̄tinet ad perfectionē chari-
tatis. ¶ Pre. 10. em̄ quē tenemur ex caritate
diligere non possum? licite occidere nec velle
eius mortē aut qd cūq; malū qd de ratiōe ami-
cicie est qd amicos velim? esse et viuere. sed
nos licite possumus aliquos occidere. qd s; in
apostolū Romanorū. xij. Potestas secularis
dei minister est: vindicet in irā eius qui male
agit. ergo non tenemur inimicos diligere.
¶ Pre. 11. ph̄s in li. topi. docet sic argumē-
tari in p̄trariis. si diligere amicos est bonum
et eis bñfacere. diligere inimicos et eis benefa-
cere malum est. sed nullum malum est p̄-
fectio caritatis nec cadit sub p̄silio. ergo dilige-
re inimicū nō p̄tinet ad perfectionē cōsiliū.
¶ Pre. 12. amicus et inimicū sunt p̄traria
ergo et diligere amicum et diligere inimicū sunt
contraria. p̄traria aut̄ nō possunt esse simul
cū ergo teneamur ex caritate diligere amicos
nō p̄t cadere sub p̄silio qd inimicos diligam?
¶ Pre. 13. p̄siliū nō p̄t esse de impossibili. s;
diligere inimicū videt̄ impossibile. cū sit p̄tra-
inclinatiōe nature. ergo diligere inimicū
non cadit sub p̄silio. ¶ Pre. 14. implere cōsi-
lia p̄fectoz est. p̄fecti aut̄ maxie fuerūt apli qd
tamē nō dilexerūt inimicos q̄tū ad affectum
et effectum. legitur em̄ de beo Thoma aplo

Articulus Octauus

et impetatur fuit illi q manu alapa ei dedit ut man⁹ ei⁹ in puuio a canib⁹ deportaret. ergo diligere inimicos qtu ad affectu r effectu no cadit sub pfectoe p silij. ¶ Pre. 15. impetari mala pcpue dānatōis eterne oppōit dilectōi r qtu ad affectu r qtu ad effectu s. p. he. ipcati sūt mala suis aduersarijs. d. em i ps delean⁹ de li. vi. et cū iuste nō scri. r itez veniat mois sup illos r descēde. in infer. vi. ergo diligere inimicos nō est de pfectōe caritatē. ¶ Pre. 16. de rōne amicicie vere est vt aliq^s ppter se ipsum diligat. caritas at includit amiciciam sicut pfectu min⁹ pferm. diligere at inimicuz ppter seipm pccatū caritati q sol⁹ de⁹ ppe seipm diligit. nō ergo cadit sub p silij pfectōe vt inimic⁹ diligit. ¶ Pre. 17. id qd cadit sub pfectōe p silij meli⁹ est mag⁹ meritoriu q illud qd cadit sub nēitate pcepti. s. diligere inimicum nō ē meli⁹ neq⁹ maior⁹ meriti q diligere amicū qd manifeste cadit sub nēitate pcepti q: si bonū est diligere aliq^d bonū: meli⁹ est et magis meritoriu est diligere qd meli⁹ est. melior aut ē amic⁹ inimico. nō ergo diligere inimicū est de pfectōe p silij. ¶ Sed ddm q dilegere inimicū maioris est meriti. q: est difficult⁹. Sed ptra diligere inimicum est difficult⁹ q diligere deū. ergo eadē rōne maior⁹ meriti est diligere inimicū q deū. ¶ Pre. signū gnati habit⁹ est delectatio opis vt de phūs i ij. ethi. sed diligere amicū est delectabil⁹ q diligere inimicū. ergo est magis vtuosum et p pns magis meritoriu. et sic diligere inimicuz nō cadit sub pfectōe p silij. ¶ S3 ptra est qd Aug. d. in enchi. Perfectoz filioz dei est diligere inimicos q qdē se qsq⁹ dz fidelit⁹ extēdere. ¶ Rñ. di. q diligere inimicos aliq⁹ mō cadit sub necessitate pcepti. r aliq⁹ mō sub p silij pfectione Ad cui⁹ euidētiā resumēdū est q sic supra dictū est p pntū r p se obiectū caritatē est de⁹. et qd ex caritate diligit ea rōne diligit qua ad deū pccat. sic si diligit⁹ aliq⁹ hoiez diligit⁹ per psequēs oēs ei attinētes. etiā si sunt nobis ignoti. Cōstat at q oēs hoies ad deū pccat in qtu sunt ab ipso creati et capaces btrudis q in fructū ipse pccat Manifestum est ergo q ista rō dilectōis quā respicit caritas in hoib⁹ omib⁹ inuenit. Sic igit in eo q ptra nos inimiciā exercet est duo inuenire vni qd est rō dilectōis. s. q ad deū pccat. et aliud quod est ratio odij s3 q nobis aduersat In quocunq⁹ autem inuenitur ratio dilectionis r ratio odij si pretermittā dilectione in odium conuertamur. manifestum est q id qd

est ratio odij preponderat in corde nostro et quod est rō dilectōis. sic igit si aliquis inimicum suū odio habeat: inimiciā illi⁹ pponderat in corde suo amorū diuino. magis ergo odit amiciciā illi⁹ q diligat deū. em aut odim⁹ aliquid quantum diligimus bonum qd nobis per inimicū subtrahitur. Relinquit ergo q quicūq⁹ inimicū odit aliq^d bonū creatum diligit plus q deū. qd est contra pceptum caritatē. habere igit odio inimicū est pccatū caritati. vñ necesse est q si ex pcepto caritatis tenemur q dilectio dei pccatū in nobis dilectionē cuiuslibet alteri⁹ rei. et p pns odio pccatū sequit⁹ q ex nēitate pcepti teneamur diligere inimicos S3 tñ pccatū est q cū ex pcepto caritatē teneamur pccatū diligere nō se extēdit hoc pceptū q quēlibz pccatū actū diligamus in spēali. aut vnicuiq⁹ spēaliter benefaciam⁹. q: nullus sufficeret ad cogitādū de omnibus hominibus vt specialiter vnūquēq⁹ actū diligeret. nec etiam aliquis sufficeret ad benefaciendū vel serutendū singulariter vnicuiq⁹ tenemur tamen etiā aliquos in speciali diligere et eis prodesse qui nobis aliqua alia amicicie rōne coniuncti sunt. nam omnes alie licite dilectiones sub caritate cōprehenduntur. vt supra dictū est. vñ dicit Aug. cū omnib⁹ pdesse nō possis his potissime p silij. dum est q p locoz et tpm vel quartūlibet rez oportunitatib⁹ pstrictius tibi quasi quadaz forte iūgūtur. p forte em hndū est q quisq⁹ tibi tpm colligād⁹ adheret. ex q eligis potius illi dandū esse. ex q patet q nō tenemur ex caritatis pcepto vt dilectōis affectu vel opis effectū moueamur in spēali ad eum qui nulla alia pstrictione nobis pccatū nisi forte p loco et tpe. vt pote si viderem⁹ eū in aliqua necessitate in qua sine nobis ei succurri nō possit tenemur tñ in ordne affectu et effectū caritatis q oēs pccatū diligit⁹ et p oib⁹ oram⁹ nō excludere etiā illos q nulla vt spēali nobis pstrictōe pccatū. vt puta illos q sunt i india vel in ethiopia Cū ergo ad inimicū nlla alia vnio nobis remaneat nisi sola vnio caritate. ex nēitate pcepti tenemur diligere eos in cōt et affectu et effectū r in speciali quando necessitatis articūl⁹ immineret Sed q homo specialem affectum et effectum dilectionis quem ad alios sibi coniunctos impendit in inimicis exhibeat ppter deū: hoc pfecte caritatis ē r sub p silio cadit. ex pfectōe em caritatē pccatū q sola caritas sic moueat ad inimicū sic ad amicū mouet r caritas et spēal dilectio